Christiane Kutik

Anii hotărâtori ai copilăriei

Educația copilului de la 0 la 7 ani

univers enciclopedic *junior* & triade

Seria PĂRINȚI ȘI COPII

Christiane Kutik este consilier parental cu o îndelungată experiență, mamă a doi copii, organizator de conferințe și seminarii pentru părinți și pentru cadrele didactice, autoare a unor lucrări pedagogice foarte cunoscute în Germania.

În cartea de față, ea subliniază că, pentru educarea copiilor de la zero la șapte ani în conformitate cu nevoile lor profunde, este important să înțelegem modul în care evoluează aceștia, felul în care percep ei lumea. Problemele esențiale ale vieții unei familii cu copii mici sunt prezentate într-o formă accesibilă, clară, sugestivă, fiind însoțite de numeroase sfaturi și propuneri concrete.

„Primii șapte ani constituie cea mai importantă etapă a vieții omului... În nicio altă etapă nu se învață atât de intens ca atunci, cu întregul corp, prin toate simțurile... Putem ajunge să înțelegem cum este în esență copilul, dacă avem în vedere comorile pe care le aduce cu el pe lume: interesul lui necondiționat pentru orice și pentru oricine, dorința sa naturală de a încerca ceva nou, de a descoperi, de a învăța, impulsul de a fi activ din proprie inițiativă."

„Copiii noștri se bazează pe noi. Ei ne acordă o încredere necondiționată. Asta trebuie să ne încurajeze și să ne dea puterea de a îndeplini rolul de model. Cartea mea vă va însoți pe acest drum. Pe baza a numeroase exemple practice, ea arată cum este posibil să evoluezi împreună cu ei."

Christiane Kutik

PĂRINȚI ŞI COPII

Christiane Kutik

Anii hotărâtori ai copilăriei

Redactor: Irina POPA

Tehnoredactare: Mariana MÎRZEA
Mihaela TUDOR

Coperta: Mariana MÎRZEA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
KUTIK, CHRISTIANE
Anii hotărâtori ai copilăriei : educaţia copilului de la 0 la 7 ani /
Christiane Kutik ; trad.: Cristina Muică. - Bucureşti : Univers Enciclopedic Gold ; Cluj-Napoca : Triade, 2014
ISBN 978-606-704-065-4
ISBN 978-973-633-104-6

I. Muică, Cristina (trad.)

37

ISBN: 978-606-704-065-4
978-973-633-104-6

Christiane Kutik

Anii hotărâtori ai copilăriei

Educaţia copilului de la 0 la 7 ani

Traducere de Cristina MUICĂ

univers enciclopedic gold
triade
Bucureşti, 2014

GRUPUL EDITORIAL UNIVERS ENCICLOPEDIC GOLD
Str. Luigi Cazzavillan nr. 17, sector 1, Bucureşti, 010784
Tel.: 0371.033.416
e-mail: *difuzare@universenciclopedic.ro*
www.universenciclopedic.ro

Traducere după:
Christiane Kutik
Entscheidende Kinderjahre
© 2012 Verlag Freies Geistesleben & Urachhaus GmbH, Stuttgart
Ediţia a 5-a

Toate drepturile pentru această ediţie sunt rezervate
Editurii Univers Enciclopedic Gold

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE 15
INTRODUCERE 17

PRIMA COPILĂRIE: DE LA ZERO LA TREI ANI

IUBIREA ŞI CĂLDURA CĂMINULUI 23
Protejat în pătuţ 24
Înfăşatul 24
Vrea să fie băgat în seamă 25
Contactul vizual 25
Cum se simte bebeluşul când „este lăsat deoparte”? ... 26
CÂND BEBELUŞUL PLÂNGE 27
Atenţie – nu-l scuturaţi! 28
Învelit şi protejat 29
Scos afară cu căciuliţă 30
COPILUL STĂ ÎN PICIOARE – ŞI MERGE! 30
Să-i lăsăm pe copii să facă efort 30
Impulsul spre activitate proprie 31
Primii paşi în viaţă 32
MERSUL ŞI VORBITUL 33
Fără suzetă şi biberon 33
Băutul din cană stimulează vorbirea 34

Copiii vor să facă ei singuri 35
Singur! 35
De când pot copiii să înceapă să ajute? 36
Nevoia elementară de apropiere 36
Dar când copilul este dus la creşă? 37
Ritualuri de contact 38
Mişcarea este binefăcătoare 38
Din nou acasă 39
Să poată fi activ alături de părinţi 39
Timp de bună calitate 40
Alegerea de a sta acasă 40

Copilul de la trei la cinci ani

Să mergi – să vorbeşti – să raţionezi 45
„EU!" 45
Vârsta întrebărilor: de ce? 46
Să nu ignoraţi niciodată întrebările 46
A pune întrebări este o capacitate esenţială a omului ... 47
Răspunsuri sugestive 48
Căldura căminului 49

Cei doi ani de dinainte de şcoală

M-am făcut mare 53
Pot să fac singur asta! 53
Activităţi manuale simple 55
„Mă plictisesc aşa de tare!" 56
Adulţii nu trebuie să se amestece mereu 57

Fortificat în viaţă prin toate simţurile

Dezvoltarea senzorială sănătoasă 61
Copiii vin pe lume dornici de a-şi folosi simţurile 62
Cum ne descurcăm noi, adulţii, cu asta? 63
Simţurile corporale de bază 64
Facem suficient pentru simţurile corporale de bază? ... 65
Dezvoltarea sănătoasă a simţurilor 66
Copilul devine priceput lucrând împreună cu adulţii ... 67
Capacitatea senzorială este întărită de activitatea independentă – pasivitatea are un efect contrar 67
Încurajare în loc de cocoloşire 68
Să facem ordine 69
Suprastimularea senzorială 70
Atenţie – să nu stea liniştiţi! 70
Senzaţia de ocrotire resimţită prin piele 71
Să iei în mână – să înţelegi – să gândeşti 72
O ambianţă stimulativă pentru simţuri 73
Formarea unui auz fin 74
Mirosul şi gustul 75
Să ai un nas bun 76
Să simţi gustul şi mirosul mâncării 77
În bucătărie 78
Eu simt un miros pe care voi nu-l simţiţi 80
Desenatul şi coloratul 81
Copilul desenează spontan 82
Copiilor trebuie să li se ofere destule prilejuri să deseneze 83
Să deseneze – zilnic 84
Colţul pentru desen 85
Să nu ne amestecăm când copilul desenează 85

Pictatul cu acuarele 86
Acum, hai să ne distrăm pictând! 88
Modelajul cu ceară 89
Pregătirea pentru modelaj 89
Ceara pentru modelaj începând de la trei ani 89
PREGĂTIREA ŞI FRĂMÂNTATUL ALUATULUI 90
Turtițe cu drojdie 91

COPILUL VORBEŞTE ŞI CÂNTĂ

OMUL ŞI LIMBAJUL 97
COPIILOR LE PLACE SĂ LI SE VORBEASCĂ 98
Copiii nu sunt niciodată prea mici pentru a se vorbi cu ei 98
Jocuri de alint – dialoguri 99
COPILUL MEU ÎNCĂ NU A ÎNCEPUT SĂ VORBEASCĂ 100
Oare vorbim destul de mult cu copilul? 101
Atent la copil? Relația cu telefonul mobil 103
Mişcarea – limbajul – gândirea 103
JOCURI CU MÂINILE ŞI CU DEGETELE 104
Jocuri cu mâinile 105
Jocul însoțit de rime 106
Jocuri cu degetele 108
SĂ LE POVESTEŞTI ŞI SĂ LE CITEŞTI POVEŞTI COPIILOR 112

ADULŢII CONSTITUIE MODELE

CE ÎL MOTIVEAZĂ PE COPIL? 115
IMPORTANŢA EXEMPLULUI 115
Să-ți asumi rolul de model 116
Armura magică a copilăriei 117
PRACTICILE DE ZI CU ZI 117
Dar atunci când copilul greşeşte? 118
Copiii vor şi au nevoie să primească sarcini 119
Încerc – şi pot 119
Să faci cu voioşie treburile zilnice. Să faci, nu doar să spui 120
Recompensele nu fac bine 121
SĂ DAI EXEMPLU ŞI SĂ ÎNDRUMI 122

REGULI ŞI LIMITE

COPIII CAUTĂ REGULI ŞI LIMITE 125
Regulile uşurează stabilirea limitelor 126
Exersarea limitelor 127
Încăpățânarea 128
Copilul meu vrea să mă supere 129
Ce facem când copilul urlă? 129
Copilul meu îşi iese din fire 130
Dar eu vreau! 131
La supermarket 132
Să prevenim repetarea scenelor 133
COPIII SE CEARTĂ 133

RITM, REGULARITATE, RITUALURI

RITMURILE SUNT PREVIZIBILE 137
ÎNVĂŢAREA RITMULUI ZI-NOAPTE 138
Când copilul nu vrea să meargă la culcare 139
UN PROGRAM ZILNIC PREVIZIBIL, CU RITUALURI 140
DIMINEAŢA 140
Să începem ziua înviorați, cu ritualul de dimineață 140
Voioşie pe parcursul zilei 142

Micul dejun în comun 144
„Ritualul de despărțire" 145
„Ritualul la reîntâlnire" 145
„Ritualul la sosirea acasă" 146
MASA FĂRĂ STRES – RITMURI ŞI RITUALURI 147
Ritualuri legate de masă 147
Împreună la masa aşezată frumos 148
Şi ochii participă 149
PAUZA NU ÎNSEAMNĂ DOAR LINIŞTE 149
O pauză şi pentru părinți 150
UN PROGRAM DE SEARĂ RELAXANT 151
Ordinea de seară 152
Copiii au nevoie de somn suficient 153
Seara să fie toate bune 154
Un ritual de seară frumos 155
Ce a fost deosebit astăzi 155
Povestitul liber 156
Cântece de noapte bună 156
Seară liberă pentru părinți 158

SĂ ÎMBOGĂŢIM VIAŢA ZILNICĂ

EXPRESII FRUMOASE: SĂ DESCOPERI, SĂ CITEŞTI, SĂ POVESTEŞTI PRIN IMAGINI 161
Întâmplări obişnuite povestite prin imagini 161
Să născoceşti poveşti 163
Pentru început – poveşti cumulative 163
Basmele fraților Grimm 166
Tot mereu aceeaşi poveste – spusă personal 167
Apar imagini lăuntrice 168
Povestitul şi cititul poveştilor 169
Cum îi facem pe copii să stea liniştiți şi să asculte? 169
ANOTIMPURILE ŞI SĂRBĂTORILE ANUALE 170
Fortificarea vieții lăuntrice: anotimpurile 170
Cunoaşterea ciclului anual 172
Masa anotimpurilor 173
Copiii au nevoie de siguranță în spațiu 174
Ceva deosebit în câmpul vizual 174
Pânza magică 176

VALORILE

CARE SUNT VALORILE PENTRU CARE TRĂIM? 181
Trebuie să ne ținem promisiunile 182
Să te respecți pe tine însuți 182
Împuşcăturile nu sunt o glumă 183
Ce nu vrei să ți se facă ție 183
VALORILE CONSOLIDEAZĂ VIAŢA SOCIALĂ 184
REGULI DE COMPORTARE 185
Să ştii să saluți înseamnă: să arăți considerație 186
Țara fără politețe 187
Te rog – îți mulțumesc 188
Să te gândeşti – să mulțumeşti 189
„Îmi pare rău!" 191
SĂ ŞTIM SĂ APRECIEM 192
Întărirea vieții lăuntrice 193
Să se roage – rugăciunea de seară 194
Să descoperi şi să te minunezi 194
Admirarea se face în doi 195
E păcat să nu dăm atenție 195
Să descoperim şi să realizăm lucruri ce pot fi admirate .. 196
VALOAREA PROPRIEI CULTURI 197

JOCUL

JOCURI DE LA ZERO LA TREI ANI 201
Jocuri din proprie inițiativă 201
Copilăria este vremea jocului 202
Copiii au nevoie de o atmosferă stimulativă pentru joacă .. 202
Activitatea practică stimulează joaca 203
Să se joace cu cineva şi să li se povestească 204
Jocul independent 204
Să se joace şi să experimenteze 205
Distracția cu punga 206
Părinții ca parteneri de joacă: de la zero la trei ani 206
Jocuri de mişcare cu copiii mici 208
JOCURI DE LA TREI LA CINCI ANI 211
Fantezia 211
Să transforme şi să se joace 212
FANTEZIA ESTE MAI IMPORTANTĂ DECÂT GÂNDIREA ABSTRACTĂ 213
Părinții ca parteneri de joacă: de la trei la cinci ani 213
De ce să te joci cu mingea cu mâinile? 214
Ascunderea unor obiecte 214
JOCURI PENTRU COPII DE LA CINCI LA ŞAPTE ANI 217
Plănuirea jocurilor şi desfăşurarea lor cu multă fantezie 217
Copilul meu nu ştie să se joace 217
Idei de joacă din natură 218
Părinții ca parteneri de joacă – exersarea regulilor 219
Jocuri cu reguli clare 220
JOCURI – OBIECTE DE JOACĂ 221
Să stăvilim puhoiul de jucării 221
Mai puțin înseamnă mai mult 222
Care jucărie? 223
Ce jucării să cumpărăm? 224
O PĂPUŞĂ ÎNDRĂGITĂ 226
Păpuşa personală 227
O păpuşă preferată? 227
Fizicul acționează asupra lăuntricului 228
Copii au nevoie de animale de jucărie cu forme realiste 229
Păpuşa ca însoțitoare a dezvoltării lăuntrice 229
O păpuşă pentru băiețel? 230
JOCUL ÎN AER LIBER 232
Copiii au nevoie de elemente naturale 232
Alergare, cățărat şi dat în leagăn 234
Jocuri vesele în timpul mersului, care scurtează drumul spre casă 234

MULT ÎNDRĂGITA LUME A COPILĂRIEI

VÂRSTA MAGICĂ 239
Răspunsuri sugestive 240
Camarazi invizibili 241
Să apreciem lumea magică a copiilor 242
Pitici, elfi, zâne 242
Piticul care ne spune noapte bună 244

INTERFERENŢE ÎN EDUCAŢIE

LUMEA REALĂ ŞI CEA ARTIFICIALĂ 247
Magie cu consecințe 247
MESAJE PUBLICITARE – SPECIAL PENTRU COPII 248
Eroii desenelor animate ca figuri inspiratoare? 250
Exploatarea naivității copiilor 251
Să nu te laşi captivat 252

VIOLENȚA 252
Sistemul de valori din mass-media 253
Acțiune şi groază 254
Să decidă singuri 255
CALCULATOR PENTRU CEI MAI MICI? 256
„Cu cât mai devreme, cu atât mai bine?" 256
Copiii sunt izgoniți din copilărie 256
Să fii creativ, să te joci şi să înveți pe ecran? 258
Ca şi cum copiii nu ar avea imaginație 259
Imaginile artificiale înăbuşe imaginația proprie 259
Jocul şi învățatul pe calculator? 260
Principiul este cel de subordonare 261
Efecte asupra vederii 261
Posibilități de evoluție spirituală 262
Reprimarea limbajului activ 263
Copiii şi educatorii în lumea modernă 264
O contrapondere în epoca mass-media 264

ÎNCHEIERE

COPILUL PE DRUMUL VIEȚII 269

NOTE 271

Cuvânt înainte

Anii hotărâtori ai copilăriei, carte apărută pentru prima oară în anul 2000, a ajuns deja la a cincea ediție. De această dată, este vorba, totuşi, de mai mult decât o nouă ediție; în unele privințe aproape că a devenit o carte nouă. Multe lucruri au fost altfel formulate şi prezentate într-un mod nou, pentru cititorii din ziua de astăzi. Căci, în decurs de numai 12 ani, în viața socială au apărut schimbări sau au luat amploare unele tendințe – de exemplu, în Germania s-au răspândit rapid centrele educaționale şi creşele, în grădinițe se realizează în tot mai mare măsură o pregătire pentru şcoală prin intermediul programelor de instruire şi educaționale, calculatoarele au pătruns în grădinițe şi în camerele copiilor. De aceea, în prezent părinții au deja alte premise pentru educarea copiilor lor şi au apărut noi probleme şi cerințe. Am încercat să am în vedere aceste lucruri. Au fost abordate toate problemele esențiale ale vieții alături de copii în primii şapte ani de viață, într-o formă accesibilă, clară şi pe baza unui mare număr de exemple.

S-a modificat şi aspectul exterior al cărții. Am ales un aspect grafic care înlesneşte o vedere de ansamblu sintetică şi o prezentare aerisită a textului care permite o lectură relaxată.

Cei care au citit deja *Anii hotărâtori ai copilăriei* în versiunea anterioară, ar putea să beneficieze, prin consultarea ediției actuale, de noi impulsuri. Am speranța că această carte le va fi de ajutor multor părinți în îndeplinirea misiunii de a-şi conduce şi de a-şi însoți copiii pe drumul spre viitorul care le stă înainte.

München, septembrie 2012 *Christiane Kutik*

Introducere

Copiii noştri se bazează pe noi. Ei ne acordă o încredere necondiţionată.

Primii şapte ani constituie cea mai importantă etapă a vieții omului. Cel care a căutat vreodată să afle ce se ascunde în interiorul ființei sale ştie cât de profund, adesea cât de dureros, s-au imprimat în sinea sa anumite evenimente din copilărie. Le purtăm în noi. Iar ele ies mereu la suprafață: mai târziu, dacă dăm peste un anumit cuvânt, o situație, un miros binecunoscut din zilele copilăriei, deja ne năpădesc sentimente puternice sau o anumită stare de spirit, ca şi cum acestea s-ar fi petrecut ieri. Dar de ce se întâmplă aşa?

Jean Paul răspunde astfel la această întrebare: „Ce s-a petrecut prima oară rămâne pentru totdeauna în mintea copilului. Prima culoare, prima melodie, prima floare alcătuiesc fundamentul inițial al vieții noastre. De aceea feriți copilul de orice silnicie."[1]

În vremurile noastre „silnicia" poate fi, printre altele, faptul că li se îngăduie în prea mică măsură copiilor să fie copii. Că noi adulții ne purtăm prea rațional cu copiii. Că ținem prea puțin seama de ființa copilului şi îi tratăm adesea pe copii ca pe nişte mici adulți.

Putem ajunge să înțelegem cum este în esență copilul dacă avem în vedere comorile pe care le aduce cu el pe lume. Şi, în primul rând, bucuria de a imita. Copiii de la zero la şapte ani nu pot să facă altceva decât să repete ceea ce li se oferă ca exemplu. Să dăm atenție interesului lor necondiționat pentru orice şi pentru oricine. Dorința lor naturală de a încerca ceva nou, de a descoperi, de a

învăța. Impulsul lor de a fi activi din proprie inițiativă. Copii nu sunt încă oameni raționali. Ei învață deoarece copiază.

Copiii noştri se bazează pe noi. Ei ne acordă o încredere necondiționată. Asta trebuie să ne încurajeze şi să ne dea puterea de a îndeplini rolul de model. Cartea mea vă va însoți pe acest drum. Pe baza a numeroase exemple practice, ea arată cum este posibil să te porți cu copiii la nivelul lor, să trăieşti şi să evoluezi împreună cu ei.

Prima copilărie: de la zero la trei ani

Fiecare copil îşi doreşte să simtă că este iubit, îngrijit şi protejat.

Primii ani lasă o amprentă definitivă asupra cursului vieții. În nicio altă etapă nu se învață atât de intens ca atunci, cu întregul corp, prin toate simțurile.

Copilul este o ființă individuală, de sine stătătoare. El învață prin ceea ce vede, simte, aude, prin ce i se întâmplă, ca şi prin activitatea sa proprie. Nu i se poate băga în cap ceva aşa cum vrem noi, căci el se orientează după modelele pe care le are. Acestea îi trezesc impulsul de a le imita. Acest mod de învățare se păstrează până când dinții de lapte încep să cadă. În etapa de la zero la şapte ani, copilul dobândeşte forțele definitorii pentru viața pe care o va avea.

Iubirea şi căldura căminului

Când vine pe lume, copilul pierde acel cadru natural în interiorul căruia a avut posibilitatea să se dezvolte şi care i-a oferit luni de zile adăpost şi protecție. Dar el rămâne în continuare strâns legat de părinții săi. Are nevoie să stea alături de ei sau, în orice caz, de o persoană de încredere, care să fie mereu acolo, care să-i acorde iubire şi sprijin.

O necesitate vitală pentru orice bebeluş este să simtă cu propriul său corp cine este cel care, în această lume mare care îi

este străină, poate să-i ofere sprijin, cel în care poate să aibă încredere, cel care îl iubeşte. Care vine la el atunci când plânge, care poate să-l liniştească şi să-i dea siguranță.

Protejat în pătuţ

Înainte de a se naşte, bebeluşul beneficiază de un înveliş protector în corpul mamei. Acum, în pătuțul lui, are nevoie de asemenea de un înveliş plăcut. Acesta poate fi găsit sub forma unui baldachin din material vaporos, de culoare deschisă. Nu numai că este foarte drăguț când la capul patului bebeluşului se află o astfel de perdea. Când este aşezat în pat, bebeluşul simte deja, chiar prin lumina catifelată: „O, aici este regatul meu!" Aceasta îl ajută, de asemenea, să se liniştească mai repede.

Când bebeluşul este scos afară, are, de asemenea, nevoie de un înveliş deasupra capului, care să-l izoleze de lumea din afară cu care încă nu este obişnuit. Acesta îi este oferit de căruciorul landou cu copertină. Acolo este protejat şi se poate simți în siguranță. Dacă este fixat cu curele de pieptul adultului, având în față lumea zgomotoasă, plină de culoare, această siguranță îi lipseşte. Este expus, fără apărare, unui torent de impresii senzoriale, pe care încă nu le poate deloc controla.

Înfăşatul

Înainte de a se naşte, copilul era învelit strâns în membranele fetale protectoare. Pentru nou-născuți, care adesea sunt agitați şi plâng mult, înfăşatul poate fi de ajutor. Este un mod de a se linişti

mai uşor, pentru că simt din nou un sprijin ferm, ca în corpul mamei. Bebeluşii înfăşați plâng mult mai puțin. Dorm mai bine şi mai mult timp şi se trezesc mai rar în mod spontan.[2]

Prin înfăşat se înțelege un anumit mod de înfăşurare a trunchiului şi picioarelor bebeluşului într-un scutec mai mare. Înfăşatul corect are nevoie de îndrumări precise, care pot fi date de o moaşă cu experiență. Şi în cărți există indicații speciale pentru aceasta[3]. Dar înfăşatul nu este permis decât în primele luni de viață, înainte ca bebeluşul să se poată întoarce singur de pe o parte pe alta (vezi în această privință şi secțiunea cu privire la simțul cutanat, pag. 71 şi următoarele).

Vrea să fie băgat în seamă

Este extrem de emoționant să vezi că, în scurt timp, nou-născutul începe deja să zâmbească. La început este numai acel „surâs îngeresc", care apare şi în timpul somnului. Dar, după circa şase săptămâni, vine clipa cea mare în care ne dăm seama: bebeluşul îmi zâmbeşte. Adultul se bucură şi zâmbeşte şi el. Bebeluşul se bucură şi zâmbeşte din nou: dă şi primeşte cu bucurie.

Aceste mici dialoguri prin zâmbete sunt baza a ceea ce se numeşte astăzi „inteligența emoțională". Ea îşi are rădăcinile în astfel de contacte între patru ochi.

Contactul vizual

Stabilirea de contacte vizuale este una dintre cele mai remarcabile facultăți umane, prin care se creează, în primul rând,

posibilitatea unei legături pline de căldură între oameni. Dacă ne uităm cu drag la copilul aflat în grija noastră, îl facem să aibă încredere în noi şi îi întărim sentimentul valorii personale. De aceea, un copil nu trebuie să fie niciodată îngrijit, hrănit, spălat fără să i se acorde direct atenţie – niciodată cu televizorul pornit sau în timp ce ascultăm vreo emisiune la radio.

Să ne gândim cum ne-am simţi noi, în locul acestui mic cetăţean al lumii, dacă mămica şi tăticul nici măcar nu s-ar uita la noi? Dacă ar fi lângă noi numai cu trupul, fără afecţiune, fără contact vizual?

Oare cum se simte copilul în vârstă de circa opt luni din următorul exemplu?

Cum se simte bebeluşul când „este lăsat deoparte”?

Copilul este cu tatăl şi cu mama pe terasa casei. Este culcat în cărucior. Ambii părinţi au în faţă, pe masă, câte un ziar mare. Ambii sunt cufundaţi în lectura ziarului. Copilul se trezeşte. Îşi face simţită prezenţa: „ugu, ugu, ugu...” Întinde mânuţele, îşi îndreaptă privirea spre mamă. Vrea să ia contact cu ea. Mama, cu ochii ţintă la ziar, scotoceşte cu o mână după biberon. I-l îndeasă bebeluşului în gură, fără să-şi ridice privirea de pe ziar.

Cât de diferit se simte micul cetăţean al lumii în următoarea situaţie:

Mama întoarce căruciorul cu copilaşul ei în poziţia în care să-l poată privi în faţă. Când este întrebată despre acest lucru,

se luminează la faţă: „Da, bineînţeles că vreau să mă uit la bebeluşul meu. Trebuie să mă împrietenesc cu el. Şi chiar stau de vorbă cu el.”

Pentru împrietenirea mamei cu copilul este necesar ca acestuia să i se acorde multă atenţie (vezi şi pag. 97 şi următoarea). O relaţie strânsă se formează prin faptul că cei doi se privesc, zâmbesc unul la altul, îşi vorbesc. Bineînţeles că nu numai în primele săptămâni de viaţă, ci pe toată perioada de educare a sa, copilul are nevoie de o astfel de purtare plină de dragoste.

Când bebeluşul plânge

„Ce bine ar fi dacă bebeluşul meu ar putea să vorbească!” ne spune o mamă tânără. A terminat de supt adineauri. Tocmai i-a schimbat scutecul. „Ce ai de ţipi aşa?” strigă ea până la urmă, uşor enervată. „Mai vrei să sugi?” Bebeluşul îşi întoarce capul într-o parte. „Atunci ce ai? Să te pun în pătuţ? O, nu, acum ţipă şi mai tare. Îl iau iar de acolo... îl pun la loc...” Cineva spune: „Bebeluşul are nevoie de ritmicitate.”

Ce se înţelege prin aceasta? Ritmicitatea implică hrănirea şi îngrijirea corporală pe cât posibil după un orar fix: să iei copilul în braţe, să-l giugiuleşti şi să-l mângâi, apoi să-i dai să sugă, să-i schimbi scutecele, să te mai joci puţin cu el şi să-l pui treaz în pătuţ. Mereu în aceeaşi ordine. Mereu în acelaşi fel. Acest lucru îi dă

copilului siguranță. Stabilirea unui asemenea ritm este un scop important. Asta e sigur (vezi mai multe la pag. 137 şi următoarele).

Totuşi, bebeluşul care plânge foarte tare are nevoie oricum, în primul rând, de atenție. Este necesar să se recurgă la simțul cutanat (vezi şi pag. 66 şi 71 şi următoarele). Deci: bebeluşul trebuie ținut strâns în brațe, ca să simtă cu tot corpul că este susținut. Apoi trebuie menținut un timp în această poziție. Să fie ținut în continuare, în loc să se tot încerce alte soluții. Şi să fie mângâiat. Şi să i se îngâne un cântec.

Fredonatul, vocea care cântă, pot face minuni. Bebeluşii se liniştesc imediat dacă intonăm un cântecel şi îl repetăm. În acelaşi timp, să legănăm uşor copilaşul. În acelaşi ritm. Încoace şi încolo. Încoace şi încolo. Până când încordarea corpului cedează. Cercetările[4] au arătat că legănatul este un simbol al liniştii şi siguranței.

Atenţie – nu-l scuturaţi!

Ați încercat tot ce ştiați, dar bebeluşul continuă să țipe? Părinții sunt la capătul puterilor, cu nervii încordați. „Nu mai pot!"

S-a atins un punct critic. Înainte de a face ceva necugetat, lăsați mai bine copilaşul în pătuțul lui. Este de preferat să-l lăsați să țipe şi să ieşiți afară pentru o clipă. Căci părinții care şi-au ieşit din fire nu vor putea niciodată să-l liniştească pe bebeluş şi, cu atât mai puțin, să-i ofere ocrotire părintească. Există mai degrabă pericolul ca ei să aibă o reacție de panică şi să zgâlțâie copilul. Mare atenție! Nu scuturați niciodată copilul! Nici măcar „numai un pic".

În niciun caz nu-l scuturați. Căci foarte uşor, mult prea uşor, copilul poate suferi o traumă datorată scuturatului brusc (*SBS = Shaken Baby Syndrome*). Cu consecințe de durată. Motivele consecințelor grave ale SBS sunt, printre altele, conform unui studiu,[5] „capul supradimensionat al sugarului, ...slaba dezvoltare a musculaturii gâtului, care face ca bebeluşul să nu-şi poată ține capul, suturile craniene deschise şi fontanelele". Înainte ca situația să devină critică, trebuie să se recurgă la un ajutor calificat: să fie consultată o asistentă medicală. În Germania există chiar ambulanțe speciale, care pot fi solicitate dacă bebeluşul plânge excesiv şi părinții nu se pot descurca cu el. Dar, lăsând asta la o parte, încercați să vă calmați. De exemplu, poate fi de ajutor să vă suflecați mânecile şi să lăsați să curgă apă rece în zona pulsului (la încheietura mâinii).[6]

Învelit şi protejat

Pentru a beneficia de căldură şi protecție, cei mici trebuie să fie bine îmbrăcați. Bebeluşilor le e frig mai întâi la picioare. Adesea, din această cauză, încep să sughițe. De aceea, atunci când copilaşul se trezeşte, trebuie să verificăm întotdeauna dacă are picioarele calde – şi eventual să-i punem şosete.

Dar nu este permis nici să îi fie prea cald. De aceea, se verifică cu degetul arătător dacă nu a transpirat la ceafă. În caz că a transpirat, când îl punem iarăşi în pătuț trebuie să îl învelim cu o păturică mai subțire.

Scos afară cu căciuliţă

Capul sensibil al bebeluşului are şi el nevoie să fie acoperit, căci, comparativ cu corpul, are cea mai mare suprafaţă de piele. Cea mai mare pierdere de căldură se realizează prin pielea capului; aici vasele de sânge se află foarte aproape de suprafaţa pielii. Căciuliţa îi ajută pe nou-născuţi să-şi conserve mai bine temperatura. De aceea, în multe maternităţi copilaşului i se pune pe cap o boneţică imediat după naştere şi li se recomandă părinţilor ca în perioada de nou-născut să aibă grijă pe cât posibil să nu stea cu capul descoperit. O bună protecţie a capului este necesară şi chiar obligatorie atunci când copilul este scos afară.

Bebeluşului nu-i prea place să i se pună căciuliţa. Adesea el începe să plângă. Dar este important să-ţi asumi răspunderea şi să faci ce trebuie făcut. Dacă, de câte ori copilul dă mai tare din picioare sau îşi arată altfel nemulţumirea, renunţi imediat să faci ceea ce este necesar, îi creezi o stare de nesiguranţă. Copilul simte foarte precis neliniştea părinţilor. Atunci i se face şi lui frică şi ţipă.

Copilul stă în picioare – şi merge!

Să-i lăsăm pe copii să facă efort

Copiii au nevoie să se străduiască. De ce? Hai să ne uităm puţin la Peter.

Peter are opt luni. Stă pe jos, pe o pătură. Ceva mai departe se află inelul pentru dinţi. El îl vrea acum. Aşa că, stând pe burtă, se întinde spre el. Întinde mânuţa. Ceea ce îşi propune este foarte dificil. Dar vrea să o facă. Acum încearcă ceva nou: îşi activează piciorul din partea opusă faţă de mâna întinsă şi se împinge înainte. Da! Asta era. Acum a pus mâna pe el, pe inelul pentru dinţi. Imediat se uită la mama sa.

Ea dă din cap apreciativ: „Foarte bine, Peter!" O astfel de confirmare îl încurajează enorm.

Să-i lăsăm pe copiii noştri să se străduiască, în loc să ne grăbim să le venim imediat în ajutor. Ei trebuie să aibă prilej să-şi pună la încercare capacităţile proprii. Faptul că ceva le reuşeşte constituie o autoconfirmare care le dă un sentiment de mulţumire care altfel nu ar fi putut fi resimţit. Să-i încurajăm. Aceasta le dă copiilor noştri forţă lăuntrică.

Impulsul spre activitate proprie

Copilaşul este înzestrat cu o calitate minunată: impulsul de a avea o activitate proprie. Datorită acestui impuls, el reuşeşte să se ridice, învingând gravitaţia. Aceasta necesită multă răbdare. El încearcă şi tot încearcă. Nu trebuie să insistăm prea mult. A doua zi o ia de la capăt. Cu perseverenţă. Şi cu bună dispoziţie.

Copilul nu are nevoie ca cineva să exerseze împreună cu el. El face acest lucru cu uşurinţă de la sine – dacă niciun adult nu-l împiedică. Este mai bine să nu i se ofere un „ajutor" de care nu are nevoie. Mai bine să lăsăm copilul să obţină singur ce şi-a propus:

să se ridice în picioare prin propriile sale puteri. Şi, într-o zi, ajunge acolo: copilul poate să stea în picioare! De la sine! Fără să se țină de ceva. Este foarte încântat de noua sa realizare. Vor urma primii săi paşi în viață...

Părinții nu trebuie în niciun caz să fie îngrijorați că un copil din vecini deja merge, iar copilul lor încă nu poate să meargă. Să înveți să mergi este un proces absolut individual. Copilul va merge de îndată ce constituția sa corporală este pregătită pentru acest lucru – nici o zi mai devreme.

Primii paşi în viaţă

Ce minunat este să înaintezi cu paşi siguri! Ca adulții. Cu cât copilul are mai multe ocazii să se mişte de unul singur, cu atât are mai multă siguranță. Ce plăcere să-ți mişti propriul corp cu uşurință: să sari, să țopăi, să mergi în vârful picioarelor, să te legeni, să dansezi. Aici se îmbină, în cel mai bun sens, plăcutul cu utilul: toate aceste mişcări care îi fac atât de multă plăcere copilaşului, îi stimulează capacitățile motorii şi îi întăresc sentimentul propriei valori.

Să ascultăm ceea ce ne spun fără cuvinte copiii noştri: „Adulți, lăsați-ne să alergăm cât mai mult singuri. Nu ne duceți mereu cu maşina. Lăsați-ne să mergem pe jos zilnic – măcar pe distanțe scurte!"

Mersul şi vorbitul

De cum poate să meargă, copilul are mâinile libere. Acum vrea să vorbească. De la sine, dintr-un impuls propriu, el încearcă să reproducă cuvintele pe care le aude. Din capacitatea de a vorbi se dezvoltă şi rațiunea. Nu invers. Aceasta este calea normală.

Totuşi, în prezent 33 de copii dintr-o sută prezintă tulburări în dezvoltarea vorbirii. Fiecare al treilea copil[7]. Desigur nimeni nu doreşte ca în această categorie să se regăsească şi copilul său. De aceea, o sarcină imperioasă a educației este cea de a avea clar în vedere, cu adevărat, ceea ce este necesar pentru impulsionarea corectă a procesului de vorbire: să vorbim mult cu copilul, să încurajăm cu dragoste încercările sale copilăreşti de exprimare (vezi capitolul „Copiilor le place să li se vorbească", pag. 98 şi următoarele), să nu-i dăm copilului toată ziua suzeta sau biberonul, ci să-l lăsăm cât mai devreme să bea din cănuță.

Fără suzetă şi biberon

De ce nu trebuie să lăsăm copiii toată ziua cu suzeta sau cu biberonul, când deja pot să stea în picioare şi să meargă? Suptul stânjeneşte trecerea organelor vorbirii de la pregătirea pentru supt la cea pentru vorbit.

Să ne convingem singuri cum am putea să vorbim când suntem pregătiți pentru supt: demonstrativ, să încordăm muşchii obrazului şi să presăm limba de cerul gurii ca şi cum am vrea să

bem dintr-un biberon. Apoi, cu muşchii în această poziţie, să încercăm să vorbim. Vom putea scoate cel mult un mormăit. Aşa se întâmplă şi cu copiii mici care au toată ziua în gură suzeta sau biberonul. Astfel de corpuri străine în gură îi deranjează. De aceea aceşti copii vorbesc mai puţin şi nearticulat (vezi capitolul „Copiilor le place să li se vorbească", pag. 98 şi următoarele).

Băutul din cană stimulează vorbirea

Şi alte încercări de „a uşura lucrurile" – de exemplu să le dai copiilor să bea dintr-o căniţă specială anticurgere sau să le dai mâncarea pasată cu un biberon cu tetină cu o gaură mai mare pot fi, la nevoie, „practice" pentru părinţi. Dar, prin aceasta, copiii sunt menţinuţi în stadiul de bebeluşi. De aceea, pe măsură ce cresc, mâncarea se va da cu linguriţa. Iar cam de la vârsta de opt luni, copilul va fi lăsat să bea din cană.

Băutul timpuriu din căniţă constituie o pregătire importantă pentru învăţarea vorbirii. Medicii dentişti recomandă şi ei:

De la prima mâncare pasată, daţi copilului şi o ceaşcă, un pahar sau o cană fără capac, cu pereţii subţiri, cu apă. Lăsaţi copilul să înveţe să bea, într-o poziţie stabilă. Evitaţi întinderea excesivă a căpşorului. Lăsaţi, după fiecare înghiţitură, vasul lângă gura copilului.[8]

O altă recomandare a medicului dentist:

Când călătoriţi să aveţi la îndemână o sticluţă cu apă cu capac rotativ.[9]

Copiii vor să facă ei singuri

Singur!

Copiii nu vor să fie ajutaţi de la început până la sfârşit. Ei ne arată foarte clar acest lucru. Astfel, spre sfârşitul celui de-al doilea an de viaţă spun „Fac singur!" sau „Lasă-mă pe mine!".

Prin asta ne spune totul. Adesea foarte vehement, ca să înţelegem şi noi, adulţii: Aşa este, aici se află un om de sine stătător, care vrea acum să acţioneze. Să-şi pună singur ciorapii. Pantalonii, pantofii. De fapt, ar fi cât se poate de bine.

Dar, adesea, tocmai acum părinţii se opun: „Nu pot să aştept la nesfârşit până cel mic face el singur toate astea. Trebuie să îl îmbrac mai repede". În cele mai multe cazuri însă, cu cât ne grăbim mai mult, copilul se împotriveşte mai tare şi întârzierea este mai mare.

Graba ne face adesea să pierdem din vedere marea comoară de care dispun copiii. Ce comoară? Copiii doresc să fie capabili să facă ei înşişi lucrurile. De aceea, încurajaţi copiii să acţioneze. Ei se bucură când văd: pot să fac eu singur acest lucru! Ca Peter în următorul exemplu.

Peter, în vârstă de doi ani, e luat în braţe de mama. Trebuie scos din sacul de dormit. Mama trage un pic de fermoar. Se uită la Peter şi spune: „Acum poţi să tragi." Lui Peter îi place asta. Strigă „Trag!" şi se bucură când vede ce bine reuşeşte. Deja picioruşele ies afară. Şi poate să iasă din sacul de dormit. Şi, la îmbrăcare, nu i se pun pur şi simplu hainele, ci i se vorbeşte: „Uite,

acum punem ciorăpeii. Întâi unul. Apoi celălalt." Mama păstrează contactul vizual cu Peter şi îi dă mereu ocazia să şi le pună cu mâna lui. Aşa că este implicat total. Învaţă treptat să se îmbrace şi poate să o facă tot mai bine.

De când pot copiii să înceapă să ajute?

Copiilor le place să ajute la treabă. Un copil de un an şi jumătate este cu mama în camera de baie. Mama spală faianţa. Cel mic ia o cârpă şi spală şi el. Exemplul mamei îl stimulează. Acum este important să nu gonim copilul, ci să-l încurajăm şi să-l lăudăm: „Ce bine mă ajuţi la treabă!" Pentru copil este mai interesant să ajute la treabă decât să se joace singur cu jucăriile lui.

Copilul de un an şi jumătate – doi ani poate deja să ajute la despachetatul cumpărăturilor, scuturatul aşternuturilor, pusul rufelor în maşina de spălat şi scosul de acolo a celor spălate. Poate chiar deja, sub supraveghere, cu multă prudenţă, să pună o ceaşcă sau o farfurie pe masă. „Adu tu farfuria, te rog." (Vezi şi pag. 119 şi următoarea).

Nevoia elementară de apropiere

Copilul mic, în primii doi – trei ani are o nevoie elementară de apropiere şi de contact afectiv cu părinţii, chiar şi atunci când porneşte cu curaj să exploreze împrejurimile. Este important pentru el ca părinţii să nu-l scape din ochi. Din când în când, se întoarce spre ei ca să se convingă că se uită la el.

De aceea, este neapărat necesară păstrarea contactului vizual. Atunci copilul îşi dă seama că totul este în ordine. Foarte bine, hai să merg mai departe în explorare! Prin această asigurare constantă a spatelui realizată de copil, el îşi întăreşte sentimentul valorii personale.

Totuşi adesea părinţii sunt nevoiţi să se întrebe: Ce să facem, dacă nu putem să fim alături de copilul nostru în timpul zilei?

Dar când copilul este dus la creşă?

Dar dacă este cu adevărat necesar să-l las pe copilul meu în grija unor străini? Atunci caut să-mi creez o bază de cunoştinţe solidă. Un studiu foarte profesionist asupra acestui subiect este cel realizat de un medic şi cercetător în problema ataşamentului[10], dar şi studiul NICHD.[11] Acesta din urmă este un studiu amplu, de lungă durată, cu privire la situaţia copiilor mici daţi de timpuriu în grija unor străini, care arată că starea emoţională din primii ani de viaţă are o importanţă de prim rang în viaţa omului şi necesită o preocupare personală, continuă, amplă. Copiii mici nu pot să-şi acorde unul altuia afecţiune şi nu pot să pătrundă în sentimentele altuia. Doar adulţii pot acest lucru. De aceea, când copilul este înscris la creşă, trebuie ales un program în care să petreacă acolo numai timpul strict necesar. Căci bebeluşul sau copilul mic simte în continuare ceea ce am descris mai sus ca fiind „nevoia elementară de apropiere şi de contact afectiv profund cu părinţii săi".

Ritualuri de contact

Timpul petrecut cu mama sau cu tata începe odată cu luatul acasă de la creşă. Aici iniţiem noi, părinţii, felul în care va decurge restul zilei. Copiii îşi dau foarte bine seama dacă mama sau tatăl sunt prezenţi cu adevărat, din tot sufletul, atunci când se reîntâlnesc cu ei. Văd, mai ales, dacă sunt cu adevărat băgaţi în seamă.

Când vii să-ţi iei copilul acasă, el este cea mai importantă persoană. De aceea el trebuie salutat din toată inima, în mod vizibil: cu braţele deschise, privindu-l cu o faţă radioasă, chemându-l pe nume, luându-l în braţe şi alintându-l. O atingere afectuoasă îi face foarte bine. (Vezi şi consideraţiile legate de simţul cutanat, pag. 71 şi următoarele). De aceea, trebuie să ţii o clipă copilul liniştit şi să-l mângâi. Să dai aprobator din cap, să deschizi bine ochii, să zâmbeşti. Aceste acţiuni, care formează un ritual tipic de luare de contact atunci când vii să-ţi iei copilul acasă, sunt de o mie de ori mai importante decât întrebarea seacă: „Ei, cum a fost? Ce ai făcut astăzi?" La întrebări de acest fel copilul oricum nu răspunde, aşa cum ştim cu toţii.

Mişcarea este binefăcătoare

Trebuie să alegem un drum spre casă care să ne dea prilejul de a merge pe jos destul de mult sau să facem un ocol pentru a ajunge la un loc de joacă pentru copii. În loc de a-l urca la repezeală pe copil în maşină: să-şi pună centura, să stea liniştit, iar dacă cel mic nu ascultă să fie certat.

Copilul are nevoie de măcar câteva minute de destindere sub ochii părinţilor. În acest fel, el poate să-şi satisfacă impulsul său natural de mişcare alergând, sărind, ţopăind, căţărându-se. Este, de asemenea, important pentru el să fie văzut: să dai din cap, să deschizi bine ochii, să zâmbeşti.

Dacă este luat acasă cu maşina, este simplu să parchezi intenţionat la cinci minute de casă. Drumul către casă împreună le face bine tuturor. Şi nouă, adulţilor.

Din nou acasă

Ajunşi acasă, trebuie să rămâneţi în contact cu copilul. Fără mass-media. Dacă nu aşteptaţi vreun apel telefonic foarte important, folosiţi robotul telefonic. Aparatul de radio, casetofonul, consola pentru jocuri video intră total în pauză. „De ce total?" Copilului trebuie să i se dea posibilitatea să se regăsească pe sine. Nu să fie expus iarăşi la impresii noi, când el de-abia o scoate la capăt cu evenimentele zilei. Ceea ce îi face acum cu adevărat bine copilului este să fie pur şi simplu aproape de omul care îi este drag.

Să poată fi activ alături de părinţi

„Cum pot să fac asta?" întreabă o mamă. „Acasă mă aşteaptă treburile gospodăreşti. Trebuie să pregătesc cina şi aşa mai departe. Nu am cum să stau să mă joc tot timpul cu copiii."

Nici nu este nevoie. Copilului nu trebuie acum să i se găsească ceva de joacă. El vrea să fie activ împreună cu părinții, alături de ei. Vrea să i se dea voie să ajute la ceea ce trebuie făcut acum în casă – curățenia cu aspiratorul de praf, pusul mesei, așezarea rufelor în mașina de spălat (vezi pag. 36).

Avantajul implicării copiilor în aceste activități este că le putem da astfel ceea ce le-a lipsit în timpul zilei – contactul cu mămica și cu tăticul lor. Iar pe lângă treaba pe care o facem, avem și posibilitatea să stăm de vorbă cu copilul. Și iarăși să îndreptăm o privire plină de dragoste către el: ochii mari, dat din cap, zâmbete. Atunci copilul simte: mămica și tăticul se simt bine cu mine, le place să vorbească cu mine. Așa se construiește o relație. Ceva ce are mai multă valoare decât orice dulciuri din supermarket, decât „emisiunea pentru copii" pe care o văd „toți" ceilalți, căci așa se întărește legătura emoțională.[12]

„În primii doi ani de viață, întreaga dezvoltare psihică a copilului depinde în mod decisiv de activitatea în comun cu părinții" se spune, în concluzie, într-o carte cu privire la influența familiei și creșei asupra dezvoltării copiilor în prima copilărie.[13]

Timp de bună calitate

Alegerea de a sta acasă

Mulți părinți ajung la o înțelegere: unul dintre noi va alege să rămână acasă, să stea cu copiii. În cele mai multe cazuri, mama este

cea care face acest lucru. Însă, între timp, s-a răspândit concepția conform căreia familiile care vor să-și crească singure copiii sunt considerate ca fiind părinți de calitatea a doua.

Ce spune o mamă: „Parcă aș fi de pe altă lume, când ies pe stradă cu copilul meu în vârstă de doi ani. Sunt aproape singura. În rest, pe stradă sunt numai mame cu sugari. De aceea de multe ori sunt ironizată și lumea mă întreabă: „Ce faci tu toată ziua stând acasă? De ce nu mergi la serviciu?" Mereu mă simt cumva obligată să mă justific".

Dar nu este necesară absolut nicio justificare.

O mamă explică: „Atunci când sunt ironizată, le spun: Eu conduc cu succes și fericită o mică întreprindere de familie. Punct. Și se face liniște".

Toți cei care aleg să stea acasă cu copiii lor merită respect. Deoarece acest lucru nu este recunoscut public, este în mod sigur util ca cei aflați în această situație să se sprijine reciproc. Să realizeze acțiuni comune cu alți părinți, să stabilească întâlniri cu ei la date fixe. Atunci fiecare va vedea că nu este atât de singur. Pentru a-i găsi pe alții, este cel mai bine să fii primul care are această inițiativă. „Am rămas surprinsă", spune o mamă, „câți oameni drăguți au răspuns atunci când am dat un astfel de anunț. A fost o experiență minunată." Pe care o poate face oricine. Căci, dacă așteptăm să o facă altcineva, ar putea să dureze cam mult.

➢ La paginile 104 și 206 și următoarele găsiți jocuri pentru copiii de la zero la trei ani.

Copilul de la trei la cinci ani

Căldura căminului este ceea ce le trebuie copiilor – acum şi pe tot parcursul copilăriei. Căldura inimii. Fiecare copil îşi doreşte acest lucru.

Să mergi – să vorbeşti – să raţionezi

„EU!"

Pe la doi ani şi jumătate – trei ani copilul dobândeşte o facultate importantă, cu care va rămâne toată viaţa – poate să spună despre sine „eu". Ce eveniment! De la o zi la alta, Peter nu mai spune: „Peter vrea pâine!", ci „*Eu* vreau pâine!".

„Eu." Ce puternic este! „Eul", ceva personal: „Eu vreau!"

Odată cu capacitatea de a se numi singur „eu" începe şi capacitatea de a-şi aminti.

Prima copilărie se termină. Iar acum cresc şi pretenţiile pe care le au de la copil cei din jur. Mulţi se întreabă: Cum pot să-l stimulez? De aceea, merită să ne oprim puţin acum, la sfârşitul primei copilării, şi să vedem ce a reuşit să facă până acum copilul nostru. Fără a fi stimulat.

A crescut. Şi, dacă totul a mers bine, el a reuşit să parcurgă cele trei etape fundamentale de dezvoltare a omului: a învăţat să meargă – să vorbească – să raţioneze. Aceşti trei paşi se parcurg unul după altul. Mişcarea se realizează înainte de vorbire. Vorbirea vine înainte de raţiune.

O realizare fascinantă a raţiunii, care le place copiilor de la vârsta de trei ani, este că ei încep să pună întrebări.

Vârsta întrebărilor: de ce?

Copiii pot să te bombardeze cu întrebări. Pun întrebări când merg şi când stau. În staţia de autobuz, la cumpărături, în drumul spre casă şi bineînţeles în casă: „De ce cerul este albastru? De ce trebuie să dormim noaptea? Unde eram eu, înainte de a mă naşte?"

Copiii trebuie să întrebe tot timpul. Pe de o parte, aceasta îi ajută să descopere şi să înţeleagă lumea. Pe de altă parte, punând întrebări, copilul este interesat să aibă un dialog cu părinţii. Acesta se continuă uneori la nesfârşit:

„De ce pui apă la flori?" – „Pentru că le e sete!" – „De ce le e sete?" – „Pentru că nu le-am mai udat de mult!" – „De ce nu le-ai mai udat de mult?" –„Pentru că nu m-am gândit la asta!" – „De ce nu te-ai gândit la asta?" –„ Pentru că am uitat" – „De ce ai uitat?"

Să nu ignoraţi niciodată întrebările

Copiii pot s-o ţină mult timp aşa. Încă o întrebare. Şi încă una. De ce plouă? De ce a ieşit soarele? De ce merge omul acela aşa caraghios? De-abia am răspuns la o întrebare, că el continuă: De ce? De ce? De ce?

„Uneori prefer să scap de asta" spune o mamă. „Atunci îi spun: Nu mai întreba atâta. Şi se face linişte."

Altă mamă relatează: „Când m-am săturat de atâtea întrebări, îl plasez imediat pe copil în faţa televizorului."

Dar atenţie! Când blocăm întrebările copiilor, deoarece nu mai avem chef să le răspundem, le răpim bucuria lor naturală de a descoperi şi interesul pentru ceea ce se petrece în lume. Ei ajung la concluzia că, probabil, se poate s-o scoţi la capăt şi fără să întrebi ceva. Mai târziu este pentru noi o enigmă acea situaţie de care se plâng şi părinţii unui copil de 11 ani: „Nu putem să facem nimic cu el. Nu-l interesează absolut nimic. Te duce la exasperare".

A pune întrebări este o capacitate esenţială a omului

Numai omul îşi poate pune întrebări. Nicio altă făptură de pe pământ nu poate face asta. Nicio pasăre, nicio maimuţă, niciun peşte. Astăzi vedem că şi mulţi dintre adulţi nu mai pot. Ei iau lucrurile aşa cum sunt; poate se enervează, dar nu-şi pun întrebări. Dar copilul întreabă. Prin faptul că întreabă şi se interesează, el îşi manifestă dorinţa de a învăţa. Să ne bucurăm de acest lucru! Căci întrebările înseamnă: Mă interesează. Vreau să particip. Vreau să ştiu cum merg lucrurile.

Cel care întreabă este un om conştient. Copiii mai sunt încă aşa. Vor să afle ceva de la noi. Ne consideră competenţi. În niciun alt moment al vieţii, nu vom mai fi percepuţi de copiii noştri ca fiind atât de atotştiutori ca în epoca lui „De ce". Nu este un lucru minunat? Deci, să vorbim cu copiii. Să le răspundem.

Răspunsuri sugestive

Atunci când nu avem un răspuns, este mai bine să spunem: „Întrebarea asta mă depăşeşte".

Martin întreabă: „De ce este luna aşa de mare astăzi?" – „Ai dreptate", spune tatăl, „astăzi este într-adevăr mult mai mare ca de obicei!" El se opreşte puţin, apoi spune: „Trebuie să mă mai gândesc la asta. Nu ştiu!" – „Păi ar trebui să te uiţi mai întâi la ea!" îşi dă cu părerea Martin.

Mama strânge aşternuturile. Ania (în vârstă de trei ani): „Ce faci acolo?" –„Strâng aşternuturile." – „De ce strângi aşternuturile?" De data aceasta, mama răspunde altfel: „Oare de ce?" O scurtă pauză. Iar acum, ceva uimitor. Ania a găsit un răspuns: „Păi sunt obosite, nu-i aşa?"

Ce idee ingenioasă!

„Da", confirmă mama, „aşternuturile sunt acum foarte obosite!"

Răspunzând tot printr-o întrebare construim o punte care menţine dialogul. Nu este nevoie să ştim totul. Dar este important să răspundem. Să-l privim pe copil în ochi. Şi să întrebăm la rândul nostru: „Da, de ce oare este aşa?"

Căldura căminului

Căldura căminului este ceea ce le trebuie copiilor – acum şi pe tot parcursul copilăriei. Căldura inimii. Nu costă nimic şi are o importanţă vitală. Căldura părintească poate fi simţită şi prin piele. Luatul cu drag în braţe este o parte a acesteia. O binefacere pentru copii, ca salut atât dimineaţa cât şi la despărţire şi neapărat atunci când copilul este luat acasă de la grădiniţă. Îl face fericit şi întăreşte legătura cu părinţii.

Părinţii lui Nick, un băieţel în vârstă de cinci ani, îl consideră dificil. De aceea, de curând a început să facă terapie prin muzică. Lecţia tocmai s-a terminat. Nick iese afară radios, sare la tatăl său şi vrea să-l îmbrăţişeze. Tatăl: „Hei, ce te-a apucat? Hai, îmbracă-te. Trebuie să plecăm!"

Se doreşte ca totul să fie eficient. Mulţi părinţi doresc asta. Dar copiii sunt ca florile. Au nevoie de căldură ca să se deschidă. Căldura inimii. O clipă de dragoste perceptibilă. Orice copil tânjeşte după aceasta. O atingere blândă îl mişcă şi lăuntric. Îi confirmă că este iubit. După specialista în psihologia dezvoltării A. Jean Ayres, acest lucru are o influenţă liniştitoare asupra întregului sistem nervos al copilului mic, acţionând până în conexiunile care se înfiripă în creierul copilului (vezi şi pag. 71).[14]

➢ La paginile 108 şi 213 şi următoarele găsiţi jocuri pentru copiii de la trei la cinci ani.

Cei doi ani de dinainte de şcoală

Preşcolarii îşi doresc să fie „mari" şi să facă ei singuri „treabă adevărată". Sentimentul că „sunt mari" le este întărit dacă acasă li se dau mici sarcini pe care le pot duce la îndeplinire.

M-am făcut mare

Ionas are cinci ani şi spune despre frăţiorii lui mai mici, de doi şi trei ani: „ăştia sunt nişte bebeluşi".

Fie că au sau nu fraţi, începând de la cinci ani la copii apare cerinţa şi sentimentul: „Deja sunt mare!" Şi acest lucru trebuie să se vadă.

Pot să fac singur asta!

Dacă li s-a dat din plin copiilor posibilitatea ca de mici să fie activi, să se joace şi să alerge, acum sunt tot mai independenţi şi mai îndemânatici. Un copil de cinci-şase ani reuşeşte să întindă untul pe pâine, să-şi încheie nasturii la jachetă, să-şi facă patul şi multe altele. Poate să-şi lege şireturile la ghetuţe, să toarne laptele în pahar fără să verse nicio picătură, să bage aţa în ac. Reuşeşte să mănânce cu furculiţa şi cuţitul şi să ţină lingura la fel ca adulţii. Dacă i s-a dat până acum prilejul în suficientă măsură, el poate să participe alături de adulţi la activităţile zilnice.

Sentimentul preşcolarilor că „sunt mari" le este întărit dacă acasă li se dau mici sarcini pe care le pot duce la îndeplinire. De exemplu, să vadă, când se pune masa, dacă nu lipseşte nimic, pentru ca să nu fie nevoie ca în timpul mesei cineva să se ridice să

mai aducă ceva. Sau să ude florile. Să aducă corespondența din cutia poştală. Să hrănească pisica.

Desigur, încă nu ne putem aştepta ca cel mic să se gândească singur la aceste lucruri. Dar ajunge o scurtă atenționare, ca de exemplu „Florian, pisica..." pentru ca Florian să-şi aducă aminte de mica sa însărcinare.

Faptul de a fi mare implică şi că acum poți să faci „o treabă adevărată". De exemplu, să coşi un nasture.

Gabriela, care are cinci ani, o ajută pe mama să strângă rufele. „Ia te uită", spune mama „la pijamaua tatii lipseşte un nasture." Ia trusa de cusut. Gabriela caută o papiotă de ață potrivită la culoare şi încearcă să-l coasă. Mama îi arată cum să facă. Aşează nasturele la locul potrivit, face primele două-trei împunsături cu acul: „Uite, acum poți să coşi tu mai departe. Ia încearcă." Gabriela coase şi este foarte concentrată la ce face. Mama îi arată mai departe, cum să facă nodul. „Bravo, a ieşit bine! Tata o să se bucure."

Gabriela radiază. Din jumătate în jumătate de oră, vine şi întreabă: „Când vine tata acasă? –„Mai e mult până vine?" – „Vine în curând?"

În sfârşit, tatăl ajunge acasă. Gabriela îi sare în întâmpinare: „Am o surpriză!" – „O surpriză?" – „Da, pentru tine!" .... Ce mult se bucură tatăl! „Poți deja să coşi singură! Sunt foarte mândru de tine."

(Vezi şi pag. 78 şi pag. 119 şi următoarele)

Activităţi manuale simple

Faptul că li se dă să facă mici activități manuale este pasionant pentru preşcolari. Printre aceste activități se numără cusutul. Dacă îi ajutăm la croit şi le mai dăm o mână de ajutor şi pe parcurs, ei pot să coasă lucruri simple, ca de exemplu o perniță de ace, un săculeț, o jucărioară-figurină foarte simplă, o rochie nouă pentru păpuşă. Pentru lucrul manual simplu al copiilor este bine să alegem materiale cu care este uşor de lucrat. Foarte potrivit este fetrul de bricolaj, care este disponibil în magazine în multe culori. Nu se destramă la margini şi, deci, nu trebuie să fie tivit.

Alte activități manuale adecvate pentru adulți şi copii preşcolari sunt cioplitul, împâslirea (filțuirea) lânii netoarse, realizarea de diverse lucruri din hârtie (să decupezi ceva de pe hârtie, să o pliezi, să confecționezi flori din hârtie sau să coşi mai multe coli de hârtie pentru a face o cărticică pe care apoi să o colorezi). La această vârstă, copiii sunt bucuroşi să facă astfel de lucruri. De asemenea, le place să lucreze cu tot felul de materiale din natură pe care le adună în timpul plimbărilor (vezi pag. 219). Sunt agreate şi activități mai solicitante ca tăiatul cu fierăstrăul, lucrul cu pila sau cu ciocanul.

Acum copiii sunt capabili să ducă la bun sfârşit ceea ce au început să facă. Este important să se țină de treabă, căci doar aşa pot trăi micile lor momente de succes. Copilului îi creşte sentimentul propriei valori când poate să spună: „Uitați-vă ce am făcut. Eu singur!"

Constată astfel că a meritat să continue să lucreze, chiar dacă uneori a fost destul de obositor. Mai ales în epoca noastră atât de agitată este salutar să nu abandonezi lucrul început şi să-l duci la

bun sfârşit. Bineînțeles că este important ca şi noi, adulții, să ducem la bun sfârşit ceea ce am început.

„Mă plictisesc aşa de tare!”

Preşcolarii au nevoie, bineînțeles, şi de timp liber. Un timp fără activități organizate, fără îndatoriri. Timp numai pentru ei. Timp de joacă.

Dar ce ne facem dacă îl auzim pe copil că spune: „Mă plictisesc”?

Simon: „Ce tare mă plictisesc.” – „Hm”, răspunde tăticul lui. Şi doar atât. Nu se consideră dator să facă vreo propunere.

E bine că a procedat aşa? Este cel mai bun lucru pe care îl poate face un părinte. Căci, de fapt, copilul trebuie neapărat să descopere singur ce să facă în acest caz.

Simon vine iar la tăticul lui: „Mă plictisesc, pot să mă uit la televizor?” Tatăl: „Nu aşa ne-a fost vorba.” Simon mormăie ceva. Într-un fel se scuză.

Mai trece ceva timp şi tatăl se întreabă: „Pe unde o fi Simon?” Îl găseşte în camera copiilor. Foarte preocupat să picteze. „Uite, tati, o corabie. Am văzut una ca asta cu bunicul, la muzeu. Am mai fost odată acolo. Şi atunci era acolo chiar un căpitan adevărat...”

Simon este entuziasmat. În acest moment, el este un creator. De aceea, este uneori nevoie şi de plictiseală. Sfânta plictiseală – să le-o permitem copiilor.

Adulţii nu trebuie să se amestece mereu

Un conflict tipic între copii: unul dintre ei are un anumit lucru, iar celălalt îl vrea şi el, chiar în acea clipă. Dacă prin apropiere se află un adult, de cele mai multe ori el se simte chemat să facă dreptate: „Ce a fost asta? Cine a început?” Când sunt întrebați aşa, copiii nu au altă soluție decât să încerce să se pună fiecare în cea mai bună lumină: „N-am făcut nimic.” –Vroiam doar să....” – „Tu ai început!” – „Ba tu!” Şi tot aşa mai departe. Pentru că sunt nevoiți să asculte de cei mari, copiii încearcă să se justifice. Însă este important ca ei să învețe să-şi rezolve disputele fără amestecul adulților.

Iată-i, de exemplu, pe Miriam şi Ionas. Ei sunt cu tatăl lor la locul de joacă pentru copii. Miriam tocmai pune cu lopățica nisip în noua găleţică roşie, dar chiar în acea clipă frățiorul ei o vrea el ca să care apă. Încearcă să o ia, dar surioara o ține strâns şi țipă. Ionas aleargă la tata să se plângă. Tata ascultă ce are el de spus. Apoi întreabă: „Nu puteți să rezolvați şi singuri treaba asta?” Ionas se potoleşte brusc. Apoi fuge la surioara lui şi spune politicos: „O să am nevoie de găleţică doar mai târziu. Mai întâi

trebuie să fac rost de tăieței pentru supă." Fuge la peluză și începe să rupă fire lungi, frumoase, de iarbă. Găleţica nu mai este interesantă. Miriam vrea acum și ea să ajungă la iarbă. Se joacă amândoi mulțumiți, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Copiii trebuie să fie încurajați să se descurce singuri. Acest lucru este valabil și când este vorba de relațiile cu ceilalți. De aceea, adesea nu este necesar ca adulții să se amestece atunci când copiii se ceartă. Ionas le-a spus odată părinților săi: „De fapt, când nu sunteți aicea, noi nu ne certăm niciodată."

➢ La pagina 217 și următoarele găsiți jocuri pentru copiii de la cinci la șapte ani.

Fortificat în viaţă prin toate simţurile

Activitatea proprie este cea mai bună garanţie pentru o dezvoltare sănătoasă a simţurilor. Copilul dobândeşte astfel o serie de facultăţi. El devine capabil să înfrunte viaţa.

Dezvoltarea senzorială sănătoasă

Mult timp s-a considerat că funcționarea organelor de simț este ceva ce se realizează de la sine. Însă astăzi se dovedeşte că tot mai mulți copii suferă de tulburări senzoriale, asociate cu tulburări de vorbire, stângăcie în mişcări, comportament deviant, obezitate. Acestea pot avea consecințe grave.

Dacă funcțiile senzoriale nu sunt dezvoltate suficient, capacitatea de învățare suferă. O doctoriță, medic şcolar, pe baza cercetărilor făcute asupra a 3500 de copii, a ajuns la concluzia că fiecare al patrulea copil, atunci când începe şcoala „are o întârziere în dezvoltare şi, de fapt, nu este apt pentru şcoală."[15] Foarte alarmant este faptul că ea vorbeşte, în cele mai multe cazuri, de copii care au venit pe lume perfect sănătoşi.

Nimeni nu şi-ar dori să treacă prin ceea ce a trăit această mamă a unui copil de şase ani şi jumătate:

> *„Parcă m-ar fi lovit un trăsnet!" spunea ea atunci când, după examinarea pentru înscrierea la şcoală, i s-a comunicat: „Copilul dumneavoastră nu este încă pregătit pentru şcoală. Prezintă deficiențe în dezvoltare şi are nevoie de terapie."*

Pentru a nu se ajunge până acolo, putem ca părinți să luăm măsuri de prevenire, lăsându-i pe copiii noştri să facă singuri mult

mai multe lucruri, căci activitatea proprie este cea mai bună garanție pentru o dezvoltare senzorială sănătoasă. Aşa copiii vor fi mai bine pregătiți pentru viață.

Copiii vin pe lume dornici de a-şi folosi simţurile

Copiii vor să se mişte. Vor să descopere şi să experimenteze lucruri noi. Se interesează de orice şi vor să cerceteze. Participă cu tot corpul la fiecare percepție senzorială, la tot ce gustă, apucă, pipăie, miros, văd, aud. Şi, de asemenea, fiecare percepție senzorială acționează asupra tuturor organelor, care în primii şapte ani de viață îşi dobândesc forma definitivă – deci forma cu care vor rămâne apoi pe tot parcursul vieții.[16]

Copiii sunt predispuşi să-şi folosească simțurile. Le este în fire ca atunci când nu dorm să fie mereu în activitate. Să ia tot ce pot în mână, să ducă la gură. Vor să simtă, să mişte obiectele, să facă experiențe. La plimbare, nu le place drumul cel mai scurt, ci cel care le oferă mai multă bucurie a mişcării. Aşa că, uneori, cu cei mici ai parcurs numai trei sute de metri într-o direcție – căci s-au distrat foarte bine pe acea mică porțiune de drum – şi o vor lua la fugă înapoi pe acelaşi drum – sau în susul şi în josul aceluiaşi deluşor! Peste tot găsesc ceva interesant, pe care sunt tentați să pună mâna: un betişor, o floare, o frunză.

Şi copiilor mai mari le place să facă tot felul de ocoluri pe drum, de câte ori sunt atraşi de o băltoacă sau de un morman de frunze.

Ici o balustradă pe sub care poți să te strecori cu îndemânare, dincolo un mic zid care te invită să faci echilibristică, mai departe gardul în lungul căruia poți trage o dungă cu degetele sau pavajul care te provoacă să pui piciorul numai din două în două plăci. Tot felul de modalități de dezvoltare senzorială pentru mâini, ochi, urechi şi picioare, pentru întregul corp.[17]

Cum ne descurcăm noi, adulţii, cu asta?

Oare vedem cât suflet pun copiii în aceste activități, cât se bucură de ele? Sau ne scot din sărite?

„De ce pui mâna pe toate alea? Nu, lasă betişorul acolo! Aruncă piatra aia, nu vezi că e murdară? Nu băga în gură! Dă-te jos de acolo, să nu cazi. Ai grijă să nu calci în băltoacă!"

Facem parte dintre aceia care preferă să aibă copiii ca scoşi din cutie, puşi la punct, şi îi țin mereu în frâu? Atunci ar fi mai bine să facem o schimbare. Căci atunci când blocăm copilul care arată interes şi se bucură din plin de ceva, îi blocăm energia vitală. Bucuria de a fi activ din proprie inițiativă. Interesul său pentru lume. Şi, prin aceasta, şi educarea sănătoasă a facultăților sale senzoriale.

Îi lăsăm pe copiii noştri să fie destul de activi? Dacă nu suntem siguri în această privință, este bine ca seara să facem o trecere în revistă a programului zilei: a avut astăzi copilul nostru destule ocazii să se mişte, să se joace şi să lucreze alături de adulți? El are nevoie de toate acestea. Zi de zi.

Simţurile corporale de bază

Se remarcă faptul că, în primii ani de viață, copiii tind să-şi activeze mai ales simțurile de bază. Acestea sunt simțurile legate direct de corpul propriu: simțul mişcărilor proprii (proprioceptiv), simțul echilibrului (vestibular), simțul vital, simțul cutanat.

Simțul *mişcărilor proprii*: Acest simț se activează la copil pe baza observării mişcărilor făcute în fața lui. El vede ce fac părinții şi caută să îi imite. Simțul mişcărilor proprii îi permite copilului să învețe să stea în picioare şi să meargă, şi toate celelalte lucruri pe care le fac cei mari.

Simțul *echilibrului*: Copiii vor să se mişte. Tot mereu, cât nu dorm. Au nevoie de cât mai multe ocazii pentru asta, căci aşa îşi exersează – de la sine – agilitatea mişcărilor.

Simțul *vital*: Acest simț se manifestă prin cerința intensă a copilului de a fi protejat. În mod inconştient, copilul resimte şi trăieşte sentimentul: „Mă simt dorit, apărat, am voie să fiu copil, să mă joc. Nu trebuie să arăt tot timpul că vreau una sau alta, părinții preiau ei această responsabilitate."

Simțul *cutanat*: Este satisfăcut prin poziția sigură, tandră, în care este ținut, prin îmbrățişări, ca şi prin activitatea proprie de explorare. Copiii vor să ia în mână toate lucrurile, să le ducă la gură, să le încerce, să le apuce. Simțul cutanat este stimulat şi prin joc, experimentare şi prin contribuția copilului la activitățile adulților.

Aceste patru simțuri corporale sunt decisive pentru o dezvoltare sănătoasă. Ele constituie baza. Cu cât aceste simțuri de bază sunt mai bine exersate, cu atât copilul reuşeşte să-şi controleze mai bine propriul său corp. Desigur, aceste simțuri nu acționează izolat, ci împreună cu vorbirea, simțul vizual, auzul, simțul olfactiv şi gustativ şi cu alte simțuri. După cum afirma John Locke (1632–1704) „Nu este nimic în intelect care să nu fi fost mai înainte în simțuri."[18]

Facem suficient pentru simţurile corporale de bază?

Simțurile sunt stimulate numai prin propria activitate. Activitatea proprie acționează asupra creierului: se creează conexiuni. Cu cât simțurile sunt mai intens stimulate, creierul capătă o plasticitate mai mare. Aşa că se ridică întrebarea: Cum poate copilul nostru să-şi pună la încercare simțurile de bază în cadrul activităților zilnice normale?

Simțul mişcărilor proprii se dezvoltă prin imitare: Îi dau copilului destule ocazii pentru acest lucru – sau îl exclud de la activități ca pregătitul mâncării sau curățenia în casă? Îl dirijez în suficientă măsură? Vorbesc destul de mult cu el?

Pentru simțul echilibrului este nevoie de mişcare: Are copilul meu suficiente ocazii de a face mişcare? Este lăsat să alerge, să țopăie, să se dea pe tobogan, să se cațăre, să sară coarda şi altele asemenea? Sau mai bine îl duc cu maşina? Sau îl las să stea liniştit cu un joc electronic?

Pentru simțul vital este nevoie de protecție: Copilul se poate simți apărat, resimte şi evlavia şi respectul pentru creație? Are un program zilnic regulat, previzibil, ca de exemplu ore fixe de masă şi de mers la culcare sau este întrebat tot timpul: „Vrei să faci asta? Vrei altceva?"

Pentru simțul cutanat este nevoie de lucruri palpabile: Are copilul meu destule ocazii să fie activ în mod independent, să cerceteze şi să experimenteze? Sau îl opresc mereu, pentru că mă agasează? Are parte de destule atingeri pline de dragoste, pentru că îl iau în brațe, îl alint, mă joc cu degetele şi cu picioruşele lui, mă joc de-a prinselea şi de-a v-ați ascunselea?

Dezvoltarea sănătoasă a simţurilor

Cu simțurile se întâmplă acelaşi lucru ca şi cu muşchii: pot să se dezvolte numai prin stimulare.

Aceasta înseamnă că, în primii ani, copiii au nevoie de o mulțime de prilejuri de a fi activi în mod independent. Numai prin propria activitate pot fi cultivate simțurile. Aşa copiii rămân receptivi şi plini de curiozitate şi îşi păstrează interesul pentru lume.

Dacă dezvoltarea senzorială nu-şi urmează cursul, aşa cum a fost prevăzut de natură, nu va fi posibil ca „mai târziu activitatea naturală să fie suplinită şi totul să fie pus din nou în ordine; totuşi, prin acțiuni terapeutice se mai poate recupera câte ceva".[19]

Copilul devine priceput lucrând împreună cu adulţii

Copiilor le place să lucreze „pe bune" alături de noi. Vor să facă aceleaşi lucruri pe care le fac cei mari. Nu este un avantaj pentru copil să i se spună: Du-te tu să te joci, iar între timp eu pregătesc mâncarea, fac ordine, fac curat în casă. Căci ei vor să participe la treburile casnice, să şteargă praful, să pună masa, să curețe morcovii, să taie merele în felii, să dea legumele pe răzătoare, să ajute la prăjituri, în grădină, atunci când se repară ceva. Din proprie inițiativă. Şi, în acelaşi timp desigur, pot să mai stea de vorbă cu mămica sau cu tăticu.

Este cea mai bună metodă de educație. Şi este un exercițiu practic pentru simțuri: copilul îşi dezvoltă astfel multe facultăți. Şi aceasta îi sporeşte sentimentul propriei valori: „Pot să fac ceva!" Aceasta îl face să fie priceput. Pentru orice copil este important să fie priceput.

Capacitatea senzorială este întărită de activitatea independentă – pasivitatea are un efect contrar

Dar de multe ori, în ziua de astăzi, copiii nu sunt încurajați să fie activi în mod independent. De câte ori noi, adulții, îndepărtăm toate obiectele din jur, pentru ca micuții să nu se împiedice, să nu se lovească! De câte ori îi scutim de orice efort şi le uşurăm acțiunile! Să nu facă altceva decât ce le place. Îi ridicăm imediat

sus pe tobogan sau îi aşezăm în balansoar. Ei trebuie doar să se distreze, să se dea pe tobogan sau în balansoar.

Poate că intenția este bună, cea de a menține buna dispoziție a copiilor. Dar aceasta îi face să piardă dorința naturală de a obține ceva prin forțe proprii.

Încurajare în loc de cocoloşire

Max are doi ani. Astăzi a plecat la plimbare cu bunicul lui. Se duc la un loc de joacă unde nu mai fuseseră până atunci. Acolo este instalat un „tractor" – aşa îi spune bunicul acestui aparat mare din lemn, pe care te poți urca şi care te îmbie să te cocoți pe el. Max întinde mâinile spre bunic.

„Poți să te urci şi singur!" îi spune acesta. „Ia uite, aici este o treaptă. Poți să pui piciorul pe ea. Aşa! Şi mai sus mai este una. Ține-te bine – bravo! Şi aici este încă o treaptă."

Aşa micuțul a ajuns sus de tot. Şi a reuşit să facă singur asta! Cum radiază de bucurie! Se uită în jos mândru, de la volan. Acum iarăşi jos. Bunicul îl aşteaptă. Stă pe aproape, dar nu-l scuteşte de efort. Totuşi îl încurajează: „Ține-te bine. Pune un picior mai jos. Puțin mai jos. Iar acum piciorul celălalt. Foarte bine!"

Max a ajuns jos. Acum mai vrea „încă o dată". Şi se cațără din nou, iarăşi şi iarăşi, cu tot mai mare agilitate.

Ceea ce a demonstrat aici bunicul poate fi considerat emblematic pentru întreaga dezvoltare senzorială a copiilor: să-i

lăsăm pe copii să-şi perfecționeze singuri mişcările. Le este de folos faptul că ajung să se autoevalueze şi să dobândească o bună percepție a propriului lor corp. Căci ei se avântă întotdeauna să facă numai atât cât este potrivit pentru ei la momentul respectiv. Este ca atunci când au învățat să meargă. Un copil încearcă să facă numai atât cât poate de fapt. Şi într-o zi reuşeşte.

Să facem ordine

Pentru o bună educare senzorială în primii ani de viață, copilul are nevoie să obțină singur rezultate, fără ca adulții să se grăbească să-i vină imediat în ajutor. Chiar să poată uneori să se lovească fără ca părinții să intre în panică. Să sară în bălțoace, să aibă voie să se joace şi cu apă, noroi, lut şi pământ, fără să fie imediat împiedicat.

Dar dacă aşa copilul se murdăreşte? Atunci va trebui să fie curățat. Iar el să ajute la asta. Copiii au nevoie şi de astfel de experiențe senzoriale: să ajute la curățatul pantofilor plini de noroi sau să clătească pantalonii mai întâi în lighean, înainte de a putea fi puşi în maşina de spălat.

„Dar mi-e mai uşor să fac toate astea eu singură", spune o mamă. Bineînțeles. Dar în detrimentul copilului – căci el primeşte mesajul că nu este nevoie de contribuția sa. În felul acesta, în ziua de astăzi mulți copii sunt descurajați să devină ei înşişi activi. Ceea ce nu li se dă voie niciodată să facă, nu învață să facă.

Suprastimularea senzorială

Toți suntem expuşi zilnic la o suprasolicitare a simțurilor: reclame mari, colorate, fundal sonor permanent – în magazine, în stația de metrou, în sala de aşteptare şi aşa mai departe. Peste tot ne întâmpină o muzică agasantă, lumini strălucitoare, arome artificiale de la vreo patiserie. Ca adulți, ne putem spune: fac abstracție de acest miros, îmi astup urechile. Nu mă mai uit la astea. Dar copiii nu au cum să se apere. Ei primesc în ei această lume artificială fără nicio oprelişte.

Este important ca măcar în casă această situație să nu continue: să nu se deschidă imediat televizorul, să nu fie pe primul plan petrecerea timpului cu ajutorul aparaturii audiovizuale. Copilul să nu fie inundat de alte noi imagini şi zgomote, chiar dacă muzica de la radio se aude doar în surdină sau este numai „muzică clasică". Copiii au nevoie ca acasă să se poată relaxa. Să ia o pauză. Altfel sunt împiedicați în mod definitiv să fie ei înşişi. Pentru o dezvoltare senzorială sănătoasă este important şi acest lucru: să mă simt într-adevăr ca un copil. Uneori chiar să mă plictisesc, fără ca părinții să-mi propună imediat o altă acțiune. Fără televizor (vezi şi capitolul „Mă plictisesc aşa de tare!", pag. 56–57).

Atenție – să nu stea liniştiți!

„Dar dacă nu mai pot? Atunci îl las pe copil la televizor." Asta spun multe mame şi mulți tați. Este comod. Pentru adulți. Copiii

stau liniştiți în fața ecranului. Nu fac gălăgie, nu fac murdărie şi nu pun întrebări (Vezi în această privință paginile 202 şi 254).

Totuşi, se dovedeşte că această „comoditate" este scump plătită: noianul de imagini tehnice şi zgomote puternice face ca până la urmă copilul să devină agitat. În plus, prin această „inundare" tehnică se pierde un timp prețios în care copilul ar putea să-şi folosească propriile capacități senzoriale, căci perioada de evoluție substanțială a acestora este cuprinsă tocmai în intervalul de la zero la şapte ani. Se observă mereu că acei copii care au destule prilejuri să se mişte şi să pună în aplicare propriile lor idei în timpul jocului sunt mult mai puțin înclinați spre hiperkinezie sau spre o stare permanentă de agitație decât copiii de aceeaşi vârstă care stau foarte mult în fața televizorului. Sunt mai echilibrați.

Senzația de ocrotire resimțită prin piele

În sensul cel mai propriu al cuvântului, afecțiunea pătrunde prin piele, care este cel mai mare organ senzorial al omului. Orice copil îşi doreşte să simtă că mămica şi tăticul lui îl iau cu drag în brațe. Şi nu numai pe fugă, ca un salut, ci cu implicare lăuntrică, astfel ca el să simtă într-adevăr că are un sprijin. La întâlnirea cu copilul, la despărțire, la necaz, sau aşa, pur şi simplu, din când în când. Să-l ținem în brațe, să-l alintăm, să-l mângâiem: îi dăm astfel

copilului, prin simțul cutanat, sentimentul că este ocrotit, şi în plus, aceasta îl umple de bucurie şi întăreşte legătura cu părinții.

Excitația senzorială plăcută pentru copil legată de atingerile delicate este transmisă de receptorii tactili din piele până la creier. „Creşterea, sistemul imunitar, echilibrul psihic. Toate acestea beneficiază de astfel de contacte. Multe studii au confirmat acest lucru. O simplă mângâiere pe spate acționează în creier ca un uragan. Receptorii nervoşi devin superactivi şi senzațiile inundă creierul."[20] Este eliberată ocitocina, hormonul senzației de bine. Prin acțiunea acesteia, temerile dispar. Astfel, prin starea de bine trupească şi sufletească, sistemul nervos al copilului se îndreaptă spre o dezvoltare armonioasă.

Excitația senzorială plăcută rezultată din atingerea delicată include neapărat şi jocurile cu mâinile şi cu degetele (vezi capitolul „Copiilor le place să li se vorbească", pag. 98–99). Aici plăcutul se îmbină cu utilul: copiilor le plac jocurile cu mâinile şi cu degetele şi, în acelaşi timp, prin intermediul acestora este stimulată dezvoltarea spirituală şi corporală.

Să iei în mână – să înțelegi – să gândeşti

Părinții întreabă adesea: Cum pot să-l stimulez pe copilul meu? Jocurile didactice pe calculator, cum sunt cele oferite tinerilor, nu sunt potrivite pentru cei mici, căci pentru a învăța să gândeşti este nevoie de mişcare şi de manevrarea obiectelor. Doar prin faptul că ia în mână în mod activ materiale şi diverse obiecte şi se joacă cu ele, copilul învață să le cunoască şi să le înțeleagă.

Pe lângă experiențele senzoriale stimulatoare care îi sunt oferite din afară, sunt la fel de importante acele descoperiri pe care le face copilul singur, prin faptul că se joacă într-o ambianță plină de stimuli.

O ambianţă stimulativă pentru simţuri

Copiii au parte de „hrană pentru simțuri" atunci când, ieşind la plimbare, căutăm, împreună cu ei, locuri unde să poată să se joace cu materiale naturale, ca nisip, pământ, lut, apă, pietre şi beţişoare.

Este de dorit, în mod special, ca în zilele calde de vară copiilor să li se permită să umble cât mai mult desculți. Nu numai în locul de joacă acoperit cu nisip, ci şi prin pădure, în pajişti, pe malul apei. Unde pot să simtă cu tălpile iarba, pământul, pietricelele, nisipul. Să intrăm şi noi în joc. Să ne lăsăm antrenați, să participăm alături de ei la o activitate atât de plăcută. Şi să simțim astfel că „ne legăm de pământ".

Alergatul desculț îndreaptă atenția asupra picioarelor: celulele senzoriale ale tălpilor sunt stimulate în mod pe de-a întregul natural. Cele mai mici neregularități pun în alertă întregul corp. Aceasta te face să fii complet conştient. Excitațiile ajung la creier. Este un foarte bun antrenament al simțurilor, care este în acelaşi timp şi plăcut.

Dar şi în casă le putem furniza copiilor un mediu bogat în stimuli senzoriali, dacă le dăm jucării făcute din materiale naturale.

Să observăm ce face bebeluşul. Când este treaz, se joacă tot timpul. Altceva nu poate să facă. Orice reuşeşte să ia în mână este pentru el un obiect de joacă. Îl apucă, îl zgâlțâie, îl bagă în gură, izbeşte cu el, îl lasă din mână – şi o ia iar de la capăt... Obiectele

sunt studiate temeinic, cu ajutorul tuturor simțurilor. Copilul este complet implicat. Absorbit de ceea ce face. Concentrat până în vârful degetelor. De ce este atât de important ca noi, adulții, să înțelegem aceste lucruri? Este important pentru ca, atunci când le luăm jucării (vezi şi pag. 224) să putem, în cunoştință de cauză, să le alegem pe cele care stimulează dezvoltarea senzorială a copilului.

Formarea unui auz fin

Una dintre facultățile esențiale ale omului este să audă, să conştientizeze cele auzite şi să le interpreteze. În mod normal, copilul este pregătit încă de la naştere pentru această acțiune. Dar, pentru ca această capacitate să poată evolua, este nevoie de exercițiu.

Receptorii pentru simțul echilibrului se află în urechea internă, alături de cei auditivi. De aceea, simțul auditiv este stimulat de mişcările corporale abundente. De asemenea, de sunetele armonioase ca fredonatul şi cântatul, ca şi de rimele poezioarelor pentru copii. Atunci când fredonăm un cântec sau spunem versuri, tonul vocii noastre este, desigur, mai ridicat decât atunci când vorbim. Acest lucru favorizează capacitatea auditivă a copilului, căci tonul mai ridicat îi trezeşte atenția. Este perceput mult mai intens, deoarece în organul auditiv din urechea internă domeniul perceperii frecvențelor înalte are cu mult mai multe celule senzitive decât domeniul frecvențelor joase. Otolaringologul Alfred Tomatis spunea că

„Tonurile înalte furnizează creierului un adevărat surplus". Conform cercetărilor sale, aceasta are ca urmare stimularea „conştienței, capacității de gândire, memoriei, voinței şi aşa mai departe – pe scurt, o agerime spirituală, dar şi vitalitate şi creativitate".[21]

➢ La pagina 105 şi următoarele găsiți poezii pentru copiii de vârstă preşcolară.

Mirosul şi gustul

Preferințele pentru anumite gusturi apar de foarte timpuriu la copii, în funcție de ce le dăm de obicei să mănânce: preponderent alimente prelucrate industrial sau produse naturale, veritabile, cu gust şi miros specific. Studiile au arătat că acei copii care în anii decisivi ai primei copilării nu s-au deprins cu gustul şi mirosul alimentelor naturale, devin adesea clienți fideli ai produselor denaturate, pline de arome sintetice sau cu adaus de îndulcitori artificiali oferite de marile companii de profil.[22] Aceste deprinderi se formează foarte devreme.

Robert are doi ani. Îi place iaurtul. Iaurtul alb, natural. Până acum nu a mâncat decât iaurt de acest fel. Dar, odată, cineva îi aduce un iaurt special pentru copii. I se dă să mănânce din el. Robert îl gustă, se strâmbă şi refuză să-l mănânce.

Ben are doi ani și jumătate. Lui i se dă mereu iaurt special pentru copii. Este obișnuit cu el. Îi place. Când a venit, odată, în vizită la Robert și i s-a dat iaurt natural, n-a vrut să-l mănânce.

Noi părinții decidem ce li se dă copiilor să mănânce. Noi facem cumpărăturile. Totuși, așa cum arată o organizație a consumatorilor, „trei sferturi dintre alimentele pentru copii din Germania sunt prea grase, prea dulci și nesănătoase".[23] Este un fapt îngrijorător. În plus, și simțurile sunt înșelate. Deja toată lumea știe că în iaurtul cu căpșuni nu este nici măcar o căpșună, ci numai aditivi artificiali care păcălesc gustul și mirosul. Alimentele produse industrial sunt total contraindicate pentru copiii mici, căci nu permit ca simțul gustativ și cel olfactiv să aibă parte de experiențe adevărate, autentice.

Să ai un nas bun

„Dar ce contează, dacă copiii au sau nu un bun simț al mirosului și al gustului?" ar putea să se întrebe cineva. Atunci ei nu ajung să-și folosească pe deplin capacitățile spirituale. Sub aspectul capacităților senzoriale ca mirosul și gustul, mulți oameni sunt de-a dreptul analfabeți.

Elevii sunt puși să identifice mirosurile legați la ochi. Un băiat în vârstă de zece ani ridică din umeri la tot ce i se dă să miroasă.

Deodată fața i se luminează: „A, este un șampon", zice el. Ce era de fapt? O piersică coaptă, zemoasă. Și ceilalți elevi s-au descurcat greu la acest test al mirosului, așa cum a constatat învățătorul.[24]

Dar de unde să știe copiii, dacă nimeni nu s-a ocupat de asta? Omul are capacitatea ca, atunci când simțul său olfactiv este bine antrenat, să perceapă până la zece mii de mirosuri diferite și să le identifice pe fiecare.[25]

Cel care are un simț olfactiv și gustativ exersat pentru diferențiere este, în general, mai atent și mai ager – nu numai în ceea ce privește mâncarea, ci mai ales în viață. Nu degeaba se spune despre cel care poate să se orienteze bine „are un nas bun".

Să simți gustul și mirosul mâncării

În prezent, o sarcină importantă în educație o constituie formarea unui simț gustativ de bună calitate la copii, pentru ca aceștia să nu mai devină fără nicio rezervă consumatori pasivi, care să accepte orice ofertă fără discernământ. Această educație începe chiar prin participarea la cumpărarea produselor. Trebuie să mergem cât de des posibil cu copiii acolo unde cumpărarea de produse alimentare mai este încă o plăcere a simțurilor: într-o piață agroalimentară, la târguri de produse tradiționale sau direct la producători. Lăsați-i pe copii să pună mâna pe produsele alese și să le miroasă. Diferitele soiuri de mere – cu coaja netedă și cu coaja

rugoasă, castraveții de grădină zgrumțuroşi, prazul, ceapa verde, cartofii cu pământ pe ei.

În bucătărie

O desfătare a simțurilor poate fi obținută şi în bucătărie, dacă gătim cu produse proaspete.

Astăzi se face o supă de legume. Mama pregăteşte cele necesare şi, în acelaşi timp, i le arată fiicei ei Laura, în vârstă de doi ani. Ia o legumă în mână: „Uite prazul!" Îl miroase: „Hmm, ce bine miroase! Vrei să-l miroşi şi tu?" Laura ia curioasă prazul în mână şi îl miroase şi ea. Mama desface puțin frunzele verzi de sus. „Ia uită-te!" spune ea „este destul de mult pământ printre frunze. Trebuie să-l spălăm bine."

Îi arată, pe rând, fetiței ei prazul, morcovii, cartofii, fasolea, dovlecelul, ceapa şi apoi smântâna, care se va pune la sfârşit în supă.

Să gătim mâncăruri sănătoase şi să luăm copilul cu noi în bucătărie, lăsându-l să ne ajute – este cel mai bun exercițiu pentru simțuri. Orice este folosit la gătit poate servi pentru această instruire.

Când pregăteşte tăieteii: „Uite ce tari sunt." Acum îi bagă în apa care fierbe pe ochiul din spate al aragazului. „Auzi cum clocoteşte apa?"

În scurt timp, tăieteii s-au muiat. Bineînțeles „al dente". Şi sunt fierbinți.

Acum se pregăteşte un sos apetisant. Mama gustă din el. „Vrei să guşti şi tu?" Sigur că vrea şi Laura.

Copiii cărora li se dă voie să ia parte astfel la treabă ajung în curând să poată să facă o mulțime de lucruri. Beate are trei ani şi jumătate şi poate deja să spargă cu grijă ouăle. Iohanna, de patru ani, reuşeşte deja să separe albuşul de gălbenuş. Ionas este în stare chiar să stoarcă o lămâie. Poate deja să frece sosul pentru salată. Şi să radă caşcavalul, dacă nu este prea tare. Copiii de cinci–şase ani pot să pregătească aproape singuri o salată de fructe sau cremă de brânză cu verdeață. Din această ucenicie face parte şi gustatul din mâncare. Aşa ceva este clar pe placul copiilor.

Copiii pe care îi lăsăm astfel de mici să participe la gătit şi la pregătitul mesei, care se implică cu toate simțurile lor în aceste acțiuni, nu vor face apoi mofturi la masă.

Nici măcar nu este nevoie de multă cheltuială pentru a găti în aşa fel încât copilul să poată să se familiarizeze cu tot felul de gusturi. Arome îmbietoare se răspândesc în aer de îndată ce, într-o tigaie bine unsă cu unt, călim inele de ceapă tăiate fin. Multe mâncăruri îşi capătă gustul potrivit numai după ce li se adaugă, în funcție de genul de mâncare, busuioc, cimbru, leuştean, mărar sau alte ierburi şi condimente. Pe copii îi entuziasmează să constate că unele ingrediente trebuie prelucrate într-un anumit fel, pentru ca să-şi dezvolte aroma şi gustul specific. Batonul de vanilie natural trebuie zdrobit cu mare grijă cu dosul lamei cuțitului, ca să elibereze aroma cuprinsă în el, care face ca budinca să fie atât de irezistibilă. Nucşoarele miros de-abia după ce au fost date pe răzătoarea cu găuri mici. Şi cuişoarele sau

scorțișoara miros mult mai puternic dacă sunt pisate în piuliță. Plantele pentru ceai miros deja când deschidem cutia, dar ajung la mirosul specific atunci când ceaiul este deja preparat. În curând copiii deosebesc sortimentul: ceai de mentă, de măceșe, sau altfel de ceai?

Eu simt un miros pe care voi nu-l simțiți

Se fac pregătiri pentru o excursie în natură. Vecina vrea și ea să vină cu cei doi copii ai ei. Manuel întreabă: „Facem iarăși o plimbare printre mirosuri?" „Poate", răspunde mama – „Da, te rog, data trecută a fost așa frumos!"

„Plimbare printre mirosuri? Cum vine asta?" se interesează vecina. „E grozav!" strigă Manuel. Și sare bucuros de pe un picior pe altul, încolo și încoace. Cele două prietene de joacă ale lui, Iohanna și Kathrin, fac și ele la fel.

Acum toți vor să facă o plimbare printre mirosuri. Iau cu ei un coș, acoperit cu un șervet, și stabilesc că vor aduna în el numai lucruri frumos mirositoare. Oricine găsește ceva potrivit, poate să-l pună în coș. Și cât de multe lucruri de acest fel pot fi găsite în drum: mentă, chimen, pătrunjel, fragi, zmeură, iarbă proaspăt ruptă, muguri de brad, lemne, frunze, scoarță de copac. Se alege apoi un loc bun de odihnă și începe ghicitul.

„Ghicim cu ochii deschiși sau închiși?" vrea să știe Manuel. Se ia hotărârea ca astăzi să aibă voie toți să stea cu ochii deschiși.

„Da, de fapt, așa trebuie", acceptă Manuel oarecum condescendent, „voi încă nu vă pricepeți prea bine la asta."

Pentru a începe jocul, este nevoie acum de un organizator, care să scoată din coș câte un obiect ascuns sub șervet și să-l țină în așa fel încât să-l poată mirosi toți. În acest timp, el zice: „Eu simt un miros pe care voi nu-l simțiți, și acesta vine de la..."

Mama lui Manuel are coșul în fața ei. Are în mână o crenguță, plină de frunzulițe verzi. Astăzi, când toți au voie încă să ghicească cu ochii deschiși, ea ține crenguța în așa fel încât fiecare să poată să o miroasă. „Ce este asta?" – „Nu știu", spun fetele. Manuel este de părere că nu miroase a nimic. – „Așteptați puțin", spune mama lui Manuel, o să fac o mică vrajă", și freacă puțin frunzulițele între degete. „Da, acum miroase foarte tare", recunosc toți. Dar ce este? Este cimbrișor de câmp.

Și alte plante culese de ei au un miros cu adevărat intens numai după ce sunt frecate între degete. Copiii se hotărăsc acum ca la următoarea plimbare să încerce să ghicească „cu ochii închiși".

Desenatul și coloratul

De cum au un creion la îndemână, copiii încep să coloreze. De-abia au reușit să stea în picioare, că se și apucă să mâzgălească, folosind ca suport tot ce pot: podeaua, masa, mobila sau pereții. Copiilor le place să deseneze. Pentru ei este ceva care înseamnă mai mult decât un mod de a-și petrece timpul liber. Desenatul este

pentru copii una dintre cele mai importante modalități de a da la iveală ce se ascunde în sinea lor.

Orice copil are nevoie să dispună de această posibilitate. Copiii mici fac acest lucru în mod spontan. Câteva linii sau rotocoale. Ceva dinamic, plin de forță. Şi deja au terminat.

Toate acestea, desigur, pe hârtie. Îi îndrumăm pe copii să facă asta (vezi pag. 118–119).

Celor mai mici, când pot deja să țină ceva în mână, le putem da un creion colorat sau un creion pastel cerat şi o coală de hârtie. Ei desenează repede ceva. Ceea ce este foarte bine.

Copilul desenează spontan

Desenele copiilor sunt realizate rapid, intuitiv. La început cu creionul, mai târziu şi cu pensula, copilul face să apară o urmă pe hârtie. El dă formă şi creează ceva. Fără să stea să reflecteze. El „formulează".[26] Din adâncurile ființei sale. Desenele spontane pe care le realizează omul în primii şapte ani de viață redau foarte clar etapa de dezvoltare în care se află. Există anumite teme specifice fiecărei vârste care sunt reprezentate în mod similar de orice copil, din orice colț al globului pământesc.[27] La început, liniile trase pe hârtie se mişcă liber în spațiu, aşa cum o face şi copilul însuşi. Imediat după aceea, apare din ce în ce mai mult o formă circulară. Între al doilea şi al treilea an de viață, odată cu folosirea pronumelui „eu", forma circulară capătă un accent clar: în centrul cercului se pune un punct. După aceea copilul caută o orientare în spațiu, care se manifestă şi în desenele sale. Pe hârtie sunt trasate acum linii verticale şi orizontale. Sunt probate nenumărate variante ale formei de cruce, care sunt dezvoltate apoi

mai departe, până când, într-o zi, ajung să înfățişeze un om stând în picioare. De la vârsta de cinci ani, se merge şi mai departe: este reprezentat un om cu mâini şi picioare, iar pe lângă el, în imagine sunt înfățişate diverse lucruri din mediul înconjurător. După şase ani, omul este înfățişat având pământul sub picioare şi cerul în jurul său sau deasupra. Copiii care conştientizează mai bine lucrurile desenează acum mai ales case, copaci, pajişti, drumuri, soare, cer şi oameni. Sunt cele mai bune subiecte.

Copiilor trebuie să li se ofere destule prilejuri să deseneze

Totuşi, se observă din ce în ce mai des că în prezent mulți copii nu mai reprezintă în desenele lor aceste teme specifice în conformitate cu vârsta lor. Sunt copii de patru ani care, dacă primesc o coală de hârtie, nu fac altceva decât nişte mâzgăliturі sau copii de cinci–şase ani care aştern pe hârtie doar nişte linii fără legătură între ele sau linii verticale una lângă alta. Putem să vedem frecvent chiar copii de şapte ani care nu îndrăznesc să deseneze un om. Părinții sunt adesea foarte dezamăgiți.

O mamă care la o întâlnire cu părinții se uită la desenele făcute de fiul ei la grădiniță: „Nici măcar nu ştie să deseneze cum trebuie. E jalnic, când văd ce desene drăguțe au făcut alți copii din grupa lui!"

Dar atenție! Să nu ne grăbim cu aprecierile! Mai bine să ne întrebăm: Copilul meu a avut la el acasă destule ocazii să deseneze şi să picteze?

Să deseneze – zilnic

Este important ca de mic copilul să fie lăsat să deseneze. Cam de pe la un an şi jumătate – doi. De preferință zilnic. La această vârstă fragedă, este important ca adulții să stea pe lângă el, ca să-i arate: nu desenăm decât aici, pe hârtie. Dacă vedem că la patru, cinci sau şase ani un copil încă mai mâzgăleşte ca atunci când era mai mic, înseamnă că trebuie să îi dăm posibilitatea să acorde mai mult timp desenatului. În plus, are nevoie de încurajare. Şi de un exemplu.

„Trebuia să fac ceva, ca să-l scot pe Iulius din starea de pasivitate. La vârsta de cinci ani, nu vroia decât să apese pe butoane, să asculte casete, se milogea să i se dea voie să se uite la televizor. Nu mai puteam să tolerez aşa ceva", ne spune o mamă. Într-o zi, se aşează la masa din bucătărie, foarte concentrată. Iulius: „Ce faci acolo, mamă?" „Vreau să fac un desen". La început Iulius stă şi se uită. Apoi ia hârtie şi creioane şi se apucă şi el de desenat.

Mama povesteşte mai departe, entuziasmată: „Deci se confirmă puterea exemplului. Mi se dăduse un sfat bun: Nu să pretinzi, ci să faci tu mai întâi ceva." Experiența a reuşit. Iulius a ajuns de atunci să aibă un loc al lui unde să stea să deseneze. Acum desenează foarte des, chiar şi de unul singur. A devenit deja un ritual, în fiecare zi, după ce vine de la grădiniță: să salute, să se descalțe, să se spele pe mâini, să bea ceva. Apoi se aşează să facă un desen. Sau două, sau mai multe. Se simte foarte bine. De atunci este mult mai liniştit. Îmi dau seama foarte bine de asta."

Colţul pentru desen

De la vârsta de trei ani, copilul are nevoie de un loc unde să aibă mereu la dispoziție creioane colorate, creioane cerate şi coli de hârtie velină simplă. De preferință la vedere, ca o invitație, pe o poliță deschisă, nu ascunse într-un sertar.

De ce hârtie simplă? Pentru că ea te invită să realizezi singur ceva, pornind din interiorul tău. Copiii nu au nevoie de cărți cu figuri care au contururile deja desenate, pe care apoi nu trebuie decât să le picteze în diverse culori. Acest lucru elimină posibilitatea de a-şi manifesta fantezia şi propria capacitate de exprimare. Copiii îşi pierd încrederea în propriile lor capacități, iar uneori se ajunge atât de departe că îşi pierd spontaneitatea. Atunci încep să întrebe: „Ce să desenez?" Sau spun: „Aici ar trebui să fie un cal, dar eu nu ştiu să-l fac. Îmi desenezi tu unul?"

Atunci când copiii – indiferent din ce motiv – te roagă: „Desenează-mi tu, că tu poți mai bine" ei au nevoie de încurajare: „Încearcă singur". – „Nu pot." – „Fă tu singur, aşa cum poți." – „Dar cum să fac?" „Apucă-te de lucru." Şi să laşi lucrurile aşa. Copiii au nevoie „să formuleze", după conceptul introdus de Arno Stern, fondatorul şi conducătorul atelierului de pictură pentru copiii Closlieu („Locul închis") din Paris, neinfluențați de adulți, să poată să se exprime pe sine şi în felul acesta să se fortifice.[28]

Să nu ne amestecăm când copilul desenează

Mama o întreabă pe fetița ei în vârstă de patru ani: „Ce faci acolo?" – „Desenez" – „Bravo, ai făcut un desen foarte frumos!"

Imediat Katharina lasă creionul jos. De ce? Mama chiar a lăudat-o. – Chiar aşa? Să observăm cu atenție ce se întâmplă cu bucuria unui copil de a crea, atunci când ne amestecăm şi începem să facem comentarii. Niciun artist nu suportă asta. Nici copiii când sunt în plin proces de creație. Ei îşi încetează activitatea.

La fel se întâmplă când un adult se implică şi spune: „Omul pe care l-ai desenat nu are mâini" sau „Omul de zăpadă trebuie să stea pe pământ. Nu poate să plutească în aer!" – „Ce ai făcut acolo? O vacă? Păi vaca nu este albastră!"

Atunci copilul se simte luat în râs. Ca şi cum ar fi fost prins făcând ceva „fals". Dar, atunci când desenezi, nu există corect sau fals. Cu astfel de aprecieri le stricăm copiilor bucuria de a fi ei înşişi şi de a crea ceva. Desenatul spontan se răreşte. Uneori încetează total. Şi astfel potențialul creativ se pierde. Aşa că nu este de mirare că apoi copilul începe să spună: „Mă plictisesc! Ce ar trebui să fac acum?"

Pictatul cu acuarele

La vârsta de trei–patru ani copiii pot deja să țină în mână o pensulă şi să o manevreze. Acum pictatul cu acuarele este o sărbătoare a simțurilor. Se pictează cu acuarele diluate cu apă, pentru a deveni fluide, pe o hârtie uşor umezită. Acest mod de a picta permite realizarea unui minunat joc de culori care se combină şi dau naştere unor nuanțe noi. Se folosesc în acest scop numai culorile de bază: roşu, albastru şi galben. Acuarelele sunt disponibile în văsuțe de plastic sau în tuburi.

Pregătitul culorilor: Puneți un vârf de cuțit ceva mai mare din fiecare culoare într-un borcănel curat, cu capac filetat. Adăugați o

lingură de apă şi amestecați cu o pensulă fină din păr. Dacă este nevoie, mai adăugați puțină apă sau culoare, până ajungeți la consistența dorită. Puneți o parte din culorile preparate în mici castronaşe pentru acuarele. Dacă sunt mai mulți copii care pictează unul lângă altul, este de preferat ca fiecare dintre ei să aibă câte un castronaş propriu pentru fiecare culoare. Astfel se evită conflictele inutile, dacă vreunul dintre ei uită să-şi şteargă pensula.

Hârtia: Cea mai potrivită este hârtia de desen poroasă, în care culorile se pot absorbi bine. Există diverse sortimente de hârtie pentru acuarelă, sub formă de coli sau de bloc de desen acuarelă. Hârtia trebuie umezită uniform, pe toată suprafața, cu un burete bine umezit, mai întâi pe o parte. Apoi o întoarcem şi o umezim cu buretele pe cealaltă parte, din nou pe toată suprafața.

Suportul pentru pictat: Se foloseşte o planşetă, care poate fi cumpărată de la magazin[29] – sau care poate fi tăiată de un tâmplar dintr-un placaj cu grosimea de circa 8 mm. Pe aceasta se fixează hârtia: se freacă uniform, cu un burete curat, bine umezit cu apă, mai întâi o față apoi cealaltă a hârtiei, până când stă bine lipită pe planşetă.

Un pahar cu apă şi o pensulă: Pentru fiecare copil care pictează este nevoie de un pahar cu apă şi o pensulă groasă, cu un smoc de peri lat de 8–12 mm.

Cârpe de şters: O bucată de pânză pentru ştergerea pensulei după ce a fost spălată în paharul cu apă.

Acum, hai să ne distrăm pictând!

„Sst! Ascultați cu atenție. Culorile pot şi ele să vorbească", şopteşte mama. Are o expresie a feței care arată că acum copiii trebuie să stea liniştiți. Şi aceasta îşi face efectul. Copiii sunt absorbiți complet de ceea ce fac. Ania pictează cu galben. Iar alături cu albastru. Are loc o minune. Albastrul şi galbenul se întind. Culorile se deplasează una spre alta. Dar ce să vezi? A apărut o culoare nouă.

Este bine să se experimenteze combinațiile de culori care apar prin amestecul celor trei culori de bază, roşu, albastru, galben. Iar adultul să picteze şi el cu acuarele. Să se cufunde în lumea culorilor. Să se minuneze, să se bucure. Aşa copiii şi părinții ajung să se simtă bine împreună.

Dacă în fiecare săptămână avem în program ca într-o anumită zi să pictăm cu acuarele, vom constata cât este de liniştitor pentru copii acest lucru. Ei devin mai echilibrați. Se simt mai bine. În plus, este un mod excelent de a stimula simțurile.

Cu totul altfel se petrec lucrurile dacă îi încurajăm, prin „Laisser faire" să picteze cu degetele. Oricine îşi poate da seama că, în acest caz, s-a terminat cu adevărata creativitate pornită din interior. Pictarea feței cu vopsele speciale sau „mânjirea, ruperea în bucățele, combinarea haotică" a hârtiei şi culorilor, cu mâinile şi picioarele, „degradează" copilul, conform afirmațiilor lui Arno Stern.[30] În acelaşi timp îl îndeamnă la un comportament nestăpânit.

În schimb, copilul îşi dezvoltă creativitatea dacă în timpul excursiilor în natură este lăsat să construiască din nisip, lut, pământ, noroi. Iar ceara pentru modelaj oferă modalități de a prelucra acasă ceva cu mâinile şi cu degetele.

Modelajul cu ceară

Ceara pentru modelaj este disponibilă sub formă de tablete în mai multe nuanțe sau culori naturale. Încă din clipa în care este luat în mână acest material ne creează o senzație de satisfacție estetică – chiar şi nouă, adulților. „Vezi ce frumos îmi miros mâinile. Miros într-adevăr a miere!" O plăcere a simțurilor care creşte pe măsură ce materialul se încălzeşte, răspândindu-se de la mâini în tot corpul şi având o acțiune extraordinară de armonizare.

Pregătirea pentru modelaj

Ca suport, se recomandă o planşetă de lemn. De exemplu, un fund de tocat din lemn. Înainte de a ne apuca de modelat, tabletele de ceară sunt tăiate în formă de mici pătrățele şi puse într-un coşuleț. Dacă ceara este prea tare, coşulețul poate fi pus pentru scurt timp lângă calorifer.

Ceara pentru modelaj începând de la trei ani

La vârsta de trei ani, copiii se joacă în felul lor cu ceara de modelaj. Le face plăcere să o rupă în bucățele şi să aşeze acele bucățele una lângă alta sau una peste alta, pe un suport.

De la patru ani, copiii încep deja să realizeze primele forme: bucățile de ceară sunt rulate în formă de mici suluri, de multe ori

chiar sunt răsucite în formă de cochilie de melc. La această vârstă, le place şi să ia bucățelele de ceară între cele două palme şi să le frece încolo şi încoace până când se formează biluțe rotunde. Apoi le pun una peste alta, formând figuri.

La copiii de şase–şapte ani care au avut până atunci destule ocazii să-şi folosească mâinile, mobilitatea degetelor şi sensibilitatea vârfurilor degetelor sunt atât de bine exersate, încât pot să realizeze din ceară figurine foarte delicate. Pot să întindă cu degetele ceara, să o facă atât de subțire încât devine aproape transparentă, alcătuind apoi imagini în filigran, ca flori, fluturi sau altele asemenea. Figurinele umane modelate de ei au adesea şi o manta sau o pălărie.

Când se apropie de vârsta şcolară, copiilor le place deja să modeleze singuri, fără adulți. Ei pot să folosească foarte bine coşulețul cu ceară, care stă pregătit întotdeauna.

Pregătirea şi frământatul aluatului

Pentru copii, frământatul aluatului pentru copt reprezintă o trăire senzorială complexă, care le face mare plăcere. Aroma care începe să se simtă chiar de când creşte aluatul şi se amplifică la copt este irezistibilă, iar senzația de mulțumire dată de pregătirea în casă a prăjiturilor este inegalabilă.

Odată cu plăcerea pe care o produce, această activitate este folositoare pentru copil din mai multe puncte de vedere. El află

cum se succed, una după alta, etapele de lucru şi învață astfel pe parcurs să identifice nişte interacțiuni evidente.

Mai întâi câteva pregătiri, printre care şi mici ritualuri, ca punerea şorțului şi spălatul pe mâini. Apoi se pregătesc toate ingredientele necesare. Îi implicăm şi pe copii în aceste pregătiri, căci scopul este să-i lăsăm să contribuie şi ei.

Şi câte nu pot să facă copiii: să frece bine drojdia, să macine nucile. Mama îi spune băiețelului în vârstă de patru ani: „Poți să spargi tu oul." Cel mic ezită o clipă, văzând câtă încredere i se acordă. Dar prinde curaj. Ia să vedeți cât de concentrat este acum şi cât este de fericit. Vedem din nou câtă bucurie îi produce copilului activitatea „adevărată".

Turtițe cu drojdie

25 g drojdie
6 linguri de lapte călduț
1 lingură de miere
200 g făină de grâu tip 1050
200 g făină integrală
½ linguriță sare
60 g unt topit, răcit
150 g iaurt natural
2 ouă: 1 ou întreg şi 1 albuş la aluat, un gălbenuş pentru uns pe deasupra
După gust ½ ceaşcă stafide sau ½ ceaşcă nuci

Cuptorul trebuie preîncălzit la 180°C.

Se freacă bine drojdia cu laptele şi cu mierea. Se pun cele două sortimente de făină într-un castron mare, se face un loc la mijloc în

care se toarnă drojdia amestecată cu laptele şi cu mierea, se acoperă şi se lasă să crească circa 10 minute. Se adaugă apoi sarea, untul, iaurtul, oul întreg şi albuşul, se amestecă totul cu grijă şi se frământă bine, până când se obține un aluat maleabil. Se adaugă, după gust, stafide sau nuci şi se amestecă. Copiii pot să dea o mână de ajutor – ce plăcere, când adultul ține bine castronul pentru ca cel mic să poată să frământe bine aluatul.

În timp ce frământăm, putem cânta un cântecel:

Azi cu multă bucurie
Lucrăm în bucătărie.
Ne-apucăm să frământăm
Ca la toți să arătăm
Că brutaru-i priceput,
Treabă bună a făcut!

Wer nicht tüchtig kneten kann,
Ist kein rechter Bäckersmann,
Packe zu, spar keine Kraft,
Rund und um den Teig geschafft.

Apoi castronul se acoperă, lăsând aluatul să crească 20–30 de minute, îl mai amestecăm o dată repede, apoi punem bucăți de aluat, cam de mărimea unui pumn de copil, pe o planşetă presărată cu făină. Acum copiii pot să facă din ele turtițe. Şi pot, în acest timp, să recite o poezie:

Când aluatul a crescut,
Turte multe am făcut,
Cornuri pentru copilaşi,
Chifle, covrigei, colaci,
Cu nucă le presărăm.
O, ce bine ne distrăm!

Lustig fängt der Bäcker an,
Wenn er Brötchen formen kann.
Hörnchen, Wecken, Brezel, Kringel
Macht er für die kleinen Schlingel.
Vieles hat er ausgeheckt,
Dass es allen Leuten schmeckt.

Turtițele se aşează într-o tavă unsă cu puțin unt, se ung pe deasupra cu gălbenuşul de ou bătut bine şi se coc timp de 10–15 minute până se rumenesc. După ce se răcesc, sunt foarte gustoase, mai ales cu unt şi eventual cu miere.

Copilul vorbeşte şi cântă

Atenţia care i se dă, privirea plină de iubire, cuvintele de alint, tonul afectuos îi trezesc copilului bucuria de a vorbi şi el.

Omul şi limbajul

Limbajul este un element de bază al oricărei culturi omeneşti. Ne permite să ținem legătura cu alți oameni. Putem să comunicăm, să transmitem idei şi să ne exprimăm sentimentele. Limbajul ne dă posibilitatea să interacționăm cu alții pentru a ne face înțeleşi. Aceasta este situația ideală. Orice copil sănătos poate ajunge să facă acest lucru.

Totuşi, se constată astăzi din ce în ce mai evident că posibilitatea de a te exprima verbal nu este ceva atât de simplu, de la sine înțeles. Circa o treime dintre copii prezintă tulburări de dezvoltare a vorbirii.[31] Aceasta înseamnă că aceşti copii au o capacitate limitată de a comunica verbal sau de a înțelege ce li se spune.

Şi mai alarmant este faptul că cel care nu stăpâneşte cum trebuie limbajul, este mai înclinat să recurgă la mijloace fizice pentru a se face înțeles: *Violența este limbajul analfabeților* este subtitlul cărții *Pierderea culturii limbajului* (titlul original *A is for Ox: Violence, Electronic Media, and the Silencing of the Written Word*).[32] O sarcină esențială a educației este să îi deprindă pe copii să stăpânească limbajul.

Ce este de făcut pentru a-i învăța pe copii să se exprime? Nu putem să ne bazăm pe şcoală pentru aceasta, căci perioada critică de dezvoltare a vorbirii cuprinde primii şapte ani de viață. După

ce copiii au trecut de această perioadă, ei nu mai sunt în stare să învețe să vorbească. Acest lucru a fost demonstrat printre altele de copiii-lupi din Midnapoore (vezi şi pag. 115) sau de „copilul sălbatic" din Aveyron.[33]

Copiilor le place să li se vorbească

Copiii doresc să vorbească şi caută de la sine un impuls pentru asta.

Un bebeluş de câteva săptămâni stă cu mama lui într-o sală de aşteptare. Este aşezat într-un coşuleț portativ. Este treaz şi se uită la mama lui. Este evident că ar dori să aibă o conversație cu ea – scoate tot felul de sunete. Mama nu reacționează. Răsfoieşte o revistă ilustrată şi tace. Numai din când în când pune în mişcare diversele figurine atârnate deasupra coşuleţului. A trebuit să stea împreună cu copilul aproape o oră în sala de aşteptare şi în tot acest timp nu i-a aruncat aproape nicio privire, nu i-a spus un cuvânt. De ce nu vorbeşte cu copilaşul ei? „Ce rost are? El nu înțelege încă nimic", spune ea.

Copiii nu sunt niciodată prea mici pentru a se vorbi cu ei

Cum să nu înțeleagă! Când vorbeşti cu copilul, înseamnă şi că interacționezi corporal cu el. Îl priveşti, îi zâmbeşti şi eşti într-adevăr pe deplin în contact cu el.

Iar dacă nu-ți vin în minte cuvinte, poți să fredonezi o melodie: „la, la, la, da, da, da". Asta îi place copilului. Îi trezeşte dorința de a vorbi. El nu poate să facă altceva decât să răspundă. În felul lui de bebeluş, mişcându-şi tot corpul şi scoțând țipete de bucurie. Îi dăm ceva şi primim ceva înapoi.

Iar aceasta se întâmplă ori de câte ori avem ocazia să vorbim cu bebeluşul. De exemplu, când îl schimbăm, când îi facem baie. Dăm cu mâna în cădiță. „Uite apa. Şi uite aici şi prosopul. Poți să-l simți şi tu." Şi tot aşa mai departe. Aceasta înseamnă să ne însoțim toate acțiunile cu cuvinte, inclusiv la alăptat. Dacă atunci când îl îngrijim pe cel mic vorbim cu el, bebeluşul se va bucura de aceste momente, dar va fi pentru el şi un ajutor pentru ca să învețe cu timpul să vorbească.

Studiile arată că la doi ani un copil sănătos, căruia i se vorbeşte mult, şi-a însuşit deja elementele de bază ale limbajului, în care este integrată gândirea.[34] La patru ani, poate vorbi în limba sa maternă fără greşeli gramaticale sau de pronunție. La şase ani este capabil să facă propoziții lungi, complicate.

Jocuri de alint – dialoguri

Copiii sunt fericiți când ne jucăm cu ei, alintându-i cu drag, şi în acelaşi timp aceasta le stimulează dorința de a vorbi. Pot fi, de exemplu, jocuri inventate de noi, cum ne arată această mămică întâlnită într-un magazin:

Şi-a luat bebeluşul, în vârstă de circa cinci luni, din cărucior. Acum îl ține cu o mână, strâns lipit de ea, şi „conversează" cu el. Mama: „Be-be". Bebeluşul, după o mică pauză: „Be-be". Se uită

repede unul în ochii celuilalt şi îşi zâmbesc. Apoi fac la fel încă o dată şi încă o dată. Ca un mic joc de întrebări şi răspunsuri: „Be-be" – „Be-be." În timp ce îşi distrează bebeluşul, cu mâna liberă continuă să treacă în revistă rochiile de pe umeraşele din standul de îmbrăcăminte. Dar, în acelaşi timp, păstrează în permanenţă contactul vizual cu bebeluşul ei.

După o vreme, trece la altă pereche de sunete: „Ma-ma". Imediat copilul o imită: „Ma-ma". Şi jocul schimbului de sunete continuă. Bebeluşul ţipă atât de fericit încât este observat de clienţii aflaţi în apropiere, care se uită acum la el cu drag.

Da, ne putem gândi că dacă o mamă îşi poate manifesta cu atâta căldură dragostea pentru copilaşul ei, acesta se află pe mâini bune, chiar dacă este luat din când în când la cumpărături.

Copilul meu încă nu a început să vorbească

Două mămici au venit cu copiii lor, trecuţi bine de doi ani, la locul de joacă pentru copii. Una dintre ele spune: „Copilul meu nu a început încă să vorbească, de aceea i-am făcut deja un test auditiv". Cealaltă mămică: „Nu-ţi face probleme. Nici al meu nu vorbeşte cu mine".

Hai însă să vedem mai exact cum stau lucrurile. Amândoi copiii au câte o suzetă în gură. Unul dintre ei mai are şi un biberon legat

la gât. Suzetele şi biberoanele aflate permanent la dispoziţia copilului îi blochează dorinţa de a vorbi (vezi şi pag. 33 şi următoarele). Acelaşi efect îl are şi privitul la televizor, după cum ne arată acest exemplu impresionant:

În Statele Unite, o familie de surdomuţi care trăiau la ţară au avut un copil cu auzul perfect normal. Însă, deoarece avea o formă gravă de astm, acel băieţel a fost nevoit să-şi petreacă cea mai mare parte a timpului în casă. Părinţii, care comunicau între ei prin limbajul semnelor, s-au gândit că nu este nicio problemă, că punând copilul cât mai des în faţa televizorului el va învăţa în felul acesta să vorbească. Dar, la vârsta de trei ani, băieţelul nu putea să rostească niciun cuvânt şi nici măcar să înţeleagă vreunul.[35]

Oare vorbim destul de mult cu copilul?

În cazul în care capacitatea auditivă a copilului este normală şi totuşi copilul nu vorbeşte deloc sau spune doar câteva cuvinte, trebuie identificată cauza. Se confruntă cu un blocaj verbal, poate pentru că petrece prea mult timp în faţa televizorului, are mereu în gură suzeta sau biberonul sau i s-a vorbit prea puţin? Oare vorbim destul de mult cu copilul?

Învăţăm să vorbim prin imitaţie. Prin nimic altceva. Dacă totul este în regulă, copilul încearcă să rostească cuvinte de îndată ce poate să meargă. Cel mai târziu la un an şi jumătate vrea să numească obiectele pe care le vede.

Copilul: „Pisi" – Tatăl: „Da! Asta este pisica noastră." „Aina" – Da, este haina mea. Iar asta este haina ta."

La fel învaţă şi Lotta, la un an şi jumătate. Arată la ceva din mâna mamei. „Ca'te" – Mama: „Da, este o carte." – „P'ine" – „Da, este o pâine."

Acesta este cel mai bun model – repetarea corectă a cuvintelor spuse de copil, într-o propoziţie completă. Aşa învaţă, rând pe rând, pronunţarea corectă şi tot felul de cuvinte noi. „Asta este o cană. Asta este o farfurie".

Copiii repetă ce spunem noi. Nu pot face altceva. Ei învaţă să vorbească datorită conversaţiei cu noi. Tot aşa învaţă legătura dintre lucruri pe care o exprimă prin propoziţii din două cuvinte.

Tobias, în vârstă de doi ani, arată paharul din care a băut adineauri mama şi spune „Pahar – gol". – „Da, paharul este gol." – Într-o dimineaţă, la micul dejun, arată becul şi spune „Bec – gol".

Un progres enorm în gândire: becul nu este aprins, deci este „gol". La fel ca paharul – s-a băut apa din el, deci şi el e „gol".

Dialogul întăreşte bucuria de a vorbi. De aceea, trebuie să avem răbdare atunci când copilul repetă de nenumărate ori acelaşi lucru. Fără să-şi dea seama, el face astfel cea mai bună pregătire pentru dezvoltarea vorbirii. El exersează cuvinte şi apoi propoziţii întregi şi este foarte entuziasmat. Aşa îşi dobândeşte treptat bagajul de cuvinte.

Atent la copil? Relaţia cu telefonul mobil

Prin urmare, trebuie să vorbim cu copilul. Cu orice prilej. Şi să-l ascultăm, când vrea să ne spună ceva. Să răspundem la întrebările lui. Dar, în epoca telefonului mobil, suntem adesea tentaţi să nu facem aşa.

Tatăl a plecat la plimbare cu băieţelul lui de patru ani, pe malul apei. – Sună telefonul. Tatăl şi-l pune la ureche. Şi vorbeşte. Şi vorbeşte. Şi vorbeşte. Foarte prins în conversaţie. Dar nu cu copilul. – Băieţelul aleargă pe lângă el. Încearcă în repetate rânduri să-i atragă atenţia: „Ia uite..." – „Imediat!" – „Hei, tată!". –„Aşteaptă o clipă."

Conversaţia durează aproape o jumătate de oră. Între timp copilul a renunţat. Nu mai spune nimic. Şi-a dat seama că tăticul lui preferă să vorbească cu glasul din cutie, nu cu el.

Să ne punem acum în situaţia acestui copil. Fizic, tatăl este lângă el. Dar lăuntric este departe de tot. Ne putem da seama că această atitudine îl face să-şi piardă plăcerea de a vorbi. De aceea, când suntem cu copilul la plimbare, să vorbim numai cât este strict necesar la mobil, spunându-i interlocutorului „Te sun eu mai târziu".

Mişcarea – limbajul – gândirea

În primii ani de viaţă, copiii au nevoie de cât mai multe ocazii de a-şi dezvolta îndemânarea manuală. Copiii cu degete îndemânatice pot să vorbească mai bine. Cercetătoarea A. Jean

Ayres arată că aria din scoarța cerebrală implicată în dirijarea exactă a mişcărilor corelate ale mâinilor şi degetelor este foarte importantă şi pentru vorbire.[36]

La vârsta de cinci ani, un copil ar trebui să aibă degete atât de îndemânatice încât să poată fără dificultate să-şi strângă la un loc vârfurile degetelor. Dar, în prezent, puțini sunt copiii care la această vârstă pot să-şi mişte independent fiecare deget. Adesea chiar copii de şase–şapte ani nu reuşesc să-şi atingă vârfurile degetelor unul de altul. Nu-i vom ajuta să reuşească dacă le spunem: „Mai încearcă o dată!" Ar trebui să avem mai bine grijă ca ei să îşi folosească mai mult mâinile. Să nu preluăm noi nimic din ce ar putea ei să facă şi să ne jucăm cu ei în fiecare zi jocuri cu palmele şi degetele.

De când sunt mici. Copiilor le place acest lucru. Imediat ce un adult începe jocul, sunt numai ochi şi urechi. Şi încearcă şi ei. Iar când jocul s-a terminat, spun: „Încă o dată!" Plăcerea este calea regală pentru a ajunge să înveți ceva.

Jocuri cu mâinile şi cu degetele

Jocurile cu mâinile şi cu degetele dezvoltă mobilitatea degetelor şi stimulează creierul. Ele sunt agreate pe toată perioada copilăriei. Pot fi jucate aproape peste tot: în drum spre casă, în tren, în autobuz, în sala de aşteptare. Ele creează imediat bună dispoziție, chiar dacă au fost jucate deja de sute de ori până atunci. Imediat ce un adult începe jocul, copiii se grăbesc să participe cu însufleție.

Jocuri cu mâinile

Primele jocuri sunt făcute de adult cu mâinile lui.

Cucu-Bau

Îți acoperi fața cu amândouă mâinile: „Cucu, cucu, unde sunt? – Apoi dai imediat mâinile la o parte „Bau!!! Sunt aici".

Ce surpriză! Copilul străluceşte de bucurie: „Încă o dată!" (*De la un an*)

Croitorul	*Der Schneider*
Am pornit pe deal în sus	*Wenn ich auf mein Berglein geh',*
La o casă am ajuns.	*Begegnet mir ein Schneider,*
Stă în ea un croitor,	*Der näht, der näht,*
Coase tot mereu cu spor.	*Der näht den ganzen Tag.*

Cu degetul arătător şi cu cel mijlociu mergem, ca şi cum am păşi, pe tot brațul copilului până la umăr. Ca să ajungem sus, la croitor, la morar, care macină, la brutar, care frământă aluatul şi aşa mai departe. De fiecare dată când ajungem sus pe umăr, imităm cu amândouă mâinile acțiunea specifică meseriei respective: cusutul, măcinatul, frământatul aluatului etc. (*De la un an şi jumătate*)

Iepuraşul	*Häschen*
Iepuraşul sare,	*Häschen hupf,*
Iepuraşul sare,	*Häschen hupf,*
Unde e iepuraşul?	*Wo ist das Häschen?*
Uite aicea-i iepuraşul!	*Da! Da ist das Häschen!*

Degetul mijlociu şi cel arătător reprezintă urechile, celelalte degete, unite la vârf, formează capul. La început iepuraşul ţopăie încolo şi încoace. La întrebarea „Unde e iepuraşul?", adultul îl ascunde la spate. Ce bucurie când el apare din nou, ţopăind „Uite aici iepuraşul!" (*De la un an şi jumătate*)

Vine şoricelul	Kommt ein Mäuschen
Vine şoricelul,	*Kommt ein Mäuschen,*
Vine şoricelul,	*Kommt ein Mäuschen,*
Cling, cling, cling,	*Klingelingeling.*
Ionel este acasă?	*Ist der Jonas zu Hause?*

Ne deplasăm încet cu degetul arătător şi cu cel mijlociu în sus pe braţul copilului şi îl tragem delicat de ureche: „Cling, cling, cling..." (*De la un an şi jumătate*)

Jocul însoţit de rime

De ce pe copil îi atrag imediat rimele? Când îi spunem o poezioară, suntem mult mai concentraţi asupra copilului. De obicei, stă chiar lângă noi sau îl ţinem în braţe – lucrurile nu funcţionează altfel. Se creează deja un acord cu limbajul corpului. Se adaugă sonoritatea mai veselă a cuvintelor. Şi tonul: când recităm versuri, vocea noastră ajunge – ca de la sine – în domeniul unor frecvenţe mai înalte, care sunt proprii copiilor.

Tonul înalt atrage atenţia. Oricine poate să observe că atunci copiii sunt captivaţi. Încep să vorbească fără să li se spună. Rimele îl fac fericit într-o clipă pe orice copil. El vrea ca această plăcere să continue şi cere „Încă o dată!" De aceea trebuie să le recităm şi să le cântăm cât mai mult. Aceasta le întăreşte dorinţa de a vorbi.

De la doi ani şi jumătate, putem începe să jucăm cu copiii jocuri în care mâna adultului conlucrează cu mânuţa copilului.

Pisicuţa, draga mea,	*Mise – muse Kätzchen,*
Cu blana de catifea,	*Sammetweiche Tätzchen,*
Întinde lăbuţele	*Seidenweiches Fellchen,*
Zgârie cu gheruţele.	*Kritze – kratze – Krällchen.*

Iei mâna copilului în mâna ta, iar cu cealaltă mână treci uşor peste palma copilului ca şi cum ar da pisicuţa cu lăbuţa.

Caua, caua	*Sälzchen, Schmälzchen,*
Un' – te duci	*Butterchen, Brötchen,*
La băieţel să-l apuci.	*Kribbel – krabbel – Krötchen.*
Şi de unde să-l apuci?	
De aici, de aici, şi de aici.	

Ţii cu o mână mâna deschisă a copilului şi la fiecare cuvânt o ciocăneşti uşor cu degetele de la cealaltă mână, iar la sfârşit îl gâdili (*De la doi ani şi jumătate*)

Dis-de-dimineaţă	*Da hast 'n Taler.*
Du-te pe la piaţă!	*Geh auf den Markt!*
Dacă o să-ţi placă,	*Kauf dir 'ne Kuh,*
Cumpără o vacă.	*Kälbchen dazu,*
Cu un viţeluş	*Kälbchen hat ein Schwänzchen,*
Mic şi jucăuş,	*Macht: dideldideldänzchen.*
Iar talanga lui	
Face tri-lu-lui.	

În acest timp, ții mâna copilului cu palma în sus, iar la fiecare vers bați palma cu el. (*De la doi ani și jumătate*)

Jocuri cu degetele

Ăsta a căzut în apă,
Ăsta l-a scos afară,
Ăsta l-a pus în pătuț,
Ăsta l-a învelit,
Iar micuțul Wicki-Wacki-Wucki
Iarăși l-a trezit.

Der ist ins Wasser gefallen,
Der hat ihn rausgezogen,
Der hat ihn ins Bettchen gelegt,
Der hat ihn zugedeckt,
Und der kleine Wicki-Wacki-Wucki
Hat ihn wieder aufgeweckt.

Spunând acestea, mişti pe rând degetele copilului, de la degetul mare până la degetul mic. (*De la trei ani*)

Degetul mare se rotește
Arătătorul se îndreaptă
Mijlociul se întinde
Inelarul se ridică
Degetul mic se îndoaie.

Daumen, dreh dich
Zeiger, streck dich,
Langer, reck dich,
Goldener, lupf dich,
Kleiner, duck dich.

Rotim degetul mare în cerc, mişcăm vârful celorlalte degete, îndoim degetul mic. (*De la trei ani*)

O cuconiță grăsuță
Se plimba în teleguță
Teleguța a trosnit
Cuconița a zâmbit.

Eine kleine Dickmadam
Fuhr mal mit der Eisenbahn.
Eisenbahn, die krachte,
Dickmadam, die lachte.

O mână o înconjoară pe cealaltă. Din mâna aflată în interior, degetul mare se ridică în sus. Este cuconița grăsuță. Se mişcă un pic mâinile de la copil la adult şi înapoi. La „teleguța a trosnit", adultul îşi bate coapsele cu mâinile. Apoi ridică degetul mare în sus şi îl mişcă vesel încolo şi încoace. (*De la trei ani*)

Pe o piatră'n iarbă
Fără nicio grabă
Stau pe gânduri, iată.
Am căciulă țuguiată,

Ich sitze, ich sitze
Mit spitzer Zipfelmütze
Auf einem Stein im Gras
Und denke dies und das.

Cioca-boca, cioc,
Bat din loc în loc.
Dar, când crezi că m-ai găsit,
Repede am şi fugit.

Ich klopfe, ich klopfe,
Ich klopfe da und dort.
Doch wenn du nach mir guckst,
Bin ich fort.

Versuri de Hedwig Diestel

Copilul ridică amândouă mâinile deasupra capului, în unghi ascuțit, şi dă din cap gânditor. După aceea, ciocăneşte cu o mână, apoi cu cealaltă, în ceva tare. La urmă îşi ascunde mâinile. (*De la trei ani*)

Colo sus pe munte,
Printre stânci mărunte,
Piticuții Puck şi Pit
Îşi vorbesc cu glas şoptit
Şi gonind ca vântul
Zguduie pământul.
Stâncile se sparg „bum, bum!"
Unde sunt piticii-acum?

Am Berge stehen, guck,
Die beiden Zwerge Pit und Puck.
Sie wispern mit den Stimmchen hell,
Sie trippeln wie der Wind so schnell.
Da tut's im Berge einen Ruck:
Rabum – und weg sind Pit und Puck.

Versuri de Hedwig Diestel

Lovim cu amândoi pumnii în genunchi. Degetele mari sunt Pit şi Puck. Ele se mişcă în conformitate cu textul poeziei. La „Bum, bum" le ascundem la spate. (*De la trei ani*)

Acesta e tatăl, bun şi serios,
Aceasta e mama, exemplu frumos,
Fratele mai mare, ce merge la şcoală,
Sora mijlocie, cu păpuşa-n poală,
Sora cea mai mică vine acum şi ea
Şi aceasta este familia mea.

Das ist der Vater, lieb und gut,
Das ist die Mutter mit dem Federhut,
Das ist der Bruder, stark und groß,
Das ist die Schwester mit dem Püppchen auf dem Schoß,
Das ist das jüngste Kindelein,
Und das soll die ganze Familie sein.

Degetele se mişcă pe rând: mai întâi degetul mare (tatăl), apoi, de la arătător la degetul mic, mama şi copiii. La sfârşit, se înconjoară toate degetele cu mâna cealaltă. (*De la trei ani*)

Spiriduşul Himpelchen
Şi piticul Pimpelchen
La un munte 'nalt s-au dus,
S-au urcat acolo sus
Şi cu faţa spre pământ
Ei au fluturat în vânt
Căciulițele lor mici
Salutând pe alți pitici!
Dar după 33 de săptămâni
Au obosit să dea din mâini,
Chiar în munte au intrat
Şi acolo s-au culcat.
Sforăie încetişor,
Ascultați-i: sfor, sfor, sfor!

Himpelchen und Pimpelchen,
Die stiegen auf einen Berg.
Himpelchen war ein Heinzelmann
Und Pimpelchen ein Zwerg.
Sie blieben lange dort oben sitzen
Und wackelten mit ihren Zipfelmützen.
Doch nach dreiunddreißig Wochen
Sind sie in den Berg gekrochen.
Da schlafen sie in guter Ruh.
Seid mal still und hört gut zu!
Chrrr – chrrr – chrrr.

Himpelchen (degetul mare de la mâna dreaptă) şi Pimpelchen (cel de la mâna stângă) se agită. Apoi se urcă amândoi până în vârful capului adultului. Se aşează palmele în unghi ascuțit, ca nişte căciulițe ţuguiate, şi se flutură. Apoi degetele mari ies iar afară, coboară şi apoi se ascund în pumni, se imită sforăitul. (*De la trei ani*)

Să le povesteşti şi să le citeşti poveşti copiilor

Dorința de a vorbi este trezită îndeosebi de poveştile care sunt spuse personal, sunt reprezentate ca spectacole sau citite copiilor (vezi şi pag. 163 şi pag. 169).

„Cititul" pentru copii începe de la prima carte cu poze. Copiii se bucură în mod deosebit de faptul că pot să stea comod alături de părinți. Şi pot să arate câte o poză: o minge. Un pom. Îi entuziasmează să vorbească despre ce se vede în imagini. Copiilor le place să audă mereu acelaşi lucru. Se bucură să descopere, să recunoască şi să învețe nişte lucruri.

La cinci ani, Ania face deja exerciții de citire. Are o carte numai cu poze. Ea îi „citeşte" de acolo păpuşii ei, adică născoceşte o mică poveste legată de imaginile din carte. Este foarte încântată de ce face. La sfârşit, spune „Şi mai trăiesc şi astăzi, dacă n-or fi murit". Aşa a auzit ea de la tatăl ei. Când îi spune o poveste, el o încheie întotdeauna cu această frază.

(vezi şi pag. 169).

Adulţii constituie modele

Copiii nu au nevoie de părinţi perfecţi. Dar au neapărat nevoie de ceva: de părinţi care să-şi ia rolul în serios şi să constituie un model pentru copiii lor.

Ce îl motivează pe copil?

Ce îl împinge pe copil să se ridice în poziție verticală? Cum învață să stea în picioare? Cum învață să meargă? Este nevoie de vreo explicație? Este clar că nu. Se spune: „Păi orice copil învață asta". Atunci de ce nu au putut să facă acest lucru copiii care au fost găsiți într-o pădure din India alături de o lupoaică[37] şi care umblau în patru labe? Ei aveau deja şapte şi nouă ani. Erau şi ei copii de om. De ce nu puteau să stea în picioare şi cu atât mai puțin să meargă normal? De ce nu au mai reuşit niciodată să învețe să meargă, deşi la sediul misiunii unde au fost aduşi după ce au fost descoperiți s-au făcut toate eforturile să fie antrenați?

Importanţa exemplului

Era prea târziu. Copiii depăşiseră deja vârsta imitării. Nimeni nu mai putea să-i învețe lucrurile care țin de primii şapte ani de viață – deprinderile esențiale ale ființei umane: mersul biped, vorbirea, gândirea.

După cum spunea Novalis: „Omul învață de la oameni cum să fie om". Pot fi învățate lucrurile pe care le vezi petrecându-se în fața ta. Acestea sunt însuşite în mod corect. Copiii nu pot să facă

altceva decât să imite. Fac aceasta fără să stea să se gândească. Daniel Stern[38] spunea: „Pentru copiii mici este practic o situație normală faptul că granița între interior şi exterior este încă neclară". Ei participă lăuntric la ceea ce fac părinții lor (vezi şi pag. 65). Şi îi copiază. Ei imită totul.

Transpunând aceste afirmații în practică, în viața de zi cu zi, putem spune: copiii de la zero la şapte ani au nevoie de părinți care să fie conştienți de rolul lor de modele. Eu sunt un model. Eu ilustrez ceea ce trebuie să învețe copiii.

Dar de multe ori avem de-a face cu „o lume pe dos".

Să-ți asumi rolul de model

Un tată: „De fapt, prefer să fiu camaradul copilului meu". O mamă: „Mă consider cea mai bună prietenă a copilului meu". Intențiile sunt probabil bune, dar nu țin seama de realitățile vieții, de faptul că un copil are nevoie de prieteni de vârsta lui. Niciodată acest rol nu trebuie să-l preia părinții.

Să-ți doreşti să fii „camarad" sau „prietenă" înseamnă că nu vrei să fii model. Ceea ce echivalează cu: Eu nu vreau să mă ocup de educația copilului.

Dar comportamentul de camarad descumpăneşte copilul, şi acest lucru are costul său: până şi sugarii ajung să înțeleagă cum să-şi impună voința în fața adulților.

Într-o anumită etapă a dezvoltării gândirii şi personalității sale, bebeluşul este dispus în foarte mare măsură să considere că este atotputernic şi că îşi poate stăpâni complet părinții. Dacă această constatare este confirmată, nu are altceva de făcut decât să-şi

domine anturajul pentru a-şi acoperi nevoia esențială de a se simți protejat."[39]

Armura magică a copilăriei

„Când mă gândesc la anii copilăriei", scria Jacques Lusseyran în cartea sa autobiografică, „simt şi acum senzația de căldură răspândită asupra mea, în jurul meu, pentru mine. Acest sentiment minunat, că nu eşti lăsat pe cont propriu, ci că te poți sprijini pe altcineva întru totul, cu trup şi suflet, pe cineva care îți preia povara... Aceasta a fost şansa copilăriei mele, această armură magică, pe care odată ce i-o dăruieşti cuiva, îl va ocroti pentru tot restul vieții."[40]

În schimb, în mod evident, Franz Kafka a avut parte de alte experiențe. El vorbeşte despre ce şi-ar fi dorit din tot sufletul în copilărie: „Nu pot să cred că doar un cuvânt prietenos, o luare de mână în tăcere, o privire caldă ar fi fost tot ce mi-aş fi putut dori. ... Aş fi avut nevoie de puțină încurajare, un pic de bunăvoință, un pic de loialitate în calea mea."[41]

Aşa se petrec lucrurile şi cu copiii noştri. O atitudine exemplară de „luare de mână, privire caldă, un pic de bunăvoință" are mai mult efect decât observațiile, dojana şi criticile.

Practicile de zi cu zi

Un subiect pe care se insistă în mod deosebit este, în multe familii, spălatul pe dinți. Copilul este amenințat, i se spun poveşti

de groază despre ce se va întâmpla „dacă nu...” Dar fără succes. Singurul lucru care are efect este exemplul personal.

Cum funcționează spălatul pe dinți fără ceartă? Să ne mai jucăm de-a șoriceii – acolo unde este cazul: cu Emil. El nu vroia de loc să se spele pe dinți. „În fiecare seară, trebuia să ne luptăm cu el”, povestesc părinții. De ce acum lucrurile merg bine?

Tatăl lui Emil ne spune: „Când e timpul ca el să se spele pe dinți, întotdeauna mă spăl și eu pe dinți cu el. Ne ducem la baie, punem pasta de dinți pe periuță. Apoi mă concentrez în primul rând pe spălatul meu pe dinți.”

Ce face atunci Emil? „De aici pornește totul. Deoarece eu fac asta în fața lui, nu mai este nimic de discutat. El vede că nu mă doare deloc și că sunt foarte bine dispus. Atunci mă imită. Iar după aceea mă lasă și pe mine să-l mai curăț puțin cu periuța lui. Pe la colțuri, sus, jos. Și îi dau voie și lui să-mi facă asta, cu periuța mea”.

Secretul este simplu: să faci tu însuți în fața copilului în loc să discuți. Nu numai că ceea ce faci singur constituie cea mai bună metodă de educație, dar evită și nervii.

Dar atunci când copilul greșește?

Peter, care tocmai a împlinit un an și două luni, descoperă pe măsuța din living un creion. Îl ia la repezeală și trage în toate direcțiile linii lungi pe ziarul de pe măsuță. Tatăl nu este foarte încântat că ziarul va fi făcut bucăți. Însă nu începe să-l certe, ci îi oferă o altă soluție. Ia câteva coli de hârtie și i le dă copilului. „Uite”,

BIBLIOTECA JUD. BRAȘOV

îi spune el. „Ai aici hârtie pe care poți să desenezi.” Peter mai trage rapid pe două-trei coli câteva linii scurte. Și cu asta a terminat.

Atitudinea tatălui este exemplară, deoarece el nu ceartă copilul, înăbușindu-i bucuria de a crea, ci o redirecționează: îi arată unde are voie să deseneze.

Copiii vor și au nevoie să primească sarcini

În primii ani de viață, copiii au o relație întru totul pozitivă cu ceea ce noi numim muncă. Sunt bucuroși să fie activi alături de noi și să realizeze ceva. Și vor să se implice atunci când este nevoie să se înlăture urmările unei boroboațe. În astfel de cazuri, copiii nu vor deloc ca altcineva să rezolve problema.

De exemplu, Antonia. Tocmai a răsturnat o cană cu lapte. Ce va învăța, dacă cei mari o vor certa și vor curăța apoi singuri totul cu o mutră acră? Dacă, dimpotrivă, i se va spune: „Hai să curățăm împreună”, dându-i-se și ei o cârpă de șters, ea va învăța „Pot și eu să fac ca lucrurile să fie din nou în ordine”.

Încerc – și pot

De când este un copil destul de „mare” ca să ajute la treabă? De îndată ce poate să meargă și astfel are mâinile libere. Încă de la un an și jumătate, copiii pot să ajute câte un pic.

Mama lui Kilian pune masa. Se uită la fiul ei și spune: „Adu și tu, te rog, o farfurie la masă, Kilian! Da, cu amândouă

mâinile, bravo." Băiețelul o ascultă. Cu câtă bucurie! Se întoarce repede și aduce la masă lingurile și șervețelele.

Este impresionant să vezi cu câtă plăcere încep copiii să facă lucrurile pe care le fac adulții. Descoperirea esențială, pe care trebuie să o facă toți copiii și cu care rămân apoi toată viața:

Încerc. Și pot. Pot să fac eu singur o anumită acțiune.

Iar pe copii îi motivează foarte mult faptul că această contribuție a lor este băgată în seamă. „Ia uite ce frumos arată acum!" – „Deja ești un ajutor de nădejde!" Constatarea că au un rol important în familie le întărește sentimentul propriei valori.

Să faci cu voioșie treburile zilnice. Să faci, nu doar să spui

„Lasă-mă pe mine să fac asta. Lasă-mă să te ajut. Hai să lucrăm împreună, cu voie bună." Aceste lucruri le simt în sinea lor copiii mici și ar vrea să ni le ceară. Dacă însoțim cu un cântecel diversele treburi din casă și de la bucătărie, se creează bună dispoziție și copilului i se stimulează dorința de a ne ajuta:

Când muncim de zor
Munca e cu spor.
Cu aspiratorul
Curățăm covorul.

Wer will fleißige Aufräumer sehn,
Ja, der muss zu uns hergehn.
Räume ein, räume ein,
Bald wird alles fertig sein.

Aceeași melodie este potrivită și pentru spălatul vaselor, lustruitul pantofilor sau alte activități.

Mici versuri pentru diferite activități:

Gospodina când e bună,
Treaba' n casă merge strună.

Wisch, wisch, wisch,
Sauber ist der Tisch.

Uite ce frumos
Am spălat pe jos.

Fege, fege den Boden rein,
bald wird alles sauber sein.

Azi cu râvnă mare
Facem de mâncare.

Jetzt ziehn wir uns die Schürze an,
Dann fangen wir zu kochen an.

Recompensele nu fac bine

„Dacă faci curat frumos, îți iau o înghețată." Intenția poate fi bună, dar în realitate micșorează valoarea acțiunii, căci în esență copiii mici nu sunt motivați de recompense. Ei sunt mai degrabă dornici să fie activi alături de părinți. Această tendință naturală de a lucra împreună cu cei mari este subminată de recompense. O echipă de cercetători sublinia: „Copiii sunt motivați *per se* să ajute.... Dacă sunt recompensați pentru ajutorul pe care îl dau, impulsul lor lăuntric de a dori să ajute slăbește."[42]

Prin recompense îi obișnuim pe copii ca pentru orice mână de ajutor pe care o dau să pretindă un contraserviciu. „Capacitatea copiilor de a face ceva ei înșiși poate fi distrusă foarte ușor: prin faptul că li se promite o recompensă. Adevărata „recompensă" care îl stimulează pe copil este omul de lângă el. Acesta este modelul, care face în fața lui ceea ce trebuie făcut. Sunt părinții, spre care se îndreaptă copilul, cei care se uită cu drag la copil, care îi încredințează ceva."[43]

Să dai exemplu şi să îndrumi

Putem evita tensiunile la masă dacă respectăm „obiceiurile bune". Acestea pot fi însuşite prin exemplul dat de adulți şi prin îndrumare. „Hai, facem ordine împreună, punem masa şi ne spălăm pe mâini". Copiii învață cel mai bine acțiunile necesare dacă văd că noi, adulții, facem la rândul nostru ceea ce aşteptăm de la ei. (Despre „obiceiurile bune la masă" vezi şi pag. 137 şi 147 şi următoarele).

Dar facem într-adevăr noi înşine toate acestea? Punem fața de masă când mâncăm, folosim şervețele ca să ne ştergem la gură şi pe mâini? Atunci putem să spunem liniştiți: „Poartă-te ca cei mari!"

Totuşi nu este necesar ca modelul să fie fără cusur. Copiii nu au nevoie de părinți perfecți. Ceea ce oricum nu poate exista, căci şi arta de a fi părinte se învață în timp. Iar am discutat prea mult, în loc de a oferi un exemplu? În unele cazuri ne poate fi de folos să punem într-un loc vizibil un bilețel pe care să scriem ceva în genul:

„Să fac eu însumi, să îndrum, să constitui un exemplu – în loc de a da indicații."

Putem învăța acest lucru – în sensul cuvintelor lui Dietrich Bonhoeffer : „Nu este un alt sentiment mai îmbucurător decât acela de a simți că poți să reprezinți ceva pentru un alt om".[44] Exemplul nostru este decisiv pentru copii.

Reguli şi limite

Orice copil are nevoie de reguli şi de limite, pentru a-şi însuşi un comportament adecvat în societate. Copiii se călesc pentru calea lor în viaţă atunci când părinţii stabilesc limitele necesare şi pretind respectarea lor.

Orice copil are în mod natural tendința de a-şi sonda limitele. El vrea să afle cum merg lucrurile în lume. Cum ar trebui să procedăm, dacă face anumite lucruri pe care nu dorim să le tolerăm? Uneori părinții nu au chef să zică ceva, conform principiului „Atunci mă fac că nu am văzut nimic". Mulți mai spun şi aşa: „Copilul este încă foarte mic. Ce înțelege el?"

Sigur că înțelege. Chiar un copil de un an, care în mod inocent o trage pe mama de păr sau o loveşte cu mânuțele peste față, înțelege ce vrem, când îl luăm de mână, ne uităm la el şi îi spunem „N-ai voie să faci asta".

Copiii caută reguli şi limite

Copiii au nevoie de reguli. Copiii caută reguli. Oricine poate să observe că atunci când copilul face ceva de care nu este sigur că e bine, caută imediat un contact vizual. Pentru o clipă. Dacă toarnă nisip cu lopățica peste un tovarăş de joacă. Dacă atunci când este scos la plimbare aruncă cu pietricele în rațele care înoată liniştite pe lacul din parc, sau dacă se urcă pe un dulăpior, ca să ajungă la cutia cu prăjituri – de fiecare dată aruncă acea privire rapidă spre adult – abia vizibilă, dar asiguratoare. El vrea să ştie dacă acțiunile lui sunt tolerate.

Pentru ce nu este permis, copiii trebuie să primească imediat răspunsul: „Nu, nu-ți dau voie să faci asta".

Un tată: Fetița mea are doi ani. Își pune cizmulițele de cauciuc și țopăie cu ele pe canapea. Eu îi spun „nu", dar ea continuă să sară."

Ai spus o dată „nu" şi n-ai obținut niciun rezultat? Cum să mai înțeleagă copilul că această opreliște este valabilă? Reuşim cu cei cinci **P**[45]:

Să fim noi înşine **p**rezenți cu toată ființa, să **p**rivim copilul în ochi, să-l a**p**ucăm cu mâinile, să-i s**p**unem pe nume, să-i s**p**unem clar ce dorim (de exemplu: Gata, Johanna, dă-te, te rog, jos de pe canapea").

Să fim neclintiți, în mod prietenos, dar fără echivoc: „Iau foarte în serios ceea ce îți spun".

Regulile uşurează stabilirea limitelor

Stabilirea limitelor în comportare este mult uşurată dacă stabilim reguli raționale, care le sunt comunicate copiilor în prealabil, ca de exemplu: în casă purtăm papuci, nu pantofi de stradă. Este total interzis să bateți, să zgâriați, să muşcați (vezi pag. 133 şi 182 şi următoarea) sau să chinuiți animalele.

Este foarte util ca regulile care trebuie respectate să fie date şi în scris. În felul acesta ne este şi nouă mai clar cum trebuie să se petreacă lucrurile. „Regulile ne scutesc de supărare – şi de confruntări dureroase."[46] Regulile trebuie să fie exersate. Zi de zi,

săptămână de săptămână. Până când copilul se convinge că regula este într-adevăr valabilă.

Exersarea limitelor

Încă de când a început să umble de-a buşilea, Marius a fost interesat de palmierul din ghiveciul cel mare. E atras mereu acolo, ca fermecat. De când merge în picioare, ghiveciul este şi mai interesant. Iarăşi umblă cu degetele în pământ. „Nu!" îi spune tatăl şi îl spală pe mâini.

Şi iar o porneşte într-acolo. „Nu!" îi spune mama şi îl spală pe mâini.

Părinții se uită unul la altul. „Totuşi, nu putem să îi blocăm accesul la toate lucrurile din casă. Trebuie să învețe."

Deci situația se mai repetă de câteva ori. În ziua următoare, Marius o porneşte din nou spre palmier, cu ochii la mama şi, în acelaşi timp, dă din cap „Nu?" – „Nu!" Ceva mai târziu încearcă din nou „Nu?" – „Nu!" Acelaşi lucru de câteva ori.

Aşa se poartă copiii, care nu pot face altceva decât să verifice şi să tot verifice dacă opreliştea este într-adevăr valabilă.

De aceea, pentru a stabili limite este nevoie de repetiție: „Nu?" – „Nu!"

După un timp situația nu mai prezintă interes. Chiar copiii mici pot să înțeleagă şi să învețe că există limite.

Încăpăţânarea

Ce este de făcut atunci când copilul se încăpăţânează să nu asculte? Încăpăţânarea face parte din dezvoltarea normală a copilului. De aceea este nevoie de părinţi care să-l tempereze şi care să aibă şi simţul umorului. Căci încăpăţânarea nu este ceva personal. Ea nu este orientată niciodată împotriva părinţilor. Copilul care se încăpăţânează îşi dă seama ce putere are: Pot să fac ca părinţii mei să se înfurie foarte tare. Ce sentiment puternic!

„Nu!" Lena rămâne pe loc în mijlocul trotuarului. „Hai," îi spune mama, „trebuie să mergem acasă." „Nu!" Mama: „Hai odată!" – „Nu!" Mama vrea s-o prindă pe fetiţă, dar ea fuge puţin mai încolo. Se uită în jur, stă pe loc şi se minunează ce putere are acest cuvinţel, „Nu".

Mama îşi dă seama că dacă amândouă se încăpăţânează, situaţia nu se va rezolva. Se apleacă. Ridică ceva de jos. Se uită atent la ceva. Acum Lena este curioasă. Vine mai aproape. Spune:„Vreau să văd şi eu". Este o pietricică care sclipeşte. Trebuie cercetată cu atenţie – e foarte important. Lena începe să râdă. Găseşte şi ea o pietricică. Şi încă una. Acum pleacă amândouă mai departe, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Care este secretul? Foarte simplu: mama a virat spre o temă nouă. Prin aceasta i-a stârnit curiozitatea. Iar aceasta este întotdeauna o prioritate pentru copii. Prin aceasta, copilul a renunţat la încăpăţânare şi a acceptat regula.

Copilul meu vrea să mă supere

Iohannes, în vârstă de doi ani, a mers cu mama lui într-o vizită. Când a venit timpul să plece înapoi acasă, pe mamă o apucă disperarea, căci Iohannes nu vrea să o lase să-i pună hanoracul. El aleargă încolo şi încoace prin casă. Mama încearcă să-l prindă, dar Iohannes este mai sprinten. „Vedeţi", spune ea, „aşa face mereu. Mereu vrea să mă supere."

Băieţelul sare acum prin faţa prietenei mamei. „Ce faci?" întreabă ea. Îl apucă de umeri şi se apleacă spre el. Se uită la el, îl ia de mână şi spune doar „Ei, acum mergem şi ne punem hanoracul! Da?"

Iohannes merge fără să se împotrivească şi o lasă să-l ajute să-şi pună hanoracul.

Cum reuşeşte prietena să facă, aparent ca în joacă, ceea ce i-a cerut mamei atâta efort şi a supărat-o atât de mult? Să ne reamintim regula celor „cinci P". Să fim noi înşine prezenţi cu toată fiinţa, să privim copilul în ochi, să-l apucăm cu mâinile, să-i spunem pe nume, să-i spunem clar ce dorim: acum ne punem hanoracul – şi apoi toate vor merge strună.

Ce facem când copilul urlă?

Când copilul este furios, nu ajută nicio vorbă bună, nicio privire iubitoare. Sentimentul de nemulţumire vrea să-şi croiască drum. Cu copilul nu te mai poţi înţelege. Şi adulţilor li se întâmplă: cine este înfuriat peste măsură, nu poate fi potolit de alţii în momentele în care se dezlănţuie. Vrea cumva să revină la

normal prin forţe proprii. Şi, pe cât posibil, într-o manieră prin care să-şi păstreze o bună imagine. Acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul copiilor mici.

Este important ca noi, adulţii, să ne păstrăm cumpătul. Să ne spunem lăuntric „Ai răbdare".

Eu acum aşa fac, ne spune o mamă. Respir adânc şi spun „Ţipi prea tare". Apoi îl iau pe băiatul meu de mână, îl duc în camera lui şi îi spun că trebuie să stea acolo până termină de urlat. La început mi se părea caraghios. Nu doream nici să fiu prea severă cu el. Dar apoi am observat că, dacă fiul meu rămâne singur în cameră cu furia lui, acest fapt îl ajută să-şi revină. După un timp, mă duc să văd ce face de este atât de liniştit şi de cele mai multe ori îl găsesc jucându-se cu trenuleţul lui de lemn. Furia lui s-a potolit.

Copilul meu îşi iese din fire

Lorenz, în vârstă de cinci ani, este luat de la grădiniţă de mama lui la ora prânzului. Intră în casă. Imediat întreabă: „Ce avem de mâncare?" Ce face atunci mama? Iată ce ne spune: „De cele mai multe ori, totul este deja gata. Dar câteodată nu reuşesc să pregătesc dinainte masa. Atunci el îşi iese din fire şi strigă: „De ce nu este gata mâncarea?" şi îşi aruncă lucrurile pe jos. – Şi după aceea? „Păi, mă grăbesc să îi dau să mănânce."

Vedem că, în acest caz, adultul se lasă dominat de copil. Se grăbeşte să-i îndeplinească dorinţele. Copilul învaţă astfel că are

succes dacă îşi exprimă sentimentele în mod violent şi continuă să se comporte aşa. Se spune atunci că acel copil „nu suportă frustrările" – este lipsit de toleranţă la frustrare în raporturile sale cu oamenii. Dar această toleranţă nu este înnăscută, ea se obţine prin exerciţiu.

Aceasta înseamnă că, de mic, copilul trebuie să înţeleagă că adultul nu joacă cum îi cântă el. Că uneori trebuie să aştepte. Că urletele sau plânsetele nu-i aduc nimic bun.

Dar ce să facem atunci când copilul urlă sau plânge? În acest caz, ne poate fi de folos decizia „Nu mă las manipulat". Şi pe lângă asta puţin umor „O, bucătăreasa este astăzi în concediu!" Şi gata. Mai întâi lăsăm să acţioneze această decizie. Şi apoi să preluăm rolul de model. Să-l dirijăm în mod clar pe copil. Să-l luăm de mână şi să zicem cam aşa: „Acum mergem amândoi să ne spălăm pe mâini şi după aceea... pregătim ceva bun de mâncare".

Dar eu vreau!

Thomas merge pe stradă cu tatăl lui. Cei doi trec pe lângă un chioşc. Thomas vrea îngheţată. Chiar acum. Numaidecât! Urlă, ca să înţeleagă şi tatăl ce vrea el. Ce este de făcut? Poate să urle atât de tare! Tatăl chibzuieşte. Cum ar putea să nu-i îndeplinească dorinţa, când, după cum se vede, copilul suferă atât de mult? El vrea să fie un tată bun. Pe de altă parte, nu vrea nici să fie presat să facă ceva. Ca urmare, decide să nu-i cumpere îngheţată. „Tu vrei îngheţată", spune tatăl „iar eu nu vreau să-ţi cumpăr, pentru că...."

El poate să ofere o sută de motive pentru a explica de ce nu vrea să-i îndeplinească dorința: pentru că nu vrea să dea bani pe înghețată, pentru că se apropie ora mesei de prânz, pentru că este iarnă, pentru că... În oricare dintre cazuri, tatăl are un motiv bun. Dar Thomas insistă: „Dar eu vreau!" Tatăl foloseşte „cei cinci P" (vezi pag. 126). Se implică total, îl ia pe băieţel de mâini şi îl priveşte în ochi. Un enunț clar: „Acum nu capeți nicio înghețată, Thomas. Gata." Thomas mai suspină un pic. Apoi se face liniște.

La supermarket

Supermarketul este adesea scena unor confruntări între părinți şi copii.

Marion este cu mama ei în supermarket. A pus în căruciorul pentru cumpărături un set de „iaurt pentru copii" viu colorat. Mama îi spune: „Nu luăm asta" – „Dar eu vreau!" – „Nu, îl ducem înapoi!" Un suspin adânc: „Când sunt cu bunica, ea îmi cumpără mereu iaurt!" – „Am spus nu şi gata!" Mama pune iaurtul înapoi în raft. Țipete puternice. Oamenii se întorc să se uite la ele. Mama: „Hai, acum mergem să plătim la casă." Marion se trânteşte pe jos şi țipă şi mai tare. Mamei îi vine să intre în pământ de ruşine. Probabil lumea o consideră acum o mamă denaturată.

Toată lumea a văzut astfel de scene. Dar nu trebuie să le suportăm decât o singură dată. Căci putem să prevenim repetarea lor.

Să prevenim repetarea scenelor

N-am putea să aranjăm cumva să ne facem cumpărăturile fără să luăm copiii cu noi? N-ar putea să se ocupe de asta partenerul nostru? Totuşi, dacă trebuie să luăm copilul cu noi, înainte de a pleca la cumpărături să luăm un creion şi o hârtie. Să-i spunem copilului: „Astăzi vom scrie mai întâi pe hârtie tot ce vom cumpăra. Atunci n-o să mai începi să țipi, ca data trecută, nu-i aşa?" Mama notează şi citeşte cu glas tare: „Avem nevoie de făină, unt, lapte..." Lista este gata. Contact vizual cu fetița: „Cumpărăm numai ce este pe listă, nimic altceva. Şi poți să pui tu toate astea în cărucior." Fetița este de acord. Deci, data viitoare cumpărăm de la supermarket ce este pe listă. Atunci suntem pregătiți să reacționăm dacă cel mic vrea să pună în cărucior ceva tentant. Lista ne va ajuta să-l facem să respecte înțelegerea. Contact vizual cu copilul: „Asta nu este pe lista noastră, o ducem înapoi pe raft." Această metodă dă într-adevăr rezultate.

Copiii se ceartă

Michael construieşte un circuit pentru trenulețul lui. Surioara lui, Susa, în vârstă de un an şi jumătate, vine spre el. „Ai grijă!" strigă Michael, dar e prea târziu. Micuța țopăie chiar în mijloc şi podul ridicat cu multă măiestrie se prăbuşeşte. „De ce nu eşti atentă?" strigă Michael şi o loveşte. Tatăl aleargă la ei.

Îl ceartă pe băiatul mai mare? Îi ia imediat partea fetiței mai mici?

„Nu fac niciodată așa ceva. Când eram copil, am fost pus și eu în situația de a vedea că întotdeauna li se lua apărarea numai celor mici, chiar dacă stricaseră ceva."

Ce face el în schimb? Se apleacă spre amândoi, pune o mână pe Michael, alta pe Susa.

Îi spune lui Michael: „Să n-o mai bați!" Iar Susei: „Te mai doare?" Susa dă din cap că da. „Hai atunci să suflăm, să plece buba de aici!" Tatăl suflă, Michael suflă și Susa suflă și ea. Acum încep toți trei să râdă. Apoi tatăl îi spune lui Michael: „Vrei să construim totul iarăși la loc?" Michael preferă să reconstruiască singur. Pentru ca podul să nu se strice iarăși, tatăl o ia pe Susa cu el.

Este o decizie bună, așa poate și fratele mai mare să se joace un timp în liniște.

Ritm, regularitate, ritualuri

Ritmurile, regularitatea, ritualurile sunt mijloace de educaţie de mare valoare umană şi eficiente. În loc să lăsăm lucrurile la voia întâmplării sau să recurgem la pedepse, prin ele creează forţa „bunelor deprinderi".

Ritmurile sunt previzibile

Lumea vie este guvernată de ritmuri. Mişcările pe orbită ale corpurilor cereşti din întregul Cosmos ca şi procesele vitale ale oamenilor, animalelor şi plantelor se desfăşoară în mod ritmic, cu o periodicitate previzibilă. Ne bazăm, de exemplu, pe faptul că, văzut de pe Pământ, Soarele parcurge un drum regulat de la est la vest. Este mereu aşa, niciodată altfel. Tot aşa, copiii au nevoie de previzibilitate, de faptul că anumite procese din viața lor zilnică se desfăşoară cu regularitate.

De ce este atât de important acest lucru? Ritmurile şi regularitatea sunt mijloace de educație de mare valoare umană. În loc de lăsarea lucrurilor la voia întâmplării sau recurgerea la pedepse, ele creează forța „bunelor deprinderi". Acestea apar prin faptul că procese importante din programul zilei, ca mesele, spălatul, îmbrăcatul, mersul la culcare se desfăşoară mereu la fel:

- Aceleaşi procedee
- Acelaşi timp
- Acelaşi loc
- În acelaşi mod.

Previzibil: astăzi la fel ca ieri, la fel ca mâine. Zi de zi, săptămână de săptămână. Prin aceasta le dăm copiilor o orientare, reguli şi siguranță (vezi şi pag. 125 şi următoarele).

Învăţarea ritmului zi-noapte

Prima „deprindere bună" care poate fi învățată este ritmul zi–noapte. De aceea, noaptea, când bebeluşul se trezeşte, să avem în cameră doar lumina strict necesară. Să fie bine îngrijit, cu dragoste, dar fără nimic din ceea ce ar putea face din noapte zi: fără distracții, cum ar fi cântatul, joaca, plimbatul în brațe. După ce îl schimbăm, îl punem la loc în pătuț. Dacă mai este încă agitat, eventual să mişcăm uşor pătuțul încolo şi încoace sau să-l legănăm încetişor. Legănatul îl linişteşte.

Trebuie să ne ținem de acest program. De aceea nu trebuie să luăm imediat copilul din pătuț. Să nu-l plimbăm încolo şi încoace. Ci să-l lăsăm să stea acolo. Dacă lucrurile se desfăşoară mereu în acelaşi fel, copilul este ajutat să învețe că noaptea este noapte. Este un mesaj. Chiar în interes propriu.

Un program fix de mers la culcare seara, imediat ce copilul ajunge să doarmă fără pauză mai multe ore noaptea – se poate ajunge aici deja de la vârsta de un an.

Nu copilul stabileşte când este timpul de mers la culcare, ci părinții.

Pentru toată lumea este de folos un ritm zi–noapte ferm. Copiii au nevoie de suficiente ore de somn. Iar adulții de o seară liberă. Orice abatere de la aceasta este o sursă de stres.

Când copilul nu vrea să meargă la culcare

Părinții au invitați la cină. Când aceştia ajung, fiul lor Martin, în vârstă de patru ani, încă se mai învârte prin casă. „N-a vrut să meargă la culcare", spune mama ca scuză. Martin este acum în centrul atenției. Vrea să stea şi el la masă cu cei mari.

Ba nu, încă nu. Acum pune ochii pe o maşinuță de jucărie. Apoi pe alte lucruri. Invitații de-abia mai pot să converseze între ei. Totul se învârte în jurul lui Martin. Tocmai a descoperit desertul. Asta vrea să mănânce. Îi este acum şi sete. Răstoarnă paharul şi sucul se varsă pe masă.

„Acum s-a terminat!" strigă mama. Fără să stea pe gânduri, îl duce pe fiul ei la culcare.

Când se întoarce, unul dintre invitați îi spune: „Ai fi putut să faci asta încă de acum trei ore".

„Aşa crezi? Să ştii că am încercat în toate felurile. Cu copilul ăsta nu te poți înțelege în mod rațional".

Este o iluzie că ai putea să te înțelegi „în mod rațional" cu un copil mic, oricine îşi poate da seama de asta. De fapt, părinții sunt cei care trebuie să dea un exemplu (vezi pag. 115 şi următoarele). Adulții constituie un model, îl determină şi îl îndrumă pe copil să facă un anumit lucru, prin faptul că au un program zilnic previzibil, cu ore fixe pentru sculat, luatul mesei, mersul la culcare, ca ritualuri bine justificate.

Un program zilnic previzibil, cu ritualuri

Ne întrebăm: „Cum ar trebui să fie acesta, pentru ca lucrurile să meargă bine? Cea mai bună soluție este să luăm hârtie şi creion şi să notăm activitățile zilei: Când are loc un anumit lucru? Ce ore sunt bune şi convenabile pentru noi? Să ne trezim, să ne sculăm din pat, să mergem la baie, să luăm micul dejun: când facem aceste acțiuni? Când sunt orele de joacă, masa de prânz? Când avem o pauză, când facem curat, pregătim cina, punem masa? Când trebuie să se pregătească copiii de culcare, când începe ritualul de seară? Când este timpul pentru odihna de seară?

De aici se poate stabili un orar. Vizibil pentru toată lumea, afişat pe uşa bucătăriei, constituie un sprijin enorm, căci fiecare are în față ce se face la o anumită oră. Cu acesta poate începe exersarea.

Dimineața

Să începem ziua înviorați, cu ritualul de dimineață

„La noi, dimineața este întotdeauna mare zor şi de cele mai multe ori proastă dispoziție", se plânge o mamă, „dar copiii nu ascultă. Trebuie să le spun de o sută de ori şi totuşi ei continuă să se învârtă fără rost prin casă."

În multe case se întâmplă aşa. Când li se cere copiilor să se grăbească, să facă lucrurile „repede, repede", de obicei ei procedează exact pe dos. Cine a încercat deja să-şi motiveze copilul dimineața prin cuvinte, admonestări şi proastă dispoziție şi-a putut da seama că acestea nu au efect.

Dar lucrurile se pot modifica imediat în sens pozitiv, dacă dimineața reuşim să obținem pentru noi înşine o mică sursă de forță, înainte de a începe programul zilei. Să ne sculăm cu cinci minute mai devreme decât până acum şi să ne întărim lăuntric rapid: „În mod regulat, cel puțin câteva minute „numai pentru mine" ca ritual zilnic. Propriul meu timp pentru rugăciune, meditație sau o poezie frumoasă."[47] Însuflețirea lăuntrică te face mai puternic pentru toată ziua. De-abia după aceea poți să treci la un ritual plăcut de trezire şi sculare a copiilor.

Text: popular / Melodie de Richard Rudolf Klein

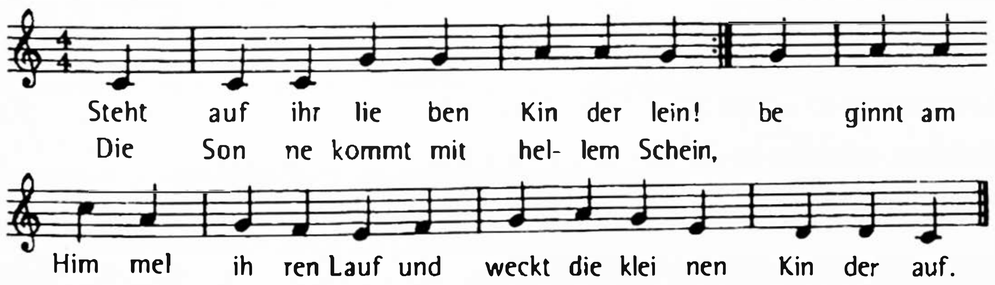
Steht auf ihr lie ben Kin der lein! be ginnt am
Die Son ne kommt mit hel- lem Schein,
Him mel ih ren Lauf und weckt die klei nen Kin der auf.

Sculați-vă, dragi copilaşi,
Soarele răsare cu raze luminoase,
Îşi începe drumul pe cer şi îi
trezeşte pe copii.

Text: Phillip von Zesen (1619 – 1689) / Melodie: Johann Georg Ahle (1651 – 1706)
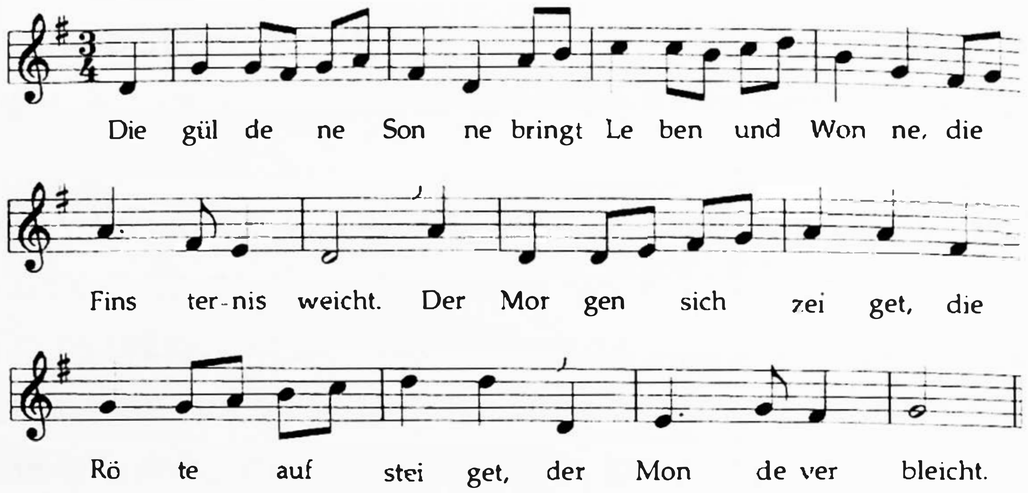
Die gül de ne Son ne bringt Le ben und Won ne, die
Fins ter-nis weicht. Der Mor gen sich zei get, die
Rö te auf stei get, der Mon de ver bleicht.

Soarele auriu ne trezeşte la viaţă şi ne încântă.
Întunericul dispare,
se iveşte dimineaţa, aurora străluceşte, luna păleşte.

Voioşie pe parcursul zilei

Dacă dimineaţa ne ocupăm de copii cu însufleţire şi bună dispoziţie, ei nu pot face altceva decât să înceapă cu bine ziua. Adesea se pierde din vedere faptul că prin câteva momente bine alese de voioşie oferite lor, părţile bune ale acestora intră în rezonanţă.

Neapărat deşteptarea trebuie să fie personalizată: o melodie sau un cântecel vesel cântat de noi îi umple de bucurie. Atunci copiii ştiu: este timpul să ne sculăm. Pentru aceasta sunt potrivite de exemplu următoarele două cântecele:

N.T.: Ar putea fi folosite şi unele versuri româneşti, de exemplu:
Cocoşelul cântă
Dis-de-dimineaţă,
Scoală-te copile
Spală-te pe faţă.

Dimineaţa când mă scol
Mă duc iute şi mă spăl.
Cu săpun mă spăl
Şi cu apă rece,
Peste faţa toată
Mult clăbuc îmi trece.
Şi ce dacă somnul
Nu vrea să mai plece,
Eu dacă mă spăl
Sunt voinic cât zece.

Atunci când prin mici gesturi protectoare ne arătăm apropierea noastră sufletească şi îi dăm copilului un pupic de bună-dimineaţa, îl privim cu drag în ochi, îl luăm în braţe, îi întărim sentimentul că este băgat în seamă, iubit şi protejat.

Următoarea poezie plină de simţire a lui Christian Morgenstern are o acţiune constructivă foarte importantă:

Eu sunt părintele Soare
Și port Pământul în noapte,
Pământul, în ziua mare.
Îl țin bine și îl fac să strălucească
Pentru ca toate pe el să poată să crească:
Piatră și floare, om și fiară
Toate-și primesc din mine lumina lor clară.
Deschide-ți inima precum un păhărel
Căci vreau să luminez și-acolo-n el.
Deschide-ți inimioara, drag copil
Ca împreună o lumină noi să fim.

(Versuri traduse de Sorin R. Ţigăreanu)

Ich bin die Mutter Sonne
Und trage die Erde bei Nacht,
Die Erde bei Tage.
Ich halte sie fest und strahle sie an,
Dass alles auf ihr wachsen kann:
Stein und Blume, Mensch und Tier,
Alles empfängt sein Licht von mir.
Tu auf dein Herz wie ein Becherlein,
Denn ich will leuchten auch dort hinein.
Tu auf dein Herzlein, liebes Kind,
Dass wir ein Licht zusammen sind.

Christian Morgenstern

Micul dejun în comun

Copiii trebuie să ia întotdeauna micul dejun. Zi de zi. Dimineața este adesea singura parte a zilei în care mai sunt acasă toți membrii familiei. Aceste zece – cinsprezece minute de la începutul zilei reprezintă un timp prețios pentru viața de familie. De aici se desprinde şi mesajul: Suntem valoroşi unul pentru altul. Stăm împreună la masă.

Dar dacă ni se spune: copilului meu nu îi este foame? Secretul este să mâncăm şi noi împreună cu el.

O mamă spune: „De când nu mai pregătesc ceva numai pentru copil, ci mâncăm toți împreună, copilului meu îi place să ia micul dejun."

O mamă care lucrează confirmă: „Nu-i văd pe copiii mei aproape deloc în timpul zilei. Dar vreau să luăm micul dejun împreună, înainte de a pleca cu toții de acasă. Şi reuşim. Am început să pregătim din ajun cele mai multe lucruri de care avem nevoie pentru micul dejun. Copiii ajută şi ei. Şi hainele pentru a doua zi ni le aranjăm deja de cu seară. De atunci, dimineața nu mai au loc discuții în contradictoriu. Ne sculăm cu zece minute mai devreme. Sunt lucruri mărunte, dar merită, în mod sigur. De atunci, suntem bine dispuşi dimineața."

„Ritualul de despărţire"

Buna dispoziție la scularea de dimineață este extrem de importantă, căci ziua departe de casă este foarte stresantă pentru copil, chiar la cele mai bune grădinițe. Acolo va avea nevoie de ceva care să-l susțină. Acest lucru i-l putem da prin „ritualul de despărțire." Fără scene de lungă durată, ci scurt şi cordial. În momentul despărțirii, toată atenția se va îndrepta spre copil: ne uităm în ochii lui, îl atingem cu blândețe, îi spunem pe nume şi îi facem o urare pentru ziua în curs. Aşa este bine. Nu are nevoie de mai mult – nu zeci de sărutări sau de semne de adio cu mâna, ci îl lăsăm acum pe copil liber. Altfel îl împiedicăm să se desprindă şi să înceapă cu elan o nouă zi.

„Ritualul la reîntâlnire"

Desigur că ne bucurăm când îl vedem din nou pe copil, fie că îl luăm noi de la grădiniță, fie că este adus acasă. Dar îi arătăm aceasta, sau îi spunem doar la repezeală „Bună!"? La reîntâlnire se decide felul în care va decurge ziua mai departe. Dacă

începutul este bun, am câştigat pe jumătate. Este important să ne percepem cu adevărat unii pe alţii. Putem face aceasta cu un ritual cordial: în momentul revederii, toată atenţia se îndreaptă spre copil. Ca şi la despărţire. Avem contact vizual, îl atingem cu drag, îl chemăm pe nume şi îi spunem ceva frumos, ca de exemplu: „Mă bucur să te văd iar!" Copilul vrea să fie băgat în seamă. Altfel el încearcă să atragă atenţia în alt mod. Şi o obţine oricum – adesea supărându-i pe părinţi.

„Ritualul la sosirea acasă"

O mamă ne relatează că, după ce vine de la grădiniţă, fetiţa ei este adesea „insuportabilă". Mai departe, ne spune: „Într-o zi, mi-a venit din întâmplare o idee – am luat-o pe Andreea de mână şi am dus-o la căruciorul păpuşii. Uite, păpuşa ta a stat astăzi singură toată dimineaţa. Sigur s-ar bucura dacă i-ai cânta un cântecel. Şi aceasta a dat rezultate. Andreea s-a transformat total. M-am întors la treburile mele. Uşa camerei copiilor a rămas deschisă. Am auzit cum Andreea a început într-adevăr să cânte. Intona cu glăsciorul ei de copil un cântecel inventat de ea: „Piticii din pădure – se bucură tare. Ei dansează, iar luna şi soarele se bucură. Şi florile se bucură!"

Păpuşa a fost folosită ca mijloc pentru ca fetiţa să se liniştească. Într-o situaţie încordată, putem recurge la o abordare liniştită: „Uite, aici ai un loc bun" şi, în plus, să-i dăm un obiect de joacă – o păpuşă sau jucăria de pluş preferată. Ceva moale, cald, frumos, ceva ce îi poate fi drag (vezi şi pag. 226 şi următoarele).

Masa fără stres – ritmuri şi ritualuri

„La noi, adesea masa provoacă mult stres" spun părinţii. Dar cum este posibil să luăm masa fără să ne stresăm? Dacă respectăm mereu aceleaşi procedee, aceleaşi ritmuri.

Patru elemente sunt importante pentru aceasta:

- Să lăsăm copiii să contribuie la pregătirea mesei (vezi pag. 36 şi 39 şi următoarele), căci aşa se simt apreciaţi şi implicaţi cu totul altfel decât dacă mâncarea le este servită de-a gata.
- Ore fixe de masă, care se repetă în mod previzibil zi de zi.
- Să mâncăm şi noi cu plăcere. De aceea, trebuie să pregătim ceva care ne place şi nouă. Pofta de mâncare este molipsitoare. Spre deosebire de insistenţele tânguitoare ale părinţilor: „Hai, te rog, mănâncă! Cel puţin o bucăţică. Gustă măcar" care fac ca în multe cazuri copiilor să le piară pofta.
- Ritualuri apreciate.

Ritualuri legate de masă

Spălatul pe mâini este unul dintre cele mai preţioase ritualuri de pregătire pentru masă. Acest ritual deosebit de important ne arată că, atunci când începem să mâncăm, trebuie să avem mâinile curate. El este îndeplinit cu plăcere dacă este însoţit de câteva cuvinte rimate:

Când la masă ne-aşezăm
Noi pe mâini ne şi spălăm!

Ne spălăm cu toţii pe mâini. Adulţii sunt cei care dau exemplu. Începem să mâncăm doar după ce masa este aşezată cu tot ce

trebuie, pentru ca să nu mai fie nevoie ca cineva să se tot ridice de la masă (vezi şi capitolul în care s-a vorbit de „obiceiurile bune", pag. 119 şi următoarele).

Urmează apoi ritualurile din timpul mesei. Copiii care mănâncă împreună cu alții la masă pot să învețe treptat:

- Să aştepte până s-a pus mâncare în farfurii la toată lumea – de la doi ani şi jumătate, copiii pot deja să învețe şi să facă acest lucru. Capacitatea de a aştepta este foarte importantă pentru viața în societate (Vezi şi considerațiile legate de toleranța la frustrare, pag. 130 şi următoarea).
- Un ritual pentru a crea o atmosferă de armonie (vezi pag. 192).
- Toți încep să mănânce deodată.
- Să se pună puțină mâncare în farfurie, mai bine să mai ia o dată dacă mai vrea.
- Noi mâncăm pe fața de masă.
- Se mănâncă numai la masă, stând jos.
- Nu luăm nicio jucărie la masă!
- Ne ştergem la gură şi pe mâini cu şervețelul.
- Cine se ridică de la masă, a terminat de mâncat.

În încheiere un ritual de apreciere: „Mulțumesc pentru masă." Nu este de prisos. Nici nu este ceva de modă veche, ci foarte actual, căci arată prețuire şi constituie un final minunat.

Împreună la masa aşezată frumos

O mamă care lucrează şi îşi creşte singură copiii era necăjită că trebuia mereu să-şi certe copiii pentru că nu mănâncă frumos.

Aşa că s-a gândit să încerce altceva. Într-o seară, a luat o față de masă curată şi a început să aranjeze în mod special masa pentru cină. Băieții ei s-au mirat. „De ce ai pus astăzi față de masă, că nu este duminică? Mama a răspuns: „Vreau ca astăzi să mâncăm împreună la o masă frumos aranjată."

Iar acest procedeu a avut succes. De la sine, copiii au avut cu totul alte maniere la masă. „Mai mult decât atât, am stat de vorbă între noi pe îndelete, aşa cum nu o mai făcusem de mult timp", ne-a relatat mama. A procedat şi mai departe tot aşa şi s-a obişnuit să spele cu plăcere fața de masă din când în când.

Între timp, copiii au căpătat bunul obicei de a se purta civilizat la masă.

Şi ochii participă

Masa frumos aranjată te îndeamnă să mănânci cu mai multă grijă. Când mâncarea este servită într-un mod atrăgător, este mai uşor să te comporți cum trebuie la masă. Din experiență, se constată că acolo unde cutia cu lapte este pusă direct pe masă, untul, caşcavalul şi salamul se servesc din ambalajul de hârtie, lipseşte cadrul exterior pentru a mânca în conformitate cu bunele maniere, căci „mâncăm" şi din ochi.

Pauza nu înseamnă doar linişte

Este nevoie şi de pauze în activitatea zilnică. Dacă la amiază copiii sunt acasă, au nevoie de o pauză de prânz. Oricum bebeluşii

şi copiii mici dorm în acest timp. Dar dacă copiii mai mărişori nu vor să doarmă la prânz?

Cu Michael se întâmplă aşa: El iese din camera lui şi spune: „Nu pot să adorm."

Mama: „Dar este pauza pentru odihna de la prânz. Sunt orele de linişte".

Michael: „Pot să mă uit într-o carte cu poze? Nu fac gălăgie deloc."

De ce nu? Important este – şi aici mama a reacţionat bine – să aibă loc o pauză. Un interval al zilei fără nimic din afară: nici radio, nici casetofon, nici televizor. Pur şi simplu deconectare. Singura modalitate ca simţurile să aibă parte de linişte pentru un timp.

Astfel putem să scoatem din priză şi simţul auditiv. Este singurul simţ care prin natura sa este în permanenţă pe recepţie. El nu are în sine nicio posibilitate să se retragă. De aceea, mai ales în vremurile noastre, copiii au nevoie zilnic de această experienţă: acum timp de jumătate de oră este linişte, fără niciun fond sonor. Copiii care nu prezintă încă primele semne de dependenţă reuşesc acest lucru.

În schimb, dacă întreaga zi se desfăşoară fără punct şi virgulă, copiii nu beneficiază de posibilitatea de a prelucra acest flux neîntrerupt de informaţii. La mulţi copii se poate observa foarte clar cum acest lucru are un efect dăunător asupra forţelor lor vitale. Ei devin nervoşi, agitaţi, nu se pot concentra.

O pauză şi pentru părinţi

O scurtă pauză în timpul programului zilnic – şi deja lucrurile merg bine din nou. Cel puţin o scurtă oprire din activitate este bună şi pentru părinţi.

O mamă ne relatează: În fiecare după-amiază am cele cinci minute „sfinte". Le iau în fiecare după-amiază la o anumită oră. Atunci spun: „Mama are nevoie acum de o pauză". Ca simbol al acestui moment, îmi iau o ceaşcă de ceai, mă aşez cu ea în fotoliul meu preferat şi îmi iau „liber" pentru vreo zece minute. La început, copiii veneau bineînţeles la mine: mamă vreau ceva, sau altceva – dar eu închid ochii şi duc un deget la gură. Copiii înţeleg: „Sst, acum mama a luat o pauză."

Un tată: „Mă bucur aşa de mult când îmi revăd familia, dar apoi adesea încep să-i cert, numai pentru că sunt atât de obosit." De câtva timp, are un ritual. Îşi salută cu drag familia, apoi le spune: „Am nevoie de un sfert de oră, după care sunt disponibil pentru voi." Timp de un sfert de oră stă întins pe jos în dormitor. „Este clipa mea de răgaz", le spune el copiilor. „Vin şi eu cu tine", spune băieţelul de trei ani. Îşi ia păturica şi şoricelul său de pluş şi se culcă lângă tăticul lui.

După o pauză, lucrurile arată altfel. Eşti refăcut, odihnit, relaxat. Simţurile sunt pregătite să recepţioneze ceva nou.

Un program de seară relaxant

Pentru ca somnul de noapte al copilului să fie profund, odihnitor este necesar un program de seară lipsit de tensiuni. Programul de seară în familie începe cu punerea lucrurilor în ordine. Chiar şi cel mai mic dintre copii poate să ajute, începând

deja de la un an şi jumătate. Îl luăm de mână şi, împreună cu el, punem la loc mingea sau altă jucărie care este prin preajmă. Aceasta devine un ritual, seară de seară: întotdeauna punem lucrurile la loc împreună.

Ordinea de seară

Se spune adesea că este greu să faci ordine cu copiii mai mari. Adesea punctul vulnerabil este faptul că aceştia sunt „bătuți la cap": „Hai odată, pune lucrurile la loc". Aşa cum am văzut, copilul nu poate fi motivat în felul acesta. Pentru ca să facă ordine fără supărare este nevoie de trei lucruri: adultul nu dă comenzi, ci participă şi el la treabă. Constituie un exemplu. Apoi trebuie să existe termene fixe. „Întotdeauna facem ordine la această oră". Iar al treilea lucru: un ritual vesel pentru începerea activității, cum ar fi sunetul unui clopoțel sau un mic cântecel despre cum se face ordine în casă.

De fiecare dată acelaşi lucru, seară de seară: „Ne apucăm de treabă în cinci minute. În cinci minute începem să facem ordine." Anunțând dinainte aceasta, copilului îi mai rămâne puțin timp să se desprindă de joc. După cinci minute: „Acum ne apucăm de treabă. Acum începem să facem ordine."

Şi apoi imediat se pun lucrurile la loc. Împreună cu părinții. Copiii de la zero la şapte ani sunt stimulați de modele, nu de cuvinte. De aceea, să lucrăm cu ei: „Facem asta împreună!"

Strânsul jucăriilor poate fi o distracție: căluțul sau alte animale de jucărie au obosit. Copiii pot să ia câte un animal şi să-l ducă în grajd. Tractorul – „tatatatatata" sau maşinuța de jucărie – „dring, dring" – sunt duse în garaj. Ele îşi au locul lor – un anumit

raft, o cutie. Când toate sunt puse la loc, copiii simt un lucru important: acum este ordine în casă.

Doar după ce s-a făcut ordine începe programul de seară: să mai ajute un pic la bucătărie, să pună masa, să ia cina, să se spele, un ritual de seară frumos şi apoi în pat.

Copiii au nevoie de somn suficient

În ziua de astăzi, părinții se plâng adesea de problemele pe care le au cu copilul lor în legătură cu somnul: nu adoarme, tot iese din cameră, vrea să doarmă cu părinții în patul lor, vrea ca părinții să stea cu el în cameră până când adoarme.

Însă copiii au nevoie de un somn bun, adânc, odihnitor. Somnul este o fază decisivă de regenerare. Atunci sunt prelucrate impresiile din timpul zilei, are loc procesul de creştere, este întărit sistemul imunitar.

La vârsta de grădiniță, copiii mai au încă nevoie zilnic de circa 11–12 ore de somn în total. Rezultatele unui studiu arată că dacă copiii de patru ani sau mai mici dorm mai puțin de zece ore pe noapte, probabilitatea ca peste cinci ani să fie supraponderali sau obezi este dublă.[48] Un alt studiu arată că durata redusă a somnului şi unele perturbări ale somnului pot fi puse în legătură cu tulburări comportamentale ca ADHD. „Durata adecvată a somnului este cea mai bună acțiune de prevenire a tulburărilor comportamentale la copii."[49]

Problemele legate de mersul la culcare apar adesea atunci când nu există un program clar al serii, cu ore fixe de culcare (vezi capitolul „Un program zilnic previzibil, cu ritualuri", pag. 140). Adesea lipsesc şi ritualurile plăcute care să marcheze trecerea spre odihna de noapte.

deja de la un an şi jumătate. Îl luăm de mână şi, împreună cu el, punem la loc mingea sau altă jucărie care este prin preajmă. Aceasta devine un ritual, seară de seară: întotdeauna punem lucrurile la loc împreună.

Ordinea de seară

Se spune adesea că este greu să faci ordine cu copiii mai mari. Adesea punctul vulnerabil este faptul că aceştia sunt „bătuți la cap": „Hai odată, pune lucrurile la loc". Aşa cum am văzut, copilul nu poate fi motivat în felul acesta. Pentru ca să facă ordine fără supărare este nevoie de trei lucruri: adultul nu dă comenzi, ci participă şi el la treabă. Constituie un exemplu. Apoi trebuie să existe termene fixe. „Întotdeauna facem ordine la această oră". Iar al treilea lucru: un ritual vesel pentru începerea activității, cum ar fi sunetul unui clopoțel sau un mic cântecel despre cum se face ordine în casă.

De fiecare dată acelaşi lucru, seară de seară: „Ne apucăm de treabă în cinci minute. În cinci minute începem să facem ordine." Anunțând dinainte aceasta, copilului îi mai rămâne puțin timp să se desprindă de joc. După cinci minute: „Acum ne apucăm de treabă. Acum începem să facem ordine."

Şi apoi imediat se pun lucrurile la loc. Împreună cu părinții. Copiii de la zero la şapte ani sunt stimulați de modele, nu de cuvinte. De aceea, să lucrăm cu ei: „Facem asta împreună!"

Strânsul jucăriilor poate fi o distracție: căluțul sau alte animale de jucărie au obosit. Copiii pot să ia câte un animal şi să-l ducă în grajd. Tractorul – „tatatatatata" sau maşinuța de jucărie – „dring, dring" – sunt duse în garaj. Ele îşi au locul lor – un anumit

raft, o cutie. Când toate sunt puse la loc, copiii simt un lucru important: acum este ordine în casă.

Doar după ce s-a făcut ordine începe programul de seară: să mai ajute un pic la bucătărie, să pună masa, să ia cina, să se spele, un ritual de seară frumos şi apoi în pat.

Copiii au nevoie de somn suficient

În ziua de astăzi, părinții se plâng adesea de problemele pe care le au cu copilul lor în legătură cu somnul: nu adoarme, tot iese din cameră, vrea să doarmă cu părinții în patul lor, vrea ca părinții să stea cu el în cameră până când adoarme.

Însă copiii au nevoie de un somn bun, adânc, odihnitor. Somnul este o fază decisivă de regenerare. Atunci sunt prelucrate impresiile din timpul zilei, are loc procesul de creştere, este întărit sistemul imunitar.

La vârsta de grădiniță, copiii mai au încă nevoie zilnic de circa 11–12 ore de somn în total. Rezultatele unui studiu arată că dacă copiii de patru ani sau mai mici dorm mai puțin de zece ore pe noapte, probabilitatea ca peste cinci ani să fie supraponderali sau obezi este dublă.[48] Un alt studiu arată că durata redusă a somnului şi unele perturbări ale somnului pot fi puse în legătură cu tulburări comportamentale ca ADHD. „Durata adecvată a somnului este cea mai bună acțiune de prevenire a tulburărilor comportamentale la copii."[49]

Problemele legate de mersul la culcare apar adesea atunci când nu există un program clar al serii, cu ore fixe de culcare (vezi capitolul „Un program zilnic previzibil, cu ritualuri", pag. 140). Adesea lipsesc şi ritualurile plăcute care să marcheze trecerea spre odihna de noapte.

Un ritm bine stabilit pentru mersul la culcare înseamnă:

- În fiecare seară la aceeaşi oră
- În acelaşi loc
- În patul propriu
- În acelaşi mod: cu ritualuri plăcute, care se repetă în fiecare seară.

Dacă, cu toate acestea, copilul nu se obişnuieşte să adoarmă, putem recurge la unele metode ajutătoare, dar respectând o regulă: fără televizor seara, deoarece imaginile artificiale continuă să acţioneze lăuntric mai mult timp şi îl împiedică pe copil să se liniştească.

Seara să fie toate bune

De ce este atât de important acest lucru? Numai dacă se duc la culcare relaxaţi copiii pot să se simtă cu adevărat protejaţi şi să adoarmă liniştiţi.

„Ei, nu merg lucrurile chiar atât de uşor", spun părinţii. Uneori tocmai seara copiii sunt mai agitaţi. Atunci pot scoate pe cineva din sărite din cine ştie ce fleac. Totuşi copiii au nevoie de un ritual de seară. Au întotdeauna nevoie de ceva pe care să se bazeze. Chiar când a ieşit cu supărare. În niciun caz nu trebuie să ne ascundem supărarea, ci trebuie să le spunem foarte clar: „Cu asta m-ai supărat". Şi apoi va fi din nou bine. Este important ca noi, adulţii, să pregătim pentru copii o trecere liniştită către noapte (vezi pag. 194 şi 244). Totul este bine! Orice copil are nevoie seara de această stare de spirit. Orice s-ar fi întâmplat astăzi, mâine este o nouă zi. Atunci începem totul din nou. Nu luăm cu noi peste

noapte nicio supărare. După cum se poate vedea, copiii nu ţin supărarea niciodată. În primul rând, este important ca la sfârşitul zilei să se mai petreacă ceva plăcut, de care să se poată bucura toată lumea.

Un ritual de seară frumos

Pentru un ritual frumos de seară este nevoie de o conlucrare autentică între părinţi şi copii. Cinci până la zece minute plăcute realizate de părinţi constituie un sprijin pentru copil.

După ce copilul şi-a făcut toaleta de seară şi şi-a pus pijamaua, să mai întrebăm odată: „Ai tot ce îţi trebuie? N-am uitat nimic?" Apoi, în şoaptă: „Atunci putem să începem".

Un ritual de seară cu un ceremonial agreabil are o acţiune binefăcătoare: chiar şi copiii destul de dificili sunt adesea foarte receptivi când atmosfera este festivă. Cei mai mărişori se simt onoraţi când li se dă voie să încerce singuri, cu multă prudenţă – desigur în prezenţa adulţilor – să aprindă cu chibritul lumânarea de noapte. Pot să facă acest lucru din toată inima şi cu evlavie.

Ce a fost deosebit astăzi

Ce facem însă după ce s-a aprins lumânarea? Este o alegere individuală. Ceva ce este în acord cu personalitatea noastră. Acum, înainte de odihna nocturnă, s-ar potrivi ceva constructiv. Dacă te culci cu gânduri bune în minte, adormi mai uşor.

Un ritual frumos este să întrebăm în fiecare seară: „Ce lucru deosebit s-a întâmplat astăzi?" Nimic formidabil. Lucruri

mărunte, dar neprețuite. În fiecare zi, se petrece ceva demn de remarcat. E bine ca adultul să înceapă primul.

Mama Luizei spune: „Mie mi-a plăcut cel mai mult muşuroiul de furnici imens pe care l-am descoperit astăzi când am mers la plimbare." Luiza se bucură: „Da, şi mai ştii ceva? Furnicuța aceea care căra o aşchie mare de lemn."

Lucruri mărunte, dar uimitoare – câte dintre acestea nu le întâlnim zilnic, dacă suntem un pic atenți. Copiilor le place şi să li se spună cine mai merge seara la culcare. Pentru ei această certitudine că toate se odihnesc este fascinantă; soarele se duce la culcare, păsărelele, albinele, gândăceii, bondarii, chiar şi florile şi animalele din pădure merg să se odihnească.

Povestitul liber

Un alt ritual care este bine primit este o poveste improvizată spusă de mama sau de tata. „Tu spui trei cuvinte drăguțe şi eu povestesc". Trebuie mai întâi rostite cuvintele. Este mai uşor decât s-ar crede, căci mereu se ajunge la acelaşi început: „A fost odată..."

Copiilor le place foarte mult o poveste inventată, care se tot continuă, adăugându-se în fiecare seară o nouă bucățică (vezi şi capitolul „Să născoceşti poveşti " de la pag. 163).

Cântece de noapte bună

Seara au un efect liniştitor tonurile muzicale delicate scoase de țiteră sau de harfa pentru copii. Cu astfel de instrumente cu coarde

chiar şi adulții fără studii muzicale pot să scoată sunete frumoase, armonioase. Sau putem cânta un cântec de seară înduioşător: „Ştii tu câte steluțe sunt pe cer?"

Ştii tu câte steluţe sunt prinse
De cortul albastru al cerului?
Ştii tu câţi nori
Plutesc departe în lumea largă?
Domnul Dumnezeu le-a numărat,
Ca să nu lipsească niciuna
Oricât de multe ar fi.
Oricât de multe ar fi.

Weißt du, wie viel Sternlein stehen
an dem blauen Himmelszelt?
Weißt du, wie viel Wolken gehen
weithin über alle Welt?
Gott der Herr hat sie gezählet,
dass ihm auch nicht eines fehlet
an der ganzen großen Zahl,
an der ganzen großen Zahl.

Ştii tu câte musculiţe se joacă
În lumina arzătoare a soarelui?
Câţi peştişori se răcoresc în apele limpezi?
Domnul Dumnezeu le-a strigat pe nume,
Pentru a le aduce la viaţă,
Pentru ca să fie astăzi atât de voioase.

Weißt du, wie viel Mücklein spielen
in der heißen Sonnenglut,
wie viel Fischlein auch sich kühlen
in der hellen Wasserflut?
Gott der Herr rief sie mit Namen,
dass sie all ins Leben kamen,
dass sie nun so fröhlich sind,
dass sie nun so fröhlich sind.

Ştii tu câţi copilaşi
Se scoală în zori din pătuţul lor
Şi fără de griji sau trudă
Sunt veseli toată ziua?
Dumnezeu din cer
Îi îndrăgeşte pe toţi.
Se uită cu plăcere la ei.
Te ştie şi pe tine şi te iubeşte.

Weißt du, wie viel Kinder frühe,
stehn aus ihren Bettlein auf,
dass sie ohne Sorg und Mühe
fröhlich sind im Tageslauf?
Gott im Himmel hat an allen
seine Lust, sein Wohlgefallen,
kennt auch dich und hat dich lieb,
kennt auch dich und hat dich lieb.

Urmează rugăciunea de seară (vezi şi pag. 194). La sfârşit, îi mai şoptim „Somn uşor, vise plăcute". Dacă, totuşi, după aceea copilul mai iese o dată din camera lui, este important ca părinții să reacționeze categoric: „Sst! Mâine seară vom avea iarăşi un program la fel de frumos. De-abia aştept."

Eva s-a obişnuit cu un astfel de ritual frumos. Într-o seară, a spus: „Ce lume frumoasă este aici pe Pământ."

Seară liberă pentru părinţi

Copiii s-au dus la culcare la timpul potrivit. Urmează o seară liberă pentru mama şi tata. Părinții au nevoie de un timp al lor, fără copii. S-a terminat cu programul. Este timp pentru parteneriat. Timpul pentru propriile nevoi şi interese, pentru hobbiuri.

Adesea acest aspect este neglijat.

O mamă ne spune: „De când am aflat că este bine să facem ceva şi pentru noi, nu numai să ne îngrijim ca totul să fie bine pentru copii, mersul la culcare se desfăşoară mult mai bine. Copiii şi-au dat cumva seama că vrem să avem seara liberă. Acum se bucură de frumosul lor ritual de seară. Dar apoi gata! De atunci ne este tuturor mult mai bine. Cred că şi copiii au nevoie să fie lăsați în pace.

Să îmbogăţim viaţa zilnică

Să le povestim, să le citim copiilor, să instituim perioade şi zile de sărbătoare: cultivarea acestor obiceiuri le face bine în mod evident copiilor şi este salutară.

Expresii frumoase: să descoperi, să citeşti, să povesteşti prin imagini

Copiii au nevoie de expresii frumoase, care sună bine, expresii care îi atrag pe cei care le ascultă. Acestea pot fi găsite în poezioarele pentru copii, în versurile care însoțesc jocurile cu mâinile şi cu degetele. Şi desigur în povestiri. Chiar copiilor foarte mici le place să li se spună scurte poveşti.

Întâmplări obişnuite povestite prin imagini

Pe la vârsta de doi ani, copiii pot deja să urmărească cu atenție mici povestiri, dacă acestea redau ceva care corespunde cu propria lor experiență. Oricine are talentul de a povesti aşa ceva. Ideile ne vin foarte uşor, dacă ne folosim degetele ca personaje.

„Scena" este o pânză mare, într-o singură culoare, pe care adultul şi-o întinde în poală. Povestioara preferată a lui Maximilian este foarte simplă, dar lui îi place să o audă repetată la nesfârşit.

A fost odată un omuleț (degetul mare se plimbă pe şervet). El a pornit la plimbare. Soarele străluceşte. Omulețul râde şi începe să cânte. Este un cântec care îi place foarte mult:

Zum, zum, zum,
Albinuța e pe drum!
Nu-ți voi face niciun rău,
Zboară dar în drumul tău!
Zum, zum, zum,
Albinuța e pe drum!

Summ, summ, summ,
Bienchen, summ herum!
Ei, wir tun dir nichts zuleide,
Flieg nur über Wald und Heide!
Summ, summ, summ,
Bienchen, summ herum!

Omulețul este bucuros. „Ah, ce frumos este aici pe lume!". Dar acum a obosit și cască tare de tot. Se freacă la ochi. Deodată vede în apropiere o mică peșteră (cealaltă mână). Omulețul este curios. Nu se poate abține, trebuie să se strecoare înăuntru. Hmm, ce locșor plăcut! Așa că omulețul se întinde pe jos și adoarme imediat.

(La sfârșit, mama își apleacă urechea spre mâini și se uită la Maximilian. Îl întreabă: „Auzi? Cred că omulețul a început să sforăie." Lui Maximilian îi place asta. Ascultă atent și el. „Da, așa e, doarme.")

Copiilor le place ca părinții să le povestească despre ei. „Cum era când ai fost tu mic?" Ascultă apoi cu mare plăcere. Ce nostim: mama și tata au fost și ei odată copii. Și câte au mai făcut atunci! Lucruri vesele – dar nu numai. Au fost și lucruri care i-au întristat, i-au supărat când erau copii, lucruri pe care și le-ar fi dorit foarte mult și nu le-au primit niciodată. Sau poate lucruri pe care le-au făcut și care au avut urmări.

Să născocești povești

Este foarte amuzant să născocești povești.

Un tată spune: Nu mi-am închipuit că aș putea să fiu eu însumi povestitor, dar acum chiar mă distrează asta. Odată, seara, când îi culcam pe copii, am început să le povestesc despre un arici. L-am botezat ariciul Ignatz. Acestui arici i se întâmplau tot felul de lucruri obișnuite, dar probabil era exact ce le trebuia copiilor. În seara următoare, copiii au strigat: „Ne mai povestești despre arici?"

Astfel povestea s-a desfășurat mai departe. Uneori și copiii au contribuit la continuarea ei. Odată eram extrem de obosit. Am spus: „Astăzi mi-e imposibil să vă povestesc mai departe, iar ariciul este și el foarte obosit. Nu poate să mai meargă nicăieri și nu poate nici să vorbească. Numai urechile îi mai sunt puțin de tot deschise." Matthias, fiul meu, nu s-a mulțumit cu asta. „O să îi cânt ceva". Și chiar a început să cânte, iar surioara lui i s-a alăturat numaidecât.

Atunci ariciul s-a înviorat din nou și bineînțeles și eu, așa că am mers încă un pic mai departe cu povestea.

Pentru început – povești cumulative

Spre sfârșitul celui de-al treilea an de viață, cele mai potrivite povești pentru copii sunt poveștile cumulative. În acestea personajul central pornește la drum. El întâlnește diverse personaje, unul

după altul, până când este atins un punct culminant. Apoi povestirea se desfăşoară în sens invers până la deznodământ.

Copiilor le plac poveştile cumulative, cu înşiruirea lor ritmică de evenimente. Chiar dacă au auzit de zeci de ori aceeaşi poveste ei se bucură atunci când le mai este povestită încă o dată. Cu câtă atenție pot să asculte! Cea mai mare plăcere este să-i corecteze pe adulți, când ei mai încurcă şirul întâmplărilor. Ei ştiu deja ce urmează: „Nu, mai întâi mai vine..."

Poveştile repetitive sunt un sprijin pentru dezvoltarea vorbirii şi întăresc capacitatea de memorizare a copiilor noştri.

Cuconița

A fost odată o cuconiță care avea un purceluş. Într-o zi, cuconița a vrut să se ducă la o nuntă, şi i-a spus purceluşului: „Trebuie să rămâi acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Purceluşul s-a supărat şi a spus „Nu, nu, vreau şi eu să merg cu tine."

Atunci cuconița s-a dus la cățeluş şi i-a spus: „Cățeluşule, muşcă-l pe purceluş, purceluşul nu vrea să stea acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Cățeluşul a spus: „Purceluşul nu mi-a făcut nimic, nu-i fac nici eu nimic."

Atunci cuconița s-a dus la băț şi i-a spus : „Bățule, trebuie să-l bați pe cățeluş, cățeluşul nu vrea să-l muşte pe purceluş, purceluşul nu vrea să stea acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Bățul a spus: „Cățeluşul nu mi-a făcut nimic, nu-i fac nici eu nimic".

Atunci cuconița s-a dus la foc şi i-a spus: „Focule, trebuie să arzi bățul, bățul nu vrea să-l bată pe cățeluş, cățeluşul nu vrea să-l muşte pe purceluş, purceluşul nu vrea să stea acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Focul a spus: „Bățul nu mi-a făcut nimic, nu-i fac nici eu nimic".

Atunci cuconița s-a dus la apă şi i-a spus: „Apă, trebuie să stingi focul, focul nu vrea să ardă bățul, bățul nu vrea să-l bată pe cățeluş, cățeluşul nu vrea să-l muşte pe purceluş, purceluşul nu vrea să stea acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Apa a spus: „Focul nu mi-a făcut nimic, nu-i fac nici eu nimic".

Atunci cuconița s-a dus la bou şi i-a spus: „Boule, trebuie să sorbi apa, apa nu vrea să stingă focul, focul nu vrea să ardă bățul, bățul nu vrea să-l bată pe cățeluş, cățeluşul nu vrea să-l muşte pe purceluş, purceluşul nu vrea să stea acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Boul a spus: „Apa nu mi-a făcut nimic, nu-i fac nici eu nimic".

Atunci cuconița s-a dus la măcelar şi i-a spus: „Măcelarule, trebuie să tai boul, boul nu vrea să soarbă apa, apa nu vrea să stingă focul, focul nu vrea să ardă bățul, bățul nu vrea să-l bată pe cățeluş, cățeluşul nu vrea să-l muşte pe purceluş, purceluşul nu vrea să stea acasă, cuconița vrea să meargă la nuntă."

Măcelarul a spus: „Da, vreau să tai boul." S-a dus la bou.

Atunci boul a spus: „Mu, mu, mu, decât să mă taie, mai bine sorb apa."

Atunci apa a spus: „Ei, ei, ei, decât să mă soarbă, mai bine sting focul."

Atunci focul a spus: „Sfâr, sfâr, sfâr, decât să mă stingă, mai bine ard bățul."

Atunci bățul a spus: „Toc, toc, toc, decât să mă ardă, mai bine bat cățelușul."

Atunci cățelușul a spus: „Ham, ham, ham, decât să mă bată, mai bine îl muşc pe purceluş.

Atunci purcelușul a spus: „Groh, groh, groh, decât să mă muşte, mai bine stau acasă."

Aşa că, în sfârşit, cuconița a putut să meargă la nuntă.

Basmele fraților Grimm

Basmele fraților Grimm se numără printre cele mai importante bunuri culturale ale societății noastre. Copiii au nevoie de basmele fraților Grimm. Chiar de pe la vârsta de trei ani li se poate povesti *Oala minunată*. Basmele mai lungi, ca *Muzicanții din Bremen*, *Doamna Holle, Cei trei omuleți din pădure* şi altele, sunt indicate de pe la patru–cinci ani, când copiii ajung la vârsta poveştilor. Povestite fără a fi prescurtate sau înfrumusețate.

Basmele fraților Grimm, cu limbajul lor plin de culoare, te fac să te cufunzi în lumea poveştilor şi te îndeamnă la compasiune. Ele au în mod evident un sistem de valori morale. Eroii basmelor urmăresc țeluri bune şi frumoase. Învinq neînfricați tot felul de piedici. Căci, în aceste basme, un lucru este întotdeauna sigur: orice s-ar întâmpla, în cele din urmă personajul principal poate să treacă cu bine prin toate primejdiile! Este un exemplu care arată că onestitatea şi stăruința de a-ți urmări scopul învinq toate necazurile, orice rău.

În felul acesta, basmele fraților Grimm satisfac o dorință profundă pe care orice copil o poartă în sine: dorința ca binele să învingă. Aceasta le dă copiilor noştri sprijin sufletesc şi tărie.

De multe ori, părinții se întreabă dacă pot să le povestească copiilor şi „atrocitățile" din basme. Adesea ei sar peste „pasajele rele". Dar copiii simt intuitiv că ceva nu este în regulă, aşa cum ne arată următorul exemplu.

Mama lui Peter consideră că „Scufița roşie" este o poveste prea brutală. Ea o povesteşte „înfrumusețată". Bunica nu ştie asta. Ea spune povestea completă. Necenzurată. Data viitoare când mama vrea să citească „Scufița roşie", Peter îi spune imediat: „Povesteşte cum trebuie. Aşa cum este cu adevărat!"

Ca şi Peter, toți copiii vor povestea întreagă, scenă cu scenă, povestită în mod firesc.

Tot mereu aceeaşi poveste – spusă personal

Dacă noi, adulții, îi povestim sau îi citim copilului mai multe zile la rând aceeaşi poveste, ea va fi aprofundată şi va deveni o comoară lăuntrică. Direct de la gură la ureche. Personal. „De ce personal? Doar există filme şi casete audio!"

Povestitul sau cititul personal, special pentru copilul tău, este mult superior oricăror mijloace audiovizuale. Nu este vorba numai de subiectul unei poveşti, ci şi de toată ambianța. Subiectul ar putea fi într-adevăr aflat de pe o casetă. Dar lipsesc atunci toate minunatele elemente auxiliare ale unei atmosfere plăcute pe care ascultătorii o savurează: apropierea şi căldura adulților. Statul împreună într-un loc confortabil pentru povestit, ghemuiți sub o pătură groasă. Contactul vizual cu părinții.

Apar imagini lăuntrice

Când i se povesteşte sau i se citeşte, copilul poate ca, în sinea sa, să pornească la drum. În fața ochilor lăuntrici apar imagini proprii. Care sunt individuale şi inconfundabile, când, de exemplu, se povesteşte:

„În vremurile de demult, când dorințele se împlineau, trăia un rege ale cărui fete erau frumoase toate, dar cea mai mică era atât de frumoasă încât soarele însuşi, care a văzut atât de multe, se minuna ori de câte ori îi vedea chipul. În apropierea palatului regal se afla un codru des, întunecos, iar în codru, sub un tei bătrân, era o fântână. În zilele foarte călduroase, fata regelui ieşea afară..."

Câteva cuvinte sugestive de poveste sunt de ajuns pentru ca în sufletul copilului să se ivească o lume minunată de imagini. Deja îşi închipuie cum arată prințesa, codrul, fântâna, palatul. În fața ochilor interiori apar figuri şi situații individuale. De fiecare dată când povestea este reluată, ies la lumină aceste imagini proprii, create de fantezia sa. Ele sunt unice. De acest lucru îşi dă seama orice om care a cunoscut un basm mai întâi prin faptul că i-a fost povestit. Când mai apoi îl vede ecranizat, este dezamăgit, deoarece imaginile lăuntrice proprii, apărute atunci când asculta povestirea, erau cu mult mai grandioase. Acelaşi lucru se întâmplă când vizionăm ecranizarea unui roman, după ce am citit cartea.

Foarte important este şi ca la sfârşitul poveştii, ca o încununare a ei, cel care o citeşte sau o povesteşte copiilor să încheie

întotdeauna cu aceeaşi frază, de exemplu: „Şi mai trăiesc şi astăzi, dacă n-or fi murit."

Povestitul şi cititul poveştilor

Deoarece astăzi lumea nu prea mai are timp să învețe mai întâi o poveste, pentru ca apoi să o povestească liber, de obicei copiilor li se citeşte. Dar, pentru a nu trebui să stăm tot timpul cu ochii pe carte, ar fi bine să citim mai întâi pentru noi povestea. Atunci vom cunoaşte subiectul şi vom putea, în timp ce citim, să ne uităm din când în când în ochii copiilor. Aşa ne vom putea da seama dacă ei reuşesc să ne urmărească sau dacă nu cumva citim prea repede. Iar ei au posibilitatea să-l întrerupă pe cel care citeşte şi să pună întrebări.

Satisfacția cititului sau povestitului este foarte uşor de obținut. Nu avem nevoie decât de timp şi de plăcerea de a face acest lucru. De exemplu, putem folosi timpul pe care altfel l-am fi petrecut uitându-ne împreună cu copilul la televizor. Iar plăcerea de a face acest lucru? Da, ea apare de la sine când noi, adulții, ne dăm seama că în acest fel reuşim să ne apropiem de copii în mod relaxat şi îi putem face fericiți. Prin povestiri şi basme le facem cunoscute subiecte care se ridică deasupra necesităților cotidiene. Iar astfel viața întregii familii este îmbogățită.

Cum îi facem pe copii să stea liniştiți şi să asculte?

Povestitul este în sine o activitate liniştită. De aceea, se poate realiza cel mai bine într-un loc liniştit, fără nimic care să deranjeze. Pentru aceasta este bine să punem telefonul pe silențios, să

tragem draperiile, pentru ca privirile copiilor să nu fie distrase de ceea ce se întâmplă afară, şi aşa mai departe.

Dar dacă, cu toate aceste pregătiri, copiii sunt încă agitați? Atunci ar fi bine ca mai înainte de a începe povestea să mai facem mişcare împreună, pentru scurt timp. De exemplu, jucându-ne de-a „Căluții sprinteni". Ne ridicăm toți din nou în picioare – adultul şi copiii. Acum căluții tropăie pe loc, energic, aşa cum mimează adultul: „Hopa-tropa, hopa-trop,/ Când la trap, când la galop!" Şi încă o dată la fel: „Hopa-tropa, hopa-trop,/ Când la trap, când la galop!" Copiilor le place asta. Iar apoi, după ce au început să gâfâie un pic, le vine mai uşor să stea liniştiți şi să asculte povestea.

Anotimpurile şi sărbătorile anuale

Educarea copiilor se extinde asupra tuturor domeniilor vieții. Asupra a tot ce este reprezentativ pentru existența omului. Pe lângă educarea deprinderilor pentru viața de toate zilele – să se scoale la timp dimineața sau să se culce la timp, să se spele, să se îmbrace, să se spele pe dinți, să facă ordine –, important pentru copii este şi să se familiarizeze şi să-şi însuşească tradițiile culturale, ciclul anual al sărbătorilor şi al anotimpurilor, să vadă legătura acestora cu natura.

Fortificarea vieții lăuntrice: anotimpurile

Copiii dobândesc multe forțe constructive atunci când celebrăm împreună cu ei sărbătorile anuale şi alte festivități – cu

fundalul religios al povestirilor şi legendelor respective. Pe parcursul anului, sunt presărate diverse momente de referință la marile modele ale omenirii. Printre acestea se numără în mod deosebit Sfântul Arhanghel Mihail, Sfântul Martin (N.T.: Sf. Mihail se sărbătorește în biserica creştină occidentală în data de 29 septembrie (apariția Arhanghelului Mihail la Monte Gargano, în Italia). Sf. Mihail este învingătorul balaurului, este un simbol al victoriei binelui. Sf. Martin (Saint Martin du Tours) se sărbătorește în biserica creştină occidentală la 11 noiembrie. Se fac procesiuni în cadrul cărora copiii poartă lampioane, simbolizând păstrarea luminii în întunericul toamnei.) şi Sfântul Nicolae. Faptele acestor trei figuri exemplare sunt povestite în legende şi istorisiri. Imagini puternice, care pot să-i însoțească pe copii din toamnă până la Crăciun.

Arhanghelul Mihail l-a înfruntat fără teamă pe balaur, s-a luptat cu răul şi l-a biruit. Sfântul Martin a întâlnit pe neaşteptate un om foarte sărac şi a fost atât de impresionat de amara suferință a acestuia încât şi-a tăiat în două mantaua cu sabia. Şi-a păstrat o jumătate pentru el, iar cealaltă jumătate i-a dat-o săracului şi, cum se spune într-un binecunoscut cântec pentru copii „a plecat mai departe fără să aştepte vreo mulțumire." El nu a dăruit pentru că a dorit să fie lăudat, ci din iubire de aproape. Sfântul Nicolae dăruieşte, pentru că are. El este înstărit, dar nu-şi păstrează bunurile pentru sine. Nu, cea mai mare dorință a sa este să le împartă şi altora.

Fiecare sărbătoare are cântecele sale, povestirile şi istoria sa. Vezi şi *Das Jahreszeitenbuch*[50] (Cartea anotimpurilor). Acolo unde acestea pot fi auzite an de an la aceeaşi dată, copiii păstrează în suflet imagini care constituie pentru ei hrană sufletească.

Cunoaşterea ciclului anual

Este important pentru copiii mici să cunoască în mod special mediul înconjurător şi să-şi dea seama de schimbările care au loc pe parcursul anului, cu toate particularitățile ascunse aici. De la „Ziua cu lumină" (N.T.: Sărbătoarea „Întâmpinării Domnului", 2 februarie, când este celebrată Slujba (Messa) Luminii. Atunci se încheie cele 40 de zile de după naşterea Pruncului Iisus şi are loc ieşirea în lume a Mariei, odată cu prezentarea lui Iisus în Templu. Civilizațiile tradiționale europene serbează începutul creşterii luminii, pregătirea pentru primăvară.), dată începând de la care este evident că lumina zilei durează mai mult, de-a lungul primăverii, apoi al verii şi toamnei până iarna, în fiecare anotimp sunt posibile alte jocuri şi evenimente. Dar ciclul anual mai are încă multe altele de oferit. Sunt acele sărbători care se repetă an de an, mereu în acelaşi ritm. Pe lângă marile sărbători – Paştele şi Crăciunul –, mai există multe alte prilejuri de sărbătoare.

În cartea *Jahreszeitenbuch* se găsesc o mulțime de indicații practice asupra modului în care poate fi petrecut în familie, în mod activ, ciclul anual. Sunt date acolo povestiri, cântece, rețete culinare, instrucțiuni pentru bricolaj şi multe altele. Bineînțeles că pe lângă acestea există şi sărbători personale, ca zilele de naştere. Este important ca toate acestea să fie sărbătorite cum se cuvine. În *Kinderfestebuch*[51] (Cartea sărbătorilor pentru copii) pot fi găsite o mulțime de sugestii pentru ca acest lucru să poată fi realizat fără prea multă cheltuială şi fără cunoştințe prealabile, astfel că nu este nevoie să fii un educator cu experiență ca să realizezi o festivitate reuşită cu copiii. Copiilor le place foarte mult să sărbătorească. Nu trebuie întotdeauna să fie

ceva de mare amploare, cu mulți invitați. Adesea o sărbătoare în cerc restrâns, numai cu cei de acasă, poate să fie foarte reuşită.

Masa anotimpurilor

Ce sărbătoare se apropie? Ce lucru deosebit caracterizează acest anotimp? Copiii mici pun astfel de întrebări, dar nu-şi pot reprezenta bine intervalele de timp. Dacă, de exemplu, le spunem: „Paştele este peste o lună!", ei nu ştiu dacă mai e mult până atunci sau nu.

Un auxiliar minunat şi pe înțelesul copiilor este aşa-numitul loc al anotimpurilor sau masa anotimpurilor, care este aranjată în funcție de sezon sau de ziua de sărbătoare. Ea îi însoțeşte pe copii în mod sugestiv de-a lungul anului. S-ar putea spune că este un calendar în mişcare, perceptibil prin simțuri.

Un astfel de loc al anotimpurilor poate fi amenajat într-un anumit punct din locuință, de exemplu, pe o comodă, o poliță sau o măsuță. Cele mai multe lucruri potrivite acestui scop pot fi găsite în timpul plimbărilor: rămurele înmugurite, primele plante care răsar primăvara, flori, puțin muşchi, toamna fructe uscate, frunze colorate, câteva conuri, mici pietricele sclipitoare.

În funcție de anotimp sau de ziua de sărbătoare, se pot adăuga mici figurine simple. Înainte de Paşte, un iepuraş din lână netoarsă (Märchenwolle) care poate fi foarte uşor confecționat în casă chiar de persoane fără experiență.[52]

Masa anotimpurilor poate fi aranjată într-un mod foarte personal. Este important să nu fie supraîncărcată, ci de fiecare dată să se aleagă numai puține obiecte, tipice pentru un anumit sezon sau pentru o zi de sărbătoare.

Copiii au nevoie de siguranţă în spaţiu

În primii ani de viață, lucrurile simple sunt cele mai bune pentru copil. Impresiile senzoriale liniştite, neiritante, acționează fără să ne dăm seama până în adâncul spiritului său vital. Când vrem să facem ceva bun pentru un copil, trebuie să ne gândim la zicala verificată în practică: mai puțin înseamnă mai bine. Mai puține jucării, mai puține obiecte împrăştiate în jurul lui.

Dar, în orice caz, să existe un colțișor plăcut în care copiii să poată să se retragă şi să se relaxeze din când în când pentru scurt timp. Un cadou frumos, care îi atrage pe copii şi este folosit cu plăcere în acest scop, este o blană mare de oaie.

Nu este nevoie de prea multe lucruri pentru a transforma camera copilului într-un loc în care acesta să fie în siguranță. Copiii mici observă lumea cu ajutorul simțurilor. Au nevoie de moderație în combinația de culori. Pentru pereți, pardoseală, mobilă şi draperii este indicată o nuanță deschisă. Seara, o veioză cu un bec cu lumină caldă poate crea o atmosferă plăcută.

Ceva deosebit în câmpul vizual

Copiii de la zero la şapte ani au nevoie de siguranță şi protecție. Iar în ziua de astăzi, când în mod obişnuit copiii sunt dați de timpuriu la creşă sau grădiniță, este important ca acasă camera copiilor să aibă o atmosferă intimă. Aceasta include şi unele detalii agreabile cum ar fi colțişorul plăcut menționat mai sus, ca şi o mică masă a anotimpurilor, cu o lumânare care să fie aprinsă cu prilejul ritualului cinei (vezi pag. 155).

Dar şi tablourile au efect. Chiar cele puse pe perete în camera copilului. Nouă adulților nici nu ne trece prin minte ce impresie profundă poate produce asupra copiilor o imagine duioasă.

„Noi avem un astfel de tablou deosebit", spune o mamă. „O copie de calitate, înrămată frumos. Tabloul se afla de ceva vreme în camera copiilor. Mult timp nu am ştiut dacă le place copiilor şi chiar dacă îl observă. Într-o zi, când am intrat în camera copiilor, Alexandru al nostru stătea împreună cu surioara lui mai mică în fața tabloului şi se uita la el. Când m-a văzut, a spus: Poză frumoasă!"

Despre ce tablou era vorba? Era *Madona Sixtină* (N.T.: pictură de Raffael Sanzio, aflată în Galeria de Artă din Dresda). Cu un gest protector, matern, îşi aduce copilul înspre pământ. În jurul mamei şi pruncului este o ceată de copii încă nenăscuți, care şi ei vor să vină în curând pe pământ şi deja privesc în jos spre el: în prim-plan sunt doi îngeraşi care par că ar vrea să spună: „Da, aşa este!" Novalis o numea pe Madona Sixtină „Mama tuturor lucrurilor". Această pictură indică legătura noastră cu lumea divină, care priveşte în jos spre lumea noastră. În ea vibrează ideea că există ceva superior.

O mamă spune: „Nu mă pricep să spun vorbe multe. Dar Madona Sixtină este pictată în aşa fel încât redă tot ce nu sunt în stare să-i spun eu copilului meu. Această pictură acționează liber asupra mea, nu ca ceva legat de o anumită confesiune. Este ca şi cum s-ar da la o parte o cortină şi am putea să privim în lumea de unde vin copiii."

Existența în câmpul vizual a unei imagini deosebite are o influență semnificativă. Chiar şi cea de pe o carte poştală poate acționa astfel. Putem verifica singuri acest lucru. „Pictura aceasta este un univers în sine, un univers artistic total, şi ar fi putut să-l facă nemuritor pe creatorul ei, chiar dacă nu ar mai fi pictat nimic altceva" (Goethe).

Să le sădim copiilor ideea existenței a ceva superior? Mulți părinți ar dori să facă acest lucru, dar adesea nu ştiu cum. Aproape nimeni nu poate să aibă o activitate misionară cu propriul său copil – ceea ce este foarte bine.

Copiii au nevoie de ceva frumos în fața ochilor. Este important ca ei să aibă de mici ocazia să se uite mereu la lucruri frumoase.

Pânza magică

„Dar, de fapt, ce mai este frumos pentru copiii din ziua de astăzi?"

Această întrebare şi-a pus-o o educatoare care preluase de câtăva vreme o grupă nouă la grădiniță. Şi-a dat seama că mulți dintre copii nu se mai puteau entuziasma de nimic. Dar ea nu s-a dat bătută. Într-o dimineață, când din nou stăteau toți pe scăunele în jurul ei şi a început ca de obicei micul program de povestiri, ea a scos dintr-un coşuleț pe care îl pregătise dinainte o bucată de pânză galben-aurie. „Este o

pânză magică", a spus ea, în timp ce făcea cu ea, în fața copiilor, un nod mare.

Copiii se însuflețiseră deja văzând această mişcare. Imediat au aflat ce putere are pânza magică: „Atunci când o ții în mână, îți trec prin minte numai lucruri deosebit de frumoase." Apoi educatoarea a început să povestească ce lucru frumos i s-a întâmplat în acea dimineață, când venea spre grădiniță. Văzuse un animal mic, foarte sprinten: „Era cam atât de mare şi avea blănița roşcată şi o coadă foarte stufoasă." Deja câțiva copii au început să strige: „Ştiu eu, ştiu eu, era o veveriță!"

Motivați de această mică povestire, copiilor le-a venit în minte că şi ei văzuseră lucruri frumoase. Şi au început să vorbească toți deodată, de nu se mai înțelegea nimic. Aşa că s-a stabilit că întotdeauna numai cel care avea pânza magică în mână avea voie să vorbească. Copiii erau entuziasmați. În mod evident, se bucurau să-şi îndrepte gândurile spre ceva frumos. Pânza magică a devenit o parte integrantă nelipsită de la cercul de dimineață. Câteodată, când ajungeau la grădiniță, copiii veneau şi îi spuneau educatoarei: „Astăzi am deja ceva foarte frumos de povestit mai târziu. Dar ție îți spun de pe acum."

Valorile

Copiii învaţă să preţuiască anumite valori prin exemplul pe care îl dau adulţii. Viaţa de toate zilele ne dă mereu prilej să facem asta.

Care sunt valorile pentru care trăim?

Având în vedere felul în care se desfăşoară viaţa în societate, ne putem pune întrebarea ce valori mai sunt preţuite astăzi. Dar de ce să ne ducem aşa departe, când binele poate fi atât de aproape de noi? Cum ne comportăm noi înşine când este vorba de valori ca buna-cuviinţă, onestitatea, probitatea?

Frecvent părinţii îşi exprimă dorinţa: „Copilul meu nu trebuie să mintă". Adulţii se supără foarte tare când cred că l-au prins cu minciuna pe copil. Dar în propria lor viaţă, în activităţile zilnice, nu li se întâmplă mereu să facă mici încercări de a nu respecta chiar întocmai adevărul? Nu aşteptăm uneori chiar de la copiii noştri să nu spună adevărul? O situaţie obişnuită: sună telefonul. Adultul îi spune copilului: „Răspunde tu! Spune că nu sunt acasă!"

Ce învaţă, de exemplu, copiii din următoarele două situaţii?

Puţin înainte de a ajunge la casa de la grădina zoologică, tatăl se apleacă spre copilul lui în vârstă de cinci ani şi îi şopteşte: „O să spunem că ai patru ani, ca să nu fie nevoie să plăteşti biletul."

Un copil se urcă cu mama lui în autobuz. Arată spre aparatul de taxat şi spune: „Hai, apasă acolo!" Mama îi spune în şoaptă: „Nu este nevoie. Mergem doar o staţie".

Trebuie să ne ţinem promisiunile

Valorile se învaţă din comportamentul părinţilor. Aceasta înseamnă că ei înşişi ar trebui să fie cinstiţi. Deci şi să-şi respecte promisiunile.

Tata îi spune lui Florian: „Duminică mergem la ştrand." Florian se bucură. Îi place foarte mult să meargă la ştrand. Iar duminica, împreună cu tata, va fi un eveniment cu totul deosebit. Vine ziua de duminică. După micul dejun, băieţelul întreabă: „Acum mergem la ştrand?" Tatăl dă înapoi. „Ştii, de fapt, astăzi sunt foarte obosit". Florian plânge şi ţipă şi se trânteşte pe jos.

El are, ca orice copil, sentimentul foarte firesc că promisiunile trebuie să fie valabile. Ca în povestea cu broscoiul-prinţ. Când broscoiul vine la prinţesă, conform înţelegerii, şi vrea să stea cu ea la masă, ea dă înapoi. Dar regele, tatăl ei, este acolo. El ştie: „Dacă ai promis ceva, trebuie să te ţii de cuvânt." Aşa că fiica regelui îşi respectă promisiunea.

Să te respecţi pe tine însuţi

Tot mai frecvent se întâmplă astăzi să vedem cum copiii se dezlănţuie împotriva propriilor părinţi, îi lovesc, îi zgârie şi îi muşcă. Întrebarea este: de ce permit părinţii să se întâmple aşa ceva?

„Dar aşa se poartă astăzi toţi copiii", spune mama unui băieţel de doi ani şi jumătate. Ca şi cum asta nu ar mai conta, pentru că şi alţii fac la fel. Dar faptul că sunt trecute cu vederea astfel de obiceiuri rele are consecinţe serioase, căci cultivarea valorilor se poate realiza doar dacă şi părinţii se respectă pe ei înşişi. Fără respect de sine este imposibil

să îi faci pe copii să-şi însuşească un sistem de valori. După spusele lui Goethe: „Din stima de sine însuşi provine tot ce este necesar pentru ca omul să fie om sub toate aspectele."[53]

Este necesar ca cei mici să-i stimeze în mod evident pe adulţi. Şi să li se spună imediat: „Nu, nu-ţi dau voie să faci asta!" Aici este inclusă şi indicaţia clară: nu ai voie să agresezi pe cineva. Nu poţi să-i agresezi pe părinţi. Şi nimic şi pe nimeni. Nu ai voie nici să loveşti sau să tragi cu arma (vezi şi capitolul „Reguli şi limite", pag. 123 şi următoarele).

Împuşcăturile nu sunt o glumă

Este duminică. O familie aşteaptă metroul în staţie. Băieţelul de cinci ani „îşi împuşcă" părinţii cu arma sa de jucărie: „Prr! Prr! Prr!" Nicio reacţie. Puştiul învârte arma în toate părţile. Nimic. Un alt călător ajunge pe peron. Puştiul îndreaptă spre el pârâitoarea. Apoi o lasă în jos. Omul vine direct spre el. Se uită la copil şi îi spune: „Stop, nu este voie să tragi în oameni." Copilul se opreşte. Adulţii care îl însoţesc se uită în altă parte. Omul insistă: „Nu, nu este voie să tragi în oameni."

Un mesaj clar cu privire la un comportament corect, de care au nevoie toţi copiii. Nu de la străini, ci de la proprii lor părinţi.

Ce nu vrei să ţi se facă ţie

„Să nu faci altuia, ce nu vrei să ţi se facă ţie." Niciunui om, niciunui animal, niciunei flori. După cum se ştie, copiilor le place să experimenteze. Dar, uneori, acest impuls de a cerceta merge prea

departe. Atunci pot, de exemplu, să rupă picioarele unei muşte, ca să vadă ce va face ea după aceea, apucă pisica de coadă şi o târăsc prin curte, la plimbare smulg bobocii florilor, doar aşa, în joacă.

Dacă noi, adulţii, suntem martori la astfel de scene, trebuie neapărat să intervenim imediat cu oprelişti clare: „Nu fă asta, o să o doară". Copiii au nevoie de o reacţie imediată în fiecare caz de acesta, căci aşa îşi formează un sistem de valori.

Valori esenţiale

- Să-şi respecte cuvântul dat
- Să se respecte pe sine
- Să nu agreseze oamenii şi alte făpturi
- O concepţie socială: nicio persoană nu este mai valoroasă decât alta
- Reguli de comportare: să salute, să spună „te rog", să mulţumească, să consoleze
- Să preţuiască anumite lucruri
- Devoţiunea; credinţa în Cel de Sus
- Interesul pentru lume

Valorile consolidează viaţa socială

Pentru a fi pregătiţi în mod corespunzător pentru viaţa în societate este esenţial ca, de mici, copiii să înveţe că lucrurile nu pot să meargă întotdeauna cum şi-ar dori ei. Că există şi alţi oameni care au anumite dorinţe şi nevoi. Dar adesea se procedează

exact invers. Educatoarele se plâng că părinţii îşi aduc copilul la grădiniţă „sub un clopot de sticlă" şi pretind ca el să primească întotdeauna ceea ce consideră ei că este mai bun.

La grădiniţa Nanei funcţionează o regulă: în ziua când pictează, copiii trebuie să se îmbrace chiar de dimineaţă cu halatele pentru pictură, care stau pregătite în cuiere. Nana îl vrea mereu pe cel roşu. Dar astăzi acesta a fost luat deja de Bernd. Mama Nanei insistă pe lângă Bernd până când el se dezbracă şi îi dă Nanei halatul.

Ce învaţă de aici Nana şi toţi micuţii ei colegi, care sunt şi ei educaţi după cuvântul de ordine „Tot ce este mai bun pentru mine"? Învaţă că în prim plan este „Eul" . Numai „Eul". „Eu sunt important. Totul trebuie să se învârtă în jurul meu." Astfel copiii pornesc în viaţă cu o imagine falsă: sentimentul că sunt atotputernici. Acesta îi împiedică pe copii să devină apţi pentru viaţa socială. Se obişnuiesc să-i terorizeze pe alţii. Vor să fie mereu primii şi să nu piardă niciodată. Mereu sunt alţii de vină.

Reguli de comportare

„Îmi plac regulile de comportare", ne spune Loriot „pentru că mi se pare că ele constituie unica modalitate de a interacţiona între noi fără niciun risc. Printre regulile de comportare se numără: să saluţi, să spui „te rog" şi „mulţumesc".

Cel care de mic a avut ocazia să vadă la el acasă astfel de atitudini, mai târziu, la vârsta de şcoală, le va aplica de la sine. Adulţii ar trebui să facă ei înşişi ceea ce se aşteaptă de la copil şi să fie un exemplu pentru el. Dar cum se întâmplă în realitate lucrurile?

Să mai observăm încă o dată cum ne începem ziua cu copilul. Cum îl salutăm dimineaţa? Ne îndreptăm spre el cu deplină atenţie şi cu drag, cu ochii strălucind – sau mai degrabă nu? Şi cum ne purtăm când îl luăm de la grădiniţă? Sau când ajunge acasă? Îl salutăm aşa cum ar trebui, îi arătăm empatie – sau îi spunem doar, în treacăt, „bună"?

Cum îl salutăm pe partenerul nostru când se întoarce acasă? Doar în fugă? Sau îi dăruim clipe de atenţie adevărată, cu căldură, cu contact vizual?

Copiii observă asta. De aceea, ca exemplu, să-i salutăm noi înşine cu căldură şi cu drag – pe copilul nostru, pe cel care se întoarce acasă, pe vecini sau pe cei la care mergem în vizită. Să mergem cu copilul de mână la uşă: „O să vină bunicul. Hai să-l salutăm."

Aşa îi putem îndruma. Şi toţi au de câştigat din asta.

Să ştii să saluţi înseamnă: să arăţi consideraţie

Dar când un copil nu a fost învăţat să salute? Mama unui băiat de 12 ani ne povesteşte:

„Fiul meu aduce adesea cu el un prieten la noi acasă, care de multe ori rămâne la noi toată după-amiaza. Chiar stă cu noi la masă. Când vine, eu îl salut de fiecare dată. Dar el nu-mi răspunde niciodată la salut. Niciodată. Drept să spun, acest lucru mă irită. Şi chiar mă deranjează."

Să ştii să saluţi înseamnă: să arăţi consideraţie. Sarcina noastră este să-i îndrumăm pe copii să facă acest lucru. Prin exemplul propriu şi, în plus, printr-o povestire pe acest subiect.

Ţara fără politeţe

A fost odată un tânăr cizmar care umblase mult prin lume. Era un om plăcut, căci oriunde ajungea reuşea să-şi găsească de lucru şi toţi îl primeau cu bucurie. Aşa că el cutreiera lumea şi pingelea încălţămintea pentru mici şi mari. Iar plata pe care o primea pentru munca lui îi ajungea numai cât să-şi poată duce zilele.

Într-o bună zi, cizmarul a nimerit într-o ţară în care se întâmpla ceva ciudat. De cum a ajuns în primul sat, a observat asta: cum mergea el ca de obicei, bine dispus, s-a întâlnit cu un om. Cizmarul l-a salutat prietenos, dar omul s-a uitat lung la el şi nu a spus nimic. A mai întâlnit şi alţi oameni, dar niciunul dintre ei nu i-a răspuns la salut. A trecut apoi pe lângă un grup de copii şi li s-a adresat amical: „Vă salut, dragi copii". Dar copiii se uitau la el şi nu ziceau nici pâs.

„Ia te uită", şi-a zis cizmarul, „am ajuns în ţara muţilor, unde nimeni nu scoate o vorbă?" Dar nu. El auzea cum vorbeau ei între ei. „Vino odată!" striga unul cu părul blond, creţ. Iar un altul, brunet, îl ocăra şi alţii i s-au alăturat. Când apoi cizmarul a trecut pe lângă o femeie şi i-a zâmbit vesel, femeia a spus răstit :„Ce ai găsit aici de râs?"

Cizmarul a găsit totuşi ceva de lucru, dar în acea ţară nu a mai simţit nici pe departe bucuria pe care până atunci o simţise întotdeauna. „Aici

mă veştejesc ca florile de primăvară, în această ţară fără politeţe", s-a gândit el şi a plecat cât a putut de repede. Şi nici n-a mai trecut vreodată pe acolo.

Din fericire, această ţară fără politeţe este foarte departe de noi. Da, avem mare noroc că este departe.

Te rog – îţi mulţumesc

Tot prin exemplul părinţilor copiii învaţă să spună „te rog" şi „îţi mulţumesc". În viaţa de toate zilele avem mereu astfel de ocazii: „Îmi dai, te rog, un pahar? Mulţumesc!" „Scoate-ţi, te rog, pantofii. Mulţumesc." Chiar copii de un an şi jumătate pot să înţeleagă asta. Şi cu câtă bucurie fac ceea ce au fost rugaţi să facă! Şi apoi cum se bucură când li se mulţumeşte.

Găsim tot timpul situaţii în care putem să exersăm cuvintele „te rog" şi „mulţumesc". Konrad, în vârstă de doi ani, o ajută pe mama să întindă rufele. Mama: „Îmi dai, te rog, un cârlig?" Micuţul i-l întinde mamei şi radiază. Iar de fiecare dată când ia de la el câte un cârlig de rufe, mama îi spune: „Mulţumesc!"

Cuvântul „te rog" face ca totul să fie mai uşor. La masă: „Dă-mi, te rog, solniţa, Florian". – „Mulţumesc." „Pune, te rog, pantofii la locul lor." – „Mulţumesc." – Adu, te rog, farfuria la masă." –„Mulţumesc că m-ai ajutat aşa de mult."

Mulţumirile îl încurajează pe copil să participe la treabă. Când copiii au parte de gesturi de mulţumire curente în viaţa de toate zilele, ei le preiau şi, cu timpul, le fac în mod spontan. Rudolf Steiner spunea: „Faptul că un copil vede astfel de gesturi care implică recunoştinţă contribuie foarte mult la o ţinută morală corectă a omului."[54]

Să te gândeşti – să mulţumeşti

Cum vi se pare când un copil primeşte un cadou, îl ia şi îl despachetează, dar nu spune nimic? Să nu ne aşteptăm ca un copil mic să se gândească singur la asta. El nu poate. Copiii mici au nevoie de adulţi care să facă acest lucru împreună cu ei.

În ziua în care David a împlinit trei ani, vecina a venit la uşă. Are în mână o pungă plină de fursecuri făcute de ea. „Pentru tine!" spune ea. Mama se apleacă spre David şi îi spune: „Acum o să îi mulţumim frumos." David dă din cap aproape imperceptibil. El simte că pentru mama, care este modelul lui, este foarte important să spună mulţumesc. El va mai vedea adesea un astfel de comportament sugestiv. Părinţii vor mulţumi întotdeauna alături de el când va primi ceva.

Întotdeauna să facem astfel de lucruri în faţa lui. Este modul de a-l îndemna să facă asta el însuşi. Copilul îşi însuşeşte această comportare şi va putea în viitor să spună singur mulţumesc. În germană cuvântul „Danke" (mulţumesc) este înrudit cu „denken" (a gândi). Cine ştie să spună „mulţumesc" este atent faţă de ceilalţi. Faptul că ştii să mulţumeşti are legătură şi cu o atitudine esenţială: în viaţă nu vine totul de la sine. Copilul învaţă să mulţumească şi prin jocul „Poftim – Mulţumesc". Sau prin o poveste „ingenioasă" care poate fi povestită în mod repetat. Când în familia lui Jonas cineva uită să spună „te rog" sau „mulţumesc", un altul îi spune imediat: „Dar cuvinţelul fermecat?"

Cuvintelul fermecat

Au fost odată, cu mult timp în urmă, un băiețel și o fetiță care aveau tot ce ți-ar putea trece prin minte. Locuiau într-o casă frumoasă. Aveau mâncare, haine și jucării din belșug. Și, de câte ori își doreau ceva nou, primeau imediat.

Nu departe de casa părintească era o grădină fermecată, înconjurată de un gard viu înalt, compact. Copiii fugeau adesea acolo și încercau să arunce o privire înăuntru, dar nu izbuteau.

Dar, într-o zi, au descoperit poarta grădinii, care era închisă. La poartă stăteau paznici. „Vrem să intrăm în grădină!" a spus băiețelul. Nu s-a mișcat nimic. „Dați-vă la o parte! N-ați auzit? Vrem să intrăm în grădină!" a strigat fetița. Era foarte nerăbdătoare. Dar paznicii nu s-au clintit. Băiatul a dat furios din picioare. Dar nici aceasta nu a ajutat cu nimic. Până la urmă, fetița a întrebat : „De ce nu ne lăsați să intrăm înăuntru?"

Paznicii parcă atât așteptaseră. Acum priveau cu prietenie la copii. Unul dintre ei a întrebat: „Nu cunoașteți cuvintelul fermecat?" – Cei doi s-au uitat unul la altul: „Cuvintelul fermecat?" Nu! Nu auziseră de așa ceva. – „În această grădină nu poate intra decât cel care cunoaște cuvintelul fermecat", i-a asigurat paznicul.

„Ce bine ar fi dacă am ști care este cuvintelul fermecat", s-au gândit copiii. Au mai stat un timp, șovăind, în fața porții. Dar, deoarece nu le venea nimic în minte, s-au întors acasă.

Oare cum sună acel cuvintel fermecat? Cine îl știe? Voi, copii, îl cunoașteți? Cei doi copiii l-au aflat într-o zi. Când i l-au spus paznicului, acesta s-a bucurat și copiii au putut să pătrundă în grădina fermecată.

„Îmi pare rău!"

Una dintre cele mai importante reguli de comportare este ca atunci când ai făcut o greșeală să recunoști acest lucru și să-ți ceri scuze. Aceasta nu este o calitate înnăscută. Copiii învață să-și ceară scuze numai prin exemplu.

Cum așa? Pentru că și noi facem greșeli. Nu se poate să nu greșim. Așa se întâmplă în viața de toate zilele. Nimeni nu este perfect. Dar tocmai de aici se poate învăța ceva.

Cina s-a terminat. Ian trebuie să meargă să se spele pe mâini. Atunci descoperă ce distractiv este să stropească cu apă în toate părțile. „Ian, ce tot faci acolo?" îi strigă mama și vine după el. Când îl vede pe fiul ei ud leoarcă și baia plină de apă, se înfurie și strigă: „Marș la culcare! Iar astăzi să nu te aștepți să-ți mai spun vreo poveste!" Ian plânge. Mama îl schimbă repede cu lucruri curate și îl trimite la culcare. Stinge imediat lumina și iese din cameră. Fără ritualul de seară. Ian urlă și suspină.

Acum mama se simte și ea foarte prost. Ea se gândește: „Nu am fost totuși prea severă?" După un timp se decide. Merge înapoi la Ian, îl ia în brațe, se uită la el și spune: „Îmi pare rău. Pentru că m-am supărat, nu te-am dus frumos la culcare. Chiar îmi pare rău!"

Efectul este impresionant. Ian se uită la mama și întreabă: „Acum îmi spui povestea?" – „Da, bineînțeles."

Îmi pare rău! Este important ca și noi, adulții, să putem să spunem asta. Căci le pretindem foarte des copiilor: „Cere-ți

imediat scuze!" Dar pentru aceasta trebuie să ne călcăm şi noi pe inimă şi să facem acest lucru, atunci când este cazul.

Să ştim să apreciem

O valoare importantă este să poți să apreciezi ceva. Şi luatul mesei este inclus aici. Să iei masa înseamnă mai mult decât să consumi nişte alimente şi să te saturi. Luatul mesei este un factor de cultură. Este o valoare care merită să fie tratată cu toată atenția. Îi învățăm pe copii să facă asta de cum încep să mănânce cu noi la masă.

Un băiețel de doi ani. Este obişnuit să fie întotdeauna servit primul şi începe imediat să mănânce. Într-o zi, este acolo şi noua lui bonă. Cel mic vrea, aşa cum s-a obişnuit, să înceapă să mănânce. Dar bona îi spune: „Stai puțin." Îl ia de mânuțe pe copil, se uită prietenos la el şi îi spune: „Poftă bună". Băiețelul radiază.

A doua zi sunt şi părinții la masă. Toți au deja mâncarea în față.

Atunci băiețelul îşi întinde mânuțele spre părinți şi spune: „Po'tă bună!"

Este bine ştiut faptul că mâncarea ne prieşte mai mult şi este mai gustoasă, luatul mesei este mai plăcut, când la început are loc un ritual de apreciere, ca urarea de „Poftă bună" sau „Binecuvântată să fie masa aceasta". Sau recitarea unor versuri:

Pământ, ce ne-ai dăruit,
Soare, ce le-ai pârguit,
Dragă Soare, drag Pământ,
Nu vă vom uita nicicând.

Erde, die uns dies gebracht,
Sonne, die es reif gemacht,
Liebe Sonne, liebe Erde,
Euer nie vergessen werde.

Animalul se hrăneşte,
Floricica bea din Tine,
Nici pe noi nu ne-ai uitat,
Fii, Doamne, binecuvântat.

Jedes Tierlein hat sein Essen,
Jedes Blümlein trinkt von dir.
Hast auch unsrer nicht vergessen,
Lieber Gott, wir danken dir.

Christian Morgenstern
(Versuri traduse de Sorin R. Țigăreanu)

Întărirea vieții lăuntrice

În orice copil trăieşte sentimentul că există ceva superior şi, la început, nici nu şi-ar putea închipui că pentru adulți lucrurile ar putea să fie diferite. În amintirile sale din copilărie, savantul Erwin Chargaff ne arată cât de descumpănit se poate simți un copil, atunci când adulții vor să-i imprime propria lor imagine, materialistă, asupra lumii. Când, în copilărie, a fost dus la grădina zoologică, a aflat că maimuțele antropoide sunt rudele sale cele mai apropiate, „dar mă uitam la ele nedumerit, ba chiar îngrozit."[55]

Copiii nu au nevoie de lucruri degradante, ci de ceva constructiv, care să le întărească viața lăuntrică.

Să se roage – rugăciunea de seară

Sub aspect spiritual, copiii sunt încă foarte deschişi. Pentru ei „sacrul" este un fapt real. Niciodată nu li se pare ciudat sau comic faptul că ne rugăm împreună cu ei, ca şi cum ar şti că: „Nu numai cu pâine va trăi omul." „Copiii nu au nevoie de o anumită religie, copiii au nevoie să se roage."[56]

Să-şi spună rugăciunea de seară? Mulţi părinţi nu sunt siguri că ar fi cazul. Însă copiii au nevoie de un moment de reculegere ca pregătire pentru noapte, pentru pătrunderea într-o altă dimensiune. În sfânta lume primordială din care venim noi toţi.

Copilaşii când se roagă
Toate stelele-i ascultă.
Îngeraşii se-adună
Cu pantofii aurii,
Ascultându-i pe copii.
Vorbele în inimi le primesc,
Le trec apoi prin Poarta Cerului,
Le dau în grija Domnului.

Wenn die kleinen Kinder beten,
Hören alle Sternlein zu.
Und die Engel alle treten
Leis herzu auf goldenem Schuh,
Lauschen auf der Kinder Worte,
Schließen tief ins Herz sie ein.
Tragen durch die Himmelspforte
Sie zum lieben Gott hinein.

L. Rafael

(Versuri traduse de Sorin R. Ţigăreanu)

Să descoperi şi să te minunezi

Copiii se miră tot timpul. Cei mai mici se minunează, de îndată ce reuşesc pentru prima oară să stea aşezaţi. Se minunează când se ridică dintr-odată în picioare sau când reuşesc să facă primii paşi singuri, fără niciun ajutor. Se miră cu tot corpul şi cu ochii. De

fiecare dată când reuşesc să facă o nouă mişcare, se opresc puţin în loc. Ne privesc radioşi, ca şi cum ar vrea să ne spună: „Uitaţi-vă, nu-i aşa că e ceva minunat?" Iar bucuria lor este completă dacă şi noi adulţii îi admirăm.

Imediat cum încep să se deplaseze, descoperă mereu lucruri de care să se minuneze. Interesul lor este atras mai ales de obiecte mici, cum ar fi o frunză, o cochilie de melc spiralată, un gândăcel verde-auriu, o pană moale.

Admirarea se face în doi

Pietricica pe care a găsit-o Iohanna este cu adevărat uimitoare numai după ce mama i-a acordat o atenţie deosebită. „Ia uite cum străluceşte! Are o mulţime de punctişoare lucioase", spune ea. Iohanna râde şi ridică încântată încă o pietricică şi apoi încă una. Reacţia adulţilor îi indică copilului ce valoare are descoperirea sa. Aşa îşi capătă valoarea – sau dimpotrivă.

Pe jos sunt atât de multe pietricele sclipitoare! Până la urmă Iohanna spune: „Cum au crescut pietricelele? Când s-a întâmplat asta pentru prima oară?"

Când admirăm ceva împreună, apar mereu ocazii pentru idei şi conversaţii valoroase.

E păcat să nu dăm atenţie

Din păcate, atunci când nu băgăm în seamă astfel de lucruri, copiii îşi pierd interesul pentru lume.

O educatoare ne spune: „Avem mulți copii care nu mai pot deloc să admire ceva. Ei lasă impresia că viața este o povară. Mereu se plâng de ceva: „Am obosit!" –„Ce plictiseală!" – „N-am niciun chef!" – „Ia uite ce a făcut!" – „Nu e voie să facem asta!" Când le-am promis că în curând vom sărbători ziua de Sânziene făcând un foc mare, un băiat de cinci ani a spus: „Trebuie mai întâi să cerem voie de la poliție!" Unde le este bucuria de viață, interesul?"

Copiii sunt oglinda noastră, a adulților. Dacă avem multe temeri şi reţineri, le preiau şi ei şi încep apoi să le ia în considerare. Dar ar trebui să li se permită copiilor să fie copii. Au nevoie de ceva ce li se adresează şi este constructiv pentru ei.

Să descoperim şi să realizăm lucruri ce pot fi admirate

Copiii sunt bucuroşi să lucreze împreună cu noi, atunci când plantăm arbagic, semănăm fasole pestriță, floarea-soarelui sau alte semințe, le acoperim cu grijă cu pământ, le udăm, iar apoi aşteptăm să vedem şi să ne minunăm cum încolțesc semințele şi din ele cresc diverse plante. Ce multe lucruri remarcabile descoperim atunci când, pe drum, ne îndreptăm privirile spre tot ce este frumos şi ne minunăm: cât de multe astfel de lucruri există, dacă stăm în loc şi admirăm cu câtă râvnă se înfruptă o albină din nectarul unei flori! Sau atunci când ne oprim şi jucăm un joc frumos: „Ce văd eu şi tu nu vezi..." Ceilalți trebuie să ghicească: este vorba despre o floare, un fluture sau altceva. Atunci când putem petrece astfel de momente cu copii, lumea li se deschide în fața ochilor.

Cel care este capabil să admire, urmăreşte cu atenție desfăşurarea vieții cotidiene. Iar cine priveşte cu atenție poate să observe lucruri minunate. Viața devine diversă şi interesantă.

În această admirație se reflectă dorința copilărească de a vedea că „lumea este bună." Acest lucru poate fi văzut pretutindeni, dacă privim cu ochi ageri.

„Nu trece o zi în care inima mea să nu se poată bucura de ceva deosebit: pârâiaşul care țâşneşte dintre pietre, umbra unui munte, floarea de la marginea drumului. Cine ține ochii deschişi poate avea parte de atât de multă frumusețe care îi va bucura inima."[57]

Valoarea propriei culturi

O componentă importantă a instruirii omului o constituie cunoaşterea conținutului şi valorilor propriei culturi. În cultura noastră europeană, rădăcinile pe care s-a clădit viața noastră sunt reprezentate de sărbătorile creştine cu imaginile lor mitice (vezi capitolul „Anotimpurile şi sărbătorile anuale", pag. 170). Şi mai sunt basmele, zicătorile, legendele şi cântecele.

Copiilor le place faptul că familia respectă anumite zile festive şi le sărbătoreşte. „Şi acum ce sărbătoare mai vine?" întreabă un băiețel de patru ani care deja ştie că în decursul anului există în mod repetat puncte culminante, care sunt sărbătorite (vezi capitolul „Să îmbogățim viața zilnică").

Forțele vitale ale copilului sunt întărite de faptul că sărbătorile din ciclul anual revin în acelaşi ritm şi sunt celebrate an de an.[58] Aceasta le dă un fundament sigur. Ei au nevoie de asta, căci numai pe un fundament sigur se poate construi o deschidere autentică pentru toate celelalte. Lucrarea *Das Jahreszeitenbuch*[59] (Cartea anotimpurilor) oferă instrucțiuni practice pentru celebrarea cu copiii a sărbătorilor, în mod profund şi potrivit cu vremurile noastre.

Jocul

Jocul spontan constituie una dintre cele mai importante nevoi ale copilăriei. Îi bucură pe copii şi le stimulează dezvoltarea.

Jocuri de la zero la trei ani

Jocuri din proprie iniţiativă

Sunt jocuri fără indicații prealabile, fără o linie directoare, fără ca cineva să spună: „Uite, aşa trebuie să faci." Sunt jocuri pornite din proprie inițiativă: să te mişti şi să fii activ, doar aşa, fără să obții nimic prin asta. Esențial pentru orice joc adevărat este să încerci singur ceva. Orice copil are o predispoziție naturală pentru asta – totul este bun de joacă pentru el, mai întâi degetele de la mâini şi de la picioare şi apoi tot ce ajunge pe mâna lui.

Să te joci înseamnă să poți să fii activ, să pui lucrurile în mişcare şi să încerci să vezi ce se poate face cu ele.

Jocul spontan constituie una dintre cele mai importante nevoi ale copilăriei. Îi distrează pe copii şi le stimulează dezvoltarea. Îi face să capete îndemânare în mişcări şi le întăreşte capacitățile senzoriale. „Jocul este la fel de important pentru copii ca aerul pe care îl respiră."[60] Copiii îşi creează astfel singuri comori lăuntrice.

Astrid Lindgren spunea: „Copiii ar trebui să se joace mai mult decât o fac astăzi mulți dintre ei. Căci, dacă omul se joacă destul de mult când este mic, el va purta cu el o comoară la care va putea să recurgă mult timp mai târziu în viață. Atunci ştii ce înseamnă să ai în tine o lume caldă, care să-ți dea putere când viața va fi grea."

Copilăria este vremea jocului

„Copiii ar trebui să se joace mai mult decât o fac astăzi mulți dintre ei." Dar ce îi împiedică pe copii să se joace mai mult? În general, importanța jocului este prea puțin apreciată. Mai degrabă se dorește ca cei mici să fie ascultători: să stea liniștiți, să fie ușor de îngrijit, să nu facă gălăgie, nici murdărie. Dacă lucrurile nu merg așa, atunci, cum spunea o mamă „o să meargă mama la doctor, sigur o să-ți prescrie ceva"...

Vioiciunea și ideile proprii sunt astăzi prost tratate. Dar ce se întâmplă atunci când copilul stă liniștit? Atunci ne dă mai puțină bătaie de cap. Dar care este viziunea noastră despre ce va deveni în viitor copilul? Vrem într-adevăr ca el să devină doar o rotiță dintr-un angrenaj? „Nu!" Cei mai mulți ar respinge cu hotărâre o astfel de idee.

Singura soluție este să te bazezi pe natura copilului (vezi pag. 17). Și să lași copilul să se joace mai mult. Să se joace din proprie inițiativă. Căci copilăria este vremea jocului, nu cea de a sta liniștit și de a fi cuminte.

Copiii au nevoie de o atmosferă stimulativă pentru joacă

Auzim adesea spunându-se: „N-am destul timp la dispoziție ca să mă joc tot mereu cu copilul." Trebuie să ne liniștim în această privință, căci nu este deloc necesar ca noi să ne jucăm „tot timpul" cu ei, deoarece copiii sunt ființe înclinate spre imitație (vezi pag. 65 și urm.). Dar ce este necesar, este o atmosferă care să stimuleze jocul.

Și copiii au parte de o astfel de atmosferă acolo unde există viață autentică, unde se gătește, se repară diverse lucruri, se face grădinărie, se face curat, se spală rufe, se coase, se face treabă. Urmărirea activității adulților le dă copiilor idei de jocuri prin care să imite această activitate. Copiii sunt interesați, înțeleg ce înseamnă să lucrezi cu râvnă și, în timp ce se joacă, trag cu ochiul mereu la cei mari.

Activitatea practică stimulează joaca

De asemenea, copiii sunt stimulați dacă vizităm împreună cu ei în mod intenționat persoane care au o activitate ce poate fi imitată în joacă. După cum se știe, copiii pot să stea să privească îndelung la o casă în construcție, să observe la locul de muncă un manipulant de tramvai sau un agent de circulație.

De asta au nevoie copiii: să stăm și noi uneori împreună cu ei și să observăm împreună cum decurg aceste activități. Cele trăite în lumea reală le sugerează diverse modalități de a se juca.

De aceea este bine să luăm intenționat copiii cu noi să vadă cum se lucrează într-o grădină de zarzavat. Sau să-i ducem la o brutărie unde – în urma unui aranjament – să aibă voie să arunce o privire „în culise", sau la o gospodărie țărănească tradițională, în care animalele sunt crescute în mod corespunzător naturii și nevoilor lor. La fel de folositoare este o vizită la un constructor de instrumente muzicale, în atelierul unui artist, la un restaurator, sau într-un atelier de tâmplărie.

Aceste situații le dau copiilor multe idei pentru jocurile lor. Ei imită apoi ceea ce au văzut. Se vede astfel că joaca nu este doar o distracție, ci servește și pentru retrăirea propriilor experiențe prin

joacă, iar în felul acesta copiii pot să le asimileze. Desigur dacă nimeni nu se bagă să-i dirijeze.

Să se joace cu cineva şi să li se povestească

Desigur copiii se joacă cu multă plăcere cu adulţii. Preferă jocurile care se desfăşoară fără să li se tot spună ce să facă. Pentru aceasta sunt potrivite – de la vârste foarte mici – mai ales jocurile cu mâinile, cu degetele, jocurile de exersare a vorbirii, care se pot juca oriunde, chiar în drumul spre casă (vezi pag. 105 şi următoarele). De asemenea, jocuri vesele „unul cu altul" (vezi pag. 206 şi următoarele, 214 şi următoarele, 220). La vârsta de grădiniţă, teatrul de păpuşi (vezi pag. 216) şi imaginile magice îndeamnă la imitare.

Copiilor le vin idei frumoase de joacă şi atunci când le spunem poveşti. Povestite aşa cum trebuie, de la om la om. Poveştile şi basmele din lumea zânelor, a împăraţilor şi prinţilor, a prinţeselor şi piticilor le trezesc în minte tot felul de imagini.

Povestitul sau cititul regulat dă aripi fanteziei. Copiii transpun cele auzite şi trăite în sinea lor şi le transformă în jocul lor propriu.

Jocul independent

Cele mai bune condiţii pentru ca un copil să se joace în mod independent sunt întrunite atunci când adulţii sunt conştienţi că pentru dezvoltarea sănătoasă a sa este neapărat necesar ca el să poată să se joace fără să primească mereu indicaţii. Căci atunci are suficient loc pentru

propriile sale idei. Acasă jocurile organizate liber de către copii se desfăşoară cel mai bine acolo unde nu există pretenţia ca locuinţa să strălucească mereu de curăţenie. Curăţenia se face după joacă. Împreună cu copiii (vezi pag. 151–152). Când este timpul de făcut curat.

Dimpotrivă, elanul copiilor este frânat atunci când adulţii le tot spun că nu e bine cum fac: „Podul o să se prăbuşească." – „Aşa n-o să reuşeşti niciodată!" – „Nu, uită-te la mine, aşa trebuie să faci." Copiii se joacă de dragul jocului. Faptul că experimentează şi încearcă ei singuri este mai important decât atingerea perfecţiunii.

Să se joace şi să experimenteze

O formă primară de joc, care nu este încă legată de jucării, poate fi observată la sugar. Ne uimeşte şi pe noi, adulţii, cu câtă concentrare se joacă bebeluşul cu mânuţele lui, cum deja de la şapte–opt săptămâni îşi mişcă degeţelele în lungul marginii pătuţului său, se opreşte, ascultă sunetul produs astfel şi încearcă mai departe. Vrea să se joace cu tot ce poate să apuce, cu picioruşele lui, cu fundiţele de la botoşei, cu marginea cămăşuţei.

Cu câtă perseverenţă se joacă cu linguriţa un copilaş de nouă luni! Cum o apucă, o trece dintr-o mână în alta şi face cu ea tot felul de zgomote pe care apoi le ascultă. Bate cu ea în masă, în scaun – sunetul este mereu altul. Lasă linguriţa să cadă – iarăşi un sunet interesant.

Distracţia cu punga

Pentru cei mici tot felul de lucruri nepericuloase, de exemplu, o pungă de hârtie goală, o minge mică, o batistă, un coş pentru hârtii, un rucsac, un biblioraft gol, o cutie goală, un vas, un capac de borcan, pot constitui jucării încântătoare. Ce sunete minunate pot fi auzite atunci când sunt luate în mână, trase, făcute ghem, întinse iarăşi, prin zgâlţâire, izbire şi strângere în mână!

Peter, în vârstă de 14 luni, stă în faţa dulapului din bucătărie. Îl interesează cutiile de alimente. Le scoate din dulap, una după alta, şi le pune pe jos. Apoi le aşează una peste alta. Când una dintre ele cade, o ridică şi o pune iar deasupra, dar cu ceva mai multă grijă. În acest timp, se tot uită la mama lui, care este ocupată cu gătitul. Probabil că băieţelul îşi spune: „Da, este bine, o văd şi ea mă vede pe mine." Aşa că este foarte mulţumit de activitatea sa atât de interesantă.

Părinţii ca parteneri de joacă: de la zero la trei ani

Pe lângă experienţele şi încercările proprii, copiii se bucură foarte mult de mici jocuri „unul cu altul".

Expresii nostime ale feţei

Umflarea obrajilor: Tăticul îşi face obrajii mari de tot. Întâi unul. Apoi celălalt. Alternativ. Ce nostim! Şi de fiecare dată bebeluşul se bucură din nou.

La fel de plăcut este atunci când adultul face lucruri atât de grozave ca mişcatul din urechi. Sau împinge cu limba într-un obraz, apoi în celălalt. Sau îşi suge obrajii şi trage aer ca un peşte, cu buzele rotunjite. Îşi încreţeşte nasul şi adulmecă asemeni unui iepure.

Unde este mingea?

Mingea sau un alt obiect este pe jos. Apoi adultul pune în dreptul ochilor copilului un şervet şi întreabă: „Unde este mingea?" Copilul se bucură, căci deja a înţeles. El dă la o parte şervetul, plin de însufleţire, şi strigă: „Uite-o acolo!" (*De la un an*)

Jocul cu mingea

Desigur copiii de unu-doi ani nu pot încă să prindă mingea, dar deja se bucură dacă stăm în faţa lor şi rostogolim spre ei pe podea o minge. Apoi o să încerce ei – fără să-i îndemnăm noi – să o rostogolească, aşa cum pot, înapoi spre noi. La doi ani şi jumătate, copiii pot deja să prindă o minge mare, dacă le este aruncată de la mică distanţă.

Cucu – Bau (vezi pag. 105)

Şi acest joc le place copiilor, şi vor să-l joace mereu: adultul îşi acoperă faţa cu palmele şi strigă: „Cucu, cucu, unde sunt?" Imediat îşi arată faţa „Bau!" Ce surpriză! Copilul radiază de fericire. Şi mai vrea o dată. Şi încă o dată, de foarte multe ori.

Jocul Poftim – Mulţumesc

Copiilor de unu-doi ani le place jocul Poftim – Mulţumesc. Acesta se poate juca oriunde: acasă, la locul de joacă, pe drum. Tatăl stă pe o bancă în parc. Ian, băieţelul lui în vârstă de 18 luni,

ridică o pietricică şi i-o întinde vesel: „Uite!" – „Mulţumesc!" spune tatăl; acum piatra a dispărut în pumnul lui mare. Imediat apare iar: „Poftim". Ian ia piatra. Şi o pune iar în mâna mare a tatălui. „Mulţumesc!" spune tatăl. Râd amândoi. Şi jocul continuă un timp în acest fel. E o plăcere să dai şi să primeşti!

Prinde-mă!

Dinspre locul de joacă se aude o voce veselă de copil. Râsete şi chiote răsunătoare: o mamă vine acolo cu copilaşul ei de vreo doi anişori. Este întoarsă cu faţa spre cel mic şi fuge cu spatele, la mică distanţă de el. Copilul încearcă să o prindă. Dar, când este aproape să o apuce, mama se dă iar un pic mai încolo. Ce distracţie!

Jocuri de mişcare cu copiii mici

Legănatul pe picioare

Un joc plăcut pentru copiii de unu-doi ani. Adultul stă aşezat, picior peste picior, şi ţine copilul de mâini. Îl lasă pe copil să i se aşeze în braţe şi îl leagănă încet în sus şi în jos. (*Pentru copii de unu–doi ani*).

Jocul de-a morarul

Roata moriĭ se-nvârteşte, ţac, ţac, ţac
Şi morarul o priveşte, pac, pac, pac,
Morarul face bum, bum,
Moara cade jos în drum.

Mühle, Mühle, lauf, lauf, lauf.
Der Müller, der steht drauf, drauf, drauf.

Macht der Müller bumm, bumm, bumm,
Fällt die ganze Mühle um.

Christiane Kutik

Copilul stă în moară (în braţele adultului) şi întinde mâinile. Adultul se învârte în jurul axei sale. La „bum, bum" bate tare cu picioarele în pământ, iar la urmă spune „buf" şi se apleacă tare sau se lasă jos. (*pentru copii de doi-trei ani*).

Caruselul

Copilul stă faţă în faţă cu adultul. Se ţin de mâini şi se învârtesc – tot mai repede:

Pe câmpia verde	*Auf der grünen Wiese*
E un carusel,	*Steht ein Karussell.*
Când se' nvârte iute,	*Dreht sich einmal langsam,*
Când încetinel.	*Dreht sich einmal schnell.*
Haide-hai!	*Und hui!*

La „Haide-hai" adultul îl ia pe copil sub braţ şi se învârteşte de câteva ori cu el. (*Pentru copii de doi-trei ani*).

Di, căluţule!

Un adult stă în patru labe, îl lasă pe copil să i se urce călare în spinare şi apoi îl plimbă prin cameră.

Apoi adultul nechează şi căluţul se opreşte. Bineînţeles copilului îi face mare plăcere să-i dea calului de mâncare. (*Pentru copii de doi-trei ani*)

Călăritul în poală

Foarte îndrăgit este şi jocul de-a călăritul în poală. Copilul stă în poala adultului, cu faţa spre acesta. Îi întinde mânuţele. Adultul îl ţine strâns – şi începe să-l mişte în sus şi în jos.

Călăreţul, tropa – trop,
Merge iute, la galop.
Dacă cade într-o groapă
Iepuraşii vin şi-l papă.
Dacă cade jos în stuf
Călăreţul face buf.

Hoppe, hoppe Reiter,
Wenn er fällt, dann schreit er.
Fällt er in den Graben,
Fressen ihn die Raben.
Fällt er in den Sumpf,
Dann macht der Reiter: Plumps.

La „buf" adultul îl ţine bine pe copil, se apleacă în faţă, iar copilul este legănat uşor încolo şi încoace.

Eu sunt un urs mititel
Şi mă plimb încetinel
De la bunul Dumnezeu
Am primit viaţă şi eu,
Chiţi, chiţi, ursuleţule!

Ich bin ein kleiner Pumpernickel,
ich bin ein kleiner Bär.
Und wie mich Gott erschaffen hat,
so zottle ich daher.
Krauli, krauli, kleiner Bär.

Christiane Kutik

La „chiţi, chiţi" scărpinăm uşurel copilul pe spate. (N.T.: O variantă românească este jocul „Hai la groapa cu furnici".)

Jocuri de la trei la cinci ani

De la vârsta de trei ani, începe perioada jocurilor de imaginaţie. În acest caz sunt avantajaţi copiii care au puţine jucării, copiii ai căror părinţi în mod deliberat nu se lasă atraşi de ispitele firmelor producătoare de jucării. Părinţii nu trebuie să fie preocupaţi de faptul că lumea ar putea să considere că nu sunt „cool" deoarece nu-şi duc copiii în raioanele cu jucării din magazine. Ei pot să-şi spună, fără nicio grijă: „Nu, nu trebuie să fie totul de culoare roz sau de la o firmă renumită." (Vezi şi pag. 222 şi următoarele).

De fapt, este o dovadă de iubire pentru copil şi pentru capacităţile sale, faptul că părinţii îşi feresc copiii de teroarea reclamelor şi spun: „Cea mai mare dorinţă a noastră este ca ei să se bucure de jocuri pline de fantezie, improvizate. Nu vrem să li se ia lucrul cel mai preţios de care dispun: fantezia."

Fantezia

Când copiii nu sunt captivaţi de ispitele industriei jucăriilor, pot fi ei înşişi regizori (Vezi şi pag. 216). Şi tocmai acest lucru îi face fericiţi. Putem să observăm uşor acest lucru. Curând niciun obiect care poate fi deplasat nu mai este la adăpost de ei. Un băieţel de trei ani, cu un băţ: „Dârr, dârr – bormaşina mea", apoi tot acesta este făcăleţ, mixer, aparat de sudură, creion, pensulă şi multe altele. Şi alte obiecte se transformă. Un scaun devine magazin, roabă, locomotivă, tron regal. În funcţie de ce rol joacă copilul.

În loc de nemulțumire pentru eventuala dezordine, merită să vezi lucrurile din altă perspectivă şi să-ți spui: aşa se manifestă un om de sine stătător. Care are multă fantezie. Care este independent. Ordine se poate face după aceea. Şi totul este în regulă. (Vezi pag. 151–152).

Să transforme şi să se joace

Cărui adult i-ar da prin minte că taburetele, pernele tapițate, cuverturile, cutiile şi pernele din pat se pot preface ca prin minune în vapoare, trenulețe de bâlci, castele, arene de circ? O pătură poate deveni acoperiş de casă, o perdea se preface într-o mantie regală sau orice altceva.

Cei doi frați gemeni în vârstă de patru ani întind de zor pe podea o pătură mare. Peter se culcă acolo, iar Markus îl înfăşoară strâns în ea. „Ca o ruladă". Râd de nu mai pot. Ce bucurie! Apoi schimbă rolurile. O dată unul, o dată celălalt.

Acolo unde fantezia se poate manifesta, ea se dezlănțuie ca o forță primordială. Curând nimic nu mai este la locul lui. Întreaga ordine din casă este dată peste cap.

„Lasă-mi casa în pace!" Băiețelul de şase ani încearcă cu un strigăt furios să o oprească pe mama sa. Ea stă cam descumpănită în fața construcției îndrăznețe din camera de zi: masa este întoarsă cu picioarele în sus, cu o pătură pusă deasupra, iar în jur sunt înşirate scaunele, cu picioarele îndreptate spre exterior. Un adevărat haos. Dar copilul nu înțelege ideea de ordine a mamei, căci el nu vede o masă şi nişte scaune: el şi-a construit propria sa casă, cu gard de jur-împrejur."[61]

Fantezia este mai importantă decât gândirea abstractă

Michael Ende spunea: „Fantezia este pur şi simplu premisa vieții". Acolo unde fantezia este activă, omul este independent. Este liber să-şi pună în aplicare propriile idei.

Datorită fanteziei omul poate să se ajute singur. El poate să producă spontan imagini şi este în stare să creeze ceva în orice situație. Cine a avut o dată o astfel de experiență ştie ce satisfacție îți poate da.

Cine acționează bazându-se pe fantezie nu este nevoit să imite ceva. Cultivarea fanteziei este extrem de prețioasă în epoca noastră dominată de mass-media. Este contraponderea cea mai importantă față de mijloacele electronice de divertisment. Este foarte important, pentru dezvoltarea spirituală a copiilor, ca ei să se joace nu după modele şi indicații, ci conform propriilor lor idei. După cum a stabilit Rudolf Steiner, prin aceasta copilul dobândeşte „liniile directoare corecte pentru educarea creierului său fizic."[62] Albert Einstein afirma: „Atunci când mă analizez pe mine însumi şi modul meu de gândire, îmi este clar că pentru mine fantezia a fost mult mai importantă decât capacitatea de gândire abstractă."

Părinții ca parteneri de joacă: de la trei la cinci ani

Desigur părinții sunt şi ei bineveniți ca parteneri de joacă. În mod deosebit la unul dintre cele mai importante jocuri din lume, jocul cu mingea practicat cu mâinile.

De ce să te joci cu mingea cu mâinile?

Când este practicat cu mâinile, jocul cu mingea este plăcut, dar în acelaşi timp are o puternică componentă socială: te face să dai şi să primeşti, să prinzi mingea, apoi să o dai mai departe. În interacțiune, de la om la om. Față în față.

La jocul cu mâinile este necesar contactul vizual. Trebuie să te uiți la cel cu care te joci, să apreciezi distanța până la el şi să arunci mingea în aşa fel încât el să poată să o prindă. Şi este evident că fiecare minge prinsă îi încântă pe copii şi le aduce un zâmbet pe buze adulților.

Ascunderea unor obiecte

Suflatul degetarului

Adultul ia în mână un obiect mic, de exemplu un degetar. Se uită la degetar şi apoi la copil. „Închide ochii!" Adultul suflă: „Pfff! Unde e degetarul?" Copilul se uită şi caută. Nu poate să fie departe. Da, uite-l aici. Este pus pur şi simplu pe un deget al adultului, sau este într-un loc uşor de ajuns. Pe un scaun, pe masă sau poate chiar în buzunarul de la pantalonii copilului.

Cioc-boc

Deşi textul pare absurd, copiilor le place acest joc.

Cioc-boc
Fierarul e bolnav,
Unde s-a dus
Este jos sau sus?

Pinke pank,
Der Schmied ist krank,
Wo soll er wohnen?
Unten oder oben?

Adultul ia un obiect mic în mână, cum ar fi o bilă de sticlă, o nucă sau orice altceva care se poate ascunde bine în pumni. Apoi îşi loveşte pumnii unul de altul („cioc-boc"), imitând ciocănitul fierarului. La sfârşit îl întreabă pe copil: „Unde s-a dus fierarul?" Dacă cel mic nu ghiceşte imediat, continuă cu „cioc-boc" şi distracția este că data următoare adultul ascunde obiectul în cealaltă mână – sau numai se face că îl mută? Jocul continuă până când copilul găseşte obiectul.

Cip-cirip, păsărica

Pregătirea: Vârful degetelor arătătoare reprezintă păsărelele – pe unghiile lor se pune câte o bucățică de hârtie bine umezită.

Stau pe acoperiş
Două păsărele,
Ciugulesc de zor
Boabe mititele:
Pic, pic-pac, pic, pic-pac.
Prima își ia zborul...
Și a doua își ia zborul.
Alte păsărele
Vin acum şi ele.
Dar vai!
Unde-s cele ce-au zburat?
Înapoi s-au așezat!

Sitzen zwei Vöglein auf dem Dach
und picken fröhlich:
pick, pick pack, pick, pick pack.
Das eine fliegt fort
Das andere fliegt fort
Und wieder zurück auf das Dach.
Aber ach!
Wo sind denn die Vögelein?
Ah, da sitzen sie ja wieder!

Christiane Kutik

Cum se joacă: Păsărelele stau pe marginea mesei. După cum se spune în text, la început ele ciugulesc, apoi zboară sus, una după alta. Apoi pe masă aterizează în loc de arătătoare degetele mijlocii.

„Dar vai! Unde sunt acum primele păsărele?" Pauză. Apoi repede punem iar arătătoarele pe marginea mesei: „Uite că s-au întors!" Şi încă o dată. Copiii se miră: cum a reuşit adultul să facă asta?

Teatrul de păpuşi – imagini bune de imitat

Pentru copiii de grădiniță, unul dintre cele mai bune şi mai eficiente impulsuri pentru joacă îl constituie reprezentațiile cu păpuşi simple. Figurinele trebuie mişcate fără grabă, spunându-se în acelaşi timp o poveste. Copiii au astfel posibilitatea să urmărească firul poveştii prin succesiunea imaginilor şi să o înțeleagă. Mai multe indicații în acest sens pot fi găsite în *Das Puppenspielbuch*[63] (Cartea teatrului de păpuşi).

Teatrul de păpuşi îi inspiră pe copii şi din cauză că este jucat pe podea – acolo unde copiilor le place cel mai mult să se joace. Cheful de joacă este stimulat şi prin faptul că decorul reprezentației se aranjează în prezența copiilor. Aşa că ei pot să participe la acest proces. Copiii fac acest lucru cu plăcere şi fără a fi solicitați, împreună şi alături de adult, care le şi explică ce se petrece:

„Aici va fi o pajişte, avem nevoie de o pânză verde. Iar acolo va fi o pădure. Pentru asta punem acolo câteva conuri." Şi tot aşa mai departe, până când am creat cadrul în care vor fi mişcate figurinele.

În epoca noastră, când părinții se plâng adesea că cei mici nu ştiu să se joace, teatrul de păpuşi are un rol salutar. Spre deosebire de imaginile de la televizor, aici copiii observă nişte mişcări reale. Tot ce se întâmplă poate fi imitat. Le trezeşte dorința de a face ceva ei înşişi. Să aranjeze ei singuri decorul. Să fie ei înşişi regizori. Şi să joace ei singuri în acel decor.

Jocuri pentru copii de la cinci la şapte ani

Plănuirea jocurilor şi desfăşurarea lor cu multă fantezie

La această vârstă copiii se joacă mai puțin spontan: ei se gândesc dinainte cum vor să se joace. Aici sunt avantajați, în mod evident, acei copii cărora adulții le-au spus adesea poveşti. În felul acesta fantezia lor a fost purtată în lumi îndepărtate şi într-adevăr fantastice.

„Eu sunt regele" îi spune Jakob tovarăşei sale de joacă „şi tu o să fii fata cea săracă. – Tu locuieşti aici. Asta este căsuța din pădure! – Stai, nu merge acolo. Acolo este palatul. În palat poți să vii doar mai târziu, după ce o să te eliberez."

Copiii născocesc, se pun de acord, amenajează, apoi modifică. Se implică cu trup şi suflet. Dar lucrurile se pot petrece şi altfel, după cum vom vedea mai departe.

Copilul meu nu ştie să se joace

Adesea adulții sunt şocați de cât de lipsite de candoare sunt jocurile copiilor lor la această vârstă. Ei nu înțeleg de ce copiii nu reuşesc să se concentreze pe ceva, de ce sunt mult prea agitați, de ce adesea interpretează scene pline de cruzime.

Tendința copiilor de a imita face ca ce se petrece în jurul lor să se reflecte direct în modul în care se joacă. Dacă se uită prea mult la televizor, ideile lor de joacă pot fi deformate (vezi pag. 259–261).

Dar există o metodă eficientă de a-i elibera pe copii din lumea imaginilor deformate: să le oferim o alternativă față de produsele mediatice (vezi pag. 161 şi următoarele, 201, 264) şi să-i facem pe copii să fie mult mai implicați în viața de toate zilele. Să stimulăm activitatea proprie, prin faptul că îi punem să ajute la treabă, în loc de a le oferi „Hotelul mama".

În plus, să le furnizăm în mod regulat activități care să îi îndemne la joacă. Reuşim acest lucru dacă ne stabilim un program ferm. De exemplu, într-o anumită zi din săptămână, eventual sâmbăta după-amiază, să fie mereu ora poveştilor, în care să le povestim noi înşine sau să le citim poveşti. Duminica să ieşim afară, în natură, la pădure, pentru drumeție, jocuri şi descoperiri.

Idei de joacă din natură

Afară, în natură! Pe cât posibil nu doar ca loc de joacă, ci în plus cu anumite scopuri. Afară pot fi găsite uşor tot felul de materiale naturale utilizabile. Merită să iei cu tine un coş sau un rucsac, să descoperi şi să colectezi tot felul de lucruri frumoase: conuri de pin, de molid sau de alte conifere, pietricele cu forme ciudate, bucăți de scoarță şi, în funcție de anotimp şi regiune, ghinde, castane, jir şi aşa mai departe. Adesea se pot găsi copaci dezrădăcinați sau crengi uscate bine conservate. Dacă aveți la voi un fierăstrău şi un briceag, puteți tăia cu copiii direct din natură o bucată de lemn şi să pregătiți bucățele de lemn frumoase sau rădăcini cu forme interesante, de dimensiuni transportabile, pe care să le luați cu voi.

Astfel de comori din natură pot apoi să fie prelucrate mai departe acasă. Împreună cu mama şi cu tata, care contribuie şi ei, copiii pot să lustruiască frumos o bucată de creangă cu piatră abrazivă şi şmirghel. Bucățile de lemn de diferite mărimi sunt bune apoi mai ales pentru aranjarea diferitelor decoruri pentru jocul cu păpuşi (vezi pag. 216).

Părinții ca parteneri de joacă – exersarea regulilor

Orice conviețuire reuşită are nevoie de reguli. Jocurile cu anumite reguli sunt şi ele o componentă a vieții. Printre aceste reguli se numără următoarea: nimeni nu poate să câştige întotdeauna, să fie mereu primul, cel mai bun, cel mai important. O dată câştigă unul, altă dată celălalt. În ziua de astăzi, pentru mulți copii acest lucru este greu de suportat. Vor mereu să fie primii. Ca în următorul exemplu.

Părinții joacă cu Tom, care are şase ani, jocul „Nu te supăra, frate". Sunt explicate regulile jocului. Tom a reuşit deja să scoată din joc doi pioni ai tatălui. Dar tata are acum şi el zaruri bune. „Îmi pare rău, acum trebuie să-ți iau şi eu un pion", spune el. Şi aşa face.

Dar Tom îşi iese din fire. Urlă. Răstoarnă placa cu pioni şi o ia la fugă. Un pedagog ar spune: „Nu tolerează frustrarea."

Aşa este. Dar se ştie că toleranța la frustrare nu este ceva înnăscut, ci trebuie să fie deprinsă. Este preferabil ca acele jocuri la care câştigul este dat de hazard, ca la „Nu te supăra, frate", să fie

jucate cu copiii de-abia atunci când ei ajung să cunoască regulile jocului. Aici exemplul pe care îl dăm noi este important: continuăm să ne comportăm ca un bun model, fără să ne înfuriem şi să ne supărăm, când pionii au fost răsturnaţi şi amestecaţi? Doar în acest caz are rost să jucăm acest joc, în care adesea ne implicăm emoţional: Nu este decât un joc. Nimeni nu poate să câştige întotdeauna.

Jocuri cu reguli clare

Un ţel important al educaţiei copiilor este ca ei să ajungă să accepte regulile jocului, fără să îşi piardă cumpătul. Pentru aceasta ei au nevoie de îndrumare. De aceea este bine să jucăm cu ei, încă de mici, jocuri cu reguli clare. Ele îl ajută pe copil să înveţe şi să accepte şi regulile din viaţa cotidiană. Nu-i facem copilului niciun bine dacă îl lăsăm să câştige mereu la joc. Este ceva artificial şi inechitabil şi îl împiedică să-şi dezvolte conştiinţa de sine.

Iată câteva sugestii de jocuri pentru copii între cinci şi şapte ani, cu reguli simple, foarte clare, care sunt explicate de la început: Eu văd ceva ce tu nu vezi; Ghiceşte animalul; Ghiceşte meseria; Ghiceşte povestea; Tic-tac-toe (X şi 0); suflatul cocoloşului de vată; jocul Kim; Marocco (Mikado); Popa Prostu'; Statuile; Piatră, hârtie, foarfecă; Telefonul fără fir; Leapşa, Şotron, Un', doi, trei la perete; Baba-oarba.

Jocuri – obiecte de joacă

Un copilaş de un an are deja o grămadă de jucării. Cineva vine în vizită. Se aşează pe jos, vorbeşte cu cel mic. După un timp, se uită în buzunarul hainei – apoi se uită la copil: „Ce am eu aici? Ia pune mâna..." – Copilul este captivat complet. Adultul face ca lucrurile să fie şi mai palpitante. Până la urmă îi dă copilului ce avea în buzunar: cel mic radiază. Şi dedică cel puţin un sfert de oră, concentrându-şi toată atenţia, acelui obiect. Îl trece dintr-o mână în alta. Ciocăneşte cu el podeaua. Ascultă sunetul produs. Ciocăneşte iarăşi. Îl ia în gură. I-l întinde adultului. Muşcă puţin din el. Ciocăneşte iarăşi. Îl apucă. Îl împinge. Îl pipăie. – Despre ce lucru minunat este vorba? O bucăţică simplă de crenguţă, lustruită un pic.

„N-aş fi crezut vreodată că ceva atât de simplu îi poate face atât de multă plăcere", se miră mama.

„Problema" este că lucrurile cu care adesea copiii se joacă cel mai bine nu costă nimic. De ce este o problemă? Pentru că de multe ori jucăriile sunt şi un simbol al statutului. „Vrem să-i cumpărăm ceva copilului. Ne permitem asta. Să nu fie un fleac. Căci suntem oameni cu dare de mână." Părinţii consideră că astfel îşi păstrează prestigiul.

Să stăvilim puhoiul de jucării

Când copiii sunt ceva mai mari, adesea ajung ca având atâtea jucării să nu se mai joace cum trebuie. „Copilul meu nu reuşeşte

jucate cu copiii de-abia atunci când ei ajung să cunoască regulile jocului. Aici exemplul pe care îl dăm noi este important: continuăm să ne comportăm ca un bun model, fără să ne înfuriem şi să ne supărăm, când pionii au fost răsturnaţi şi amestecaţi? Doar în acest caz are rost să jucăm acest joc, în care adesea ne implicăm emoţional: Nu este decât un joc. Nimeni nu poate să câştige întotdeauna.

Jocuri cu reguli clare

Un ţel important al educaţiei copiilor este ca ei să ajungă să accepte regulile jocului, fără să îşi piardă cumpătul. Pentru aceasta ei au nevoie de îndrumare. De aceea este bine să jucăm cu ei, încă de mici, jocuri cu reguli clare. Ele îl ajută pe copil să înveţe şi să accepte şi regulile din viaţa cotidiană. Nu-i facem copilului niciun bine dacă îl lăsăm să câştige mereu la joc. Este ceva artificial şi inechitabil şi îl împiedică să-şi dezvolte conştiinţa de sine.

Iată câteva sugestii de jocuri pentru copii între cinci şi şapte ani, cu reguli simple, foarte clare, care sunt explicate de la început: Eu văd ceva ce tu nu vezi; Ghiceşte animalul; Ghiceşte meseria; Ghiceşte povestea; Tic-tac-toe (X şi 0); suflatul cocoloşului de vată; jocul Kim; Marocco (Mikado); Popa Prostu'; Statuile; Piatră, hârtie, foarfecă; Telefonul fără fir; Leapşa, Şotron, Un', doi, trei la perete; Baba-oarba.

Jocuri – obiecte de joacă

Un copilaş de un an are deja o grămadă de jucării. Cineva vine în vizită. Se aşează pe jos, vorbeşte cu cel mic. După un timp, se uită în buzunarul hainei – apoi se uită la copil: „Ce am eu aici? Ia pune mâna..." – Copilul este captivat complet. Adultul face ca lucrurile să fie şi mai palpitante. Până la urmă îi dă copilului ce avea în buzunar: cel mic radiază. Şi dedică cel puţin un sfert de oră, concentrându-şi toată atenţia, acelui obiect. Îl trece dintr-o mână în alta. Ciocăneşte cu el podeaua. Ascultă sunetul produs. Ciocăneşte iarăşi. Îl ia în gură. I-l întinde adultului. Muşcă puţin din el. Ciocăneşte iarăşi. Îl apucă. Îl împinge. Îl pipăie. – Despre ce lucru minunat este vorba? O bucăţică simplă de crenguţă, lustruită un pic.

„N-aş fi crezut vreodată că ceva atât de simplu îi poate face atât de multă plăcere", se miră mama.

„Problema" este că lucrurile cu care adesea copiii se joacă cel mai bine nu costă nimic. De ce este o problemă? Pentru că de multe ori jucăriile sunt şi un simbol al statutului. „Vrem să-i cumpărăm ceva copilului. Ne permitem asta. Să nu fie un fleac. Căci suntem oameni cu dare de mână." Părinţii consideră că astfel îşi păstrează prestigiul.

Să stăvilim puhoiul de jucării

Când copiii sunt ceva mai mari, adesea ajung ca având atâtea jucării să nu se mai joace cum trebuie. „Copilul meu nu reuşeşte

să se apuce de nimic. Şi totuşi are jucării atât de frumoase. Ce am putea să facem?" întreabă părinţii.

Lucrurile ar putea fi îndreptate dacă o parte din jucării ar fi puse deoparte. Cum să facem asta? Este mai uşor decât s-ar crede. O familie a pus imediat în aplicare această sugestie şi a trimis multe jucării „în concediu". Dar în ce fel? Au luat de la un supermarket, împreună cu copilul, o cutie mare, goală. Împreună cu copilul – acest aspect este important. Şi cu mesajul: „Ştii, acum jucăriile pot să se ducă şi ele odată în concediu. Hai să vedem care dintre ele pot să plece." S-a ajuns la un rezultat prin această idee – că pleacă în concediu? În orice caz, copilul a acceptat ideea şi a pus el singur lucrurile în cutie. Şi apoi a ajutat la lipirea şi legarea cu sfoară a pachetului – care a fost dus în beci. În acelaşi timp, părinţii, prietenii, familia, rudele au convenit să nu îi mai dea cadou nicio jucărie.

Mai puţin înseamnă mai mult

Când în jur sunt mai puține jucării, ideile de joacă încep să apară din nou.

Copiii care sunt ținuți mai din scurt în privința jucăriilor sunt, de fapt, cei mai favorizați, căci creativitatea se poate dezvolta mai ales acolo unde există lipsuri. Cu cât au mai puține jucării, copiii ajung mai uşor în situația de a se juca după propriile lor idei.

Cel mai important lucru de care au nevoie copiii pentru ca să se joace se află în sinea lor. Ne pot relata despre aceasta educatoarele care au instituit în grădinițe, cu mare succes, săptămâna fără jucării.

O colegă spune despre aceasta: „Copiii au devenit dintr-odată extrem de activi. Le-au venit noi idei de joacă şi au făcut apel la fantezia lor ca să-şi facă rost singuri de tot ce le era necesar. Piese de mobilier, scaune, fețe de masă, cearceafuri, materiale naturale pe care le-au găsit prin curte şi tot felul de obiecte casnice au devenit dintr-odată jucării excitante." Imediat după ce lucrurile cu care se jucaseră au fost puse la loc, copiii au întrebat: „Când o să avem iarăşi program fără jucării?"

Dorința de a descoperi şi a realiza ceva pe care au demonstrat-o în felul acesta copiii arată de ce au ei, de fapt, nevoie pentru joacă: materiale nefinisate, care le permit să fie ei înşişi productivi.[64] „Fantezia productivă este poate cea mai bună, dacă nu chiar singura apărare împotriva năvalei imaginilor pe care ni le oferă tehnologia", scria Barry Sanders.[65]

Care jucărie?

Un expert în jocuri spune despre aceasta: „Cea mai bună şi mai frumoasă jucărie este şi rămâne cea pe care copilul a născocit-o el singur, a făcut-o el singur... Chiar dacă ar putea să se rănească, el învață să-şi folosească mâinile şi să gândească cu degetele. Căci ce este creierul fără mâini? Acest lucru este valabil pentru băieți, dar şi pentru fete. ... Să fii îndemânatic te pregăteşte pentru viață... Te protejează de nesiguranță, de sentimentul de neputință."[66]

Un alt „expert în jocuri", cunoscutul scriitor pentru copii Michael Ende, prețuieşte mult fantezia: „În fantezie se află întotdeauna şi un pic de anarhie." Implică următoarele: Nu sunt dependent. Pot să mă descurc singur. Pot să fac ceva din orice. Orice copil este

înclinat spre aşa ceva. Cei mai mici se bucură când li se dă voie să umble cu lucrurile pe care le folosim şi noi. Polonicul, telul, cratiţele, capacele, cutiile, coşuleţele, cârligele de rufe, ceşcuţele şi alte obiecte de uz casnic sunt adesea mai interesante decât jucăriile gata confecţionate şi sunt deosebit de potrivite pentru joacă.

Copiii mai mari, care au o rază mai largă de acţiune, folosesc cu plăcere în jocurile lor obiecte de mobilier ca scaune, perne tapiţate, mese, pături, cuverturi (vezi pag. 212). În spiritul unei dezvoltări sănătoase prin joc trebuie să avem înţelegere faţă de astfel de acţiuni. Dar bineînţeles condiţia este ca după aceea să pună totul la loc (vezi pag. 151–152).

Ce jucării să cumpărăm?

Când cumpărăm jucării este indicat, în primul rând, să alegem lucruri care să-i dea copilului posibilitatea de a fi activ în mod liber, conform propriilor sale idei. În paginile următoare se prezintă o listă de obiecte care permit copilului să se joace liber. Dar nu sunt necesare toate, este de ajuns să alegem câteva dintre ele.

- Jucăria este confecţionată din materiale naturale, care stimulează simţurile?
- Îi solicită fantezia?
- Poate fi utilizată pentru diverse idei de joc?
- Stimulează îndemânarea?
- Nu este însoţită de instrucţiuni care trebuie urmate în mod strict?

Pentru jocul în casă corespund acestor criterii de exemplu:

- *Bucăţelele de lemn pentru construcţie*. Deosebit de indicate sunt acele bucăţele de lemn la care se mai păstrează forma naturală: bucăţele de crenguţe mai mici şi mai mari de diferite grosimi, tăiate şi lustruite frumos. Astfel de bucăţele de lemn pot fi găsite în magazinele de jucării bine dotate sau pot fi comandate din magazinele on-line cu articole pentru copii. De asemenea, pot fi confecţionate treptat chiar de părinţi (vezi pag. 219). Cu astfel de bucăţele de lemn care îşi păstrează forma naturală, atenţia şi cheful de joacă al copilului pot fi mult mai bine stimulate decât cu cuburile de construcţie cu formă geometrică, căci, dacă se construiesc turnuri, case şi poduri, este necesar ca ele să fie echilibrate astfel încât să se asigure stabilitatea lor. Cine a văzut odată cu câtă iscusinţă şi uneori chiar cu spirit de aventură au reuşit copiii să realizeze astfel de construcţii din aceste piese de formă neregulată, nu poate decât să admire capacitatea creativă care se poate exprima liber atunci când copilul are la îndemână materiale care îi stârnesc ideile proprii.
- *Materiale care pot fi prelucrate*: bucăţi de pânză de diferite culori, lână netoarsă, vată.
- Jucării rotunde. Tot ce este rotund este fascinant pe toată durata copilăriei. Pentru cei mai mici, o minge moale din stofă sau lână, mai târziu o minge mare de cauciuc. Mingea este un obiect de joacă important, de care are nevoie orice copil (vezi pag. 214). Tot aici intră şi bilele şi kugelbahnul (rolling ball).
- Pânzeturi uni de diferite culori.
- Jucării pentru jocuri ritmice: leagăn, căluţ balansoar, coardă, titirez.

- O păpuşă pe care să o îndrăgească. Eventual cu un cărucior pentru păpuşi sau un leagăn.
- Ustensile pentru bucătăria păpuşii sau pentru o prăvălie: o mică răzătoare (râşniţă) pentru a rade bucăţile de scoarţă, un fund de lemn, boluri din lemn etc (de la trei ani), un mojar pentru a pisa frunze sau alte ingrediente.
- Unelte pentru grădinărit şi pentru jocul în nisip: găletuşă, lopăţică, stropitoare şi sită.
- O răţuşcă cu roţi, cap de căluţ cu tijă, leagăn, poliţă pentru jucării, căluţ balansoar.

O păpuşă îndrăgită

Cine intră astăzi într-un magazin de jucării cu gândul de a-i cumpăra copilului său o jucărie pe care să o îndrăgească, poate să fie derutat în oarecare măsură de oferta bogată care îl întâmpină acolo. Chiar la intrare sunt expuse tot felul de figuri groteşti: unele în manieră naivă, cu un cap mare şi ochi imenşi, altele aproape fără cap, cu nas supradimensionat, ca o trompă. Îi găsim acolo şi pe eroii desenelor animate şi ai benzilor desenate. Figuri moi, colorate, adesea cu mâini contorsionate sau labe cu doar patru degete. Alături, în sectorul cu jucării convenţionale, ne aşteaptă tot felul de animale cu blană sintetică, de toate dimensiunile posibile, reprezentate mai mult sau mai puţin natural.

Dar păpuşile? „A, da. Avem şi păpuşi. Sunt acolo în spate, în colţ", spune vânzătoarea. „Nu prea mai sunt căutate."

Păpuşa personală

Copiii au nevoie şi astăzi de o păpuşă cu care să se joace. O păpuşă care să nu fie un obiect de prestigiu, care să nu fie destinată să fie cumpărată în mod special ca un nou accesoriu. O păpuşă simplă, care nu cere nimic de la copil, cu care copilul să se poată juca cu adevărat.

Acest rol este îndeplinit cel mai bine de o păpuşă personală de cârpă confecţionată în casă. Cu cât este mai simplă, cu atât ideile de joc care îi vin copilului sunt mai variate. Dacă niciun fel de zorzoane exterioare nu îi distrag atenţia, imaginaţia copilului se dezlănţuie.[67]

O păpuşă personală invită la jocuri de relaţie: să fie îngrijită, schimbată, să i se dea de mâncare, să se stea de vorbă cu ea, să provoace bucurie sau supărare şi prin ea să fie retrăite propriile întâmplări. Tot ce se petrece cu copilul şi ce face el, poate fi redat apoi în jocul cu păpuşa. O păpuşă personală care nu-şi doreşte nimic, care nu pretinde haine noi sau podoabe, îi lasă libertate copilului.

Ea nu manipulează. Nu este un produs de serie, un model sau un sex-simbol – ca de exemplu o păpuşă de fabrică şi, în plus, produsă de o firmă renumită.

O păpuşă preferată?

O educatoare ne spune: „O dată le-am propus copiilor ca în ziua următoare să vină la grădiniţă cu păpuşa lor preferată. Mulţi au răspuns: Dar nu am niciuna. Aşa că ne-am înţeles ca fiecare să aducă jucăria-personaj preferată. Ce au adus a doua

zi cei 25 de copii – cu doar trei excepții – au fost tot felul de personaje deformate: jucării de pluș bipede, cu chip de animal, urechi de animal și labe cu numai patru degete. Cu nas ca o gălușcă și cu ochi mari, căscați, cu o privire tâmpă.

Ce resimte însă lăuntric copilul prin intermediul acestor personaje animaliero-umane schimonosite? Ce reprezintă ele? Ele nu sunt o imagine a omului. Ce se întâmplă atunci când copilul ajunge să-și reverse iubirea, afecțiunea și chiar frustrarea asupra unui personaj de benzi desenate animaliero-uman sau asupra unei figuri animaliere?

Fizicul acționează asupra lăuntricului

Suntem prea puțin conștienți de faptul că, așa cum o arată cercetările lui Rudolf Steiner, impresiile exterioare acționează chiar și asupra dezvoltării organelor. El spunea: „Dacă oamenii ar putea, asemeni cercetătorilor spirituali, să privească creierul constituindu-se în formele sale, cu siguranță ar da copiilor lor numai acele jucării care sunt potrivite pentru a stimula în mod viu activitatea formatoare a creierului".[68]

O figură grotească nu poate fi niciodată un bun adjuvant al propriei dezvoltări. Căci este în natura omului să se formeze după modelul celor de un fel cu el. Bineînțeles că pentru copil cel de același fel este în primul rând adultul care se ocupă de el.

Dar poate să fie și o păpușă, o imagine a omului cu care copilul se identifică în timpul jocului. „Uite, așa trebuie să faci!" îi spune păpușii. Și, în timp ce îi face educație păpușii, el se implică mereu pe sine.

Copiii au nevoie de animale de jucărie cu forme realiste

Orice animal are felul său de a fi, iar patrupedele se caracterizează prin faptul că merg în patru picioare. Atunci când cumpărăm jucării pentru copii, este de dorit să alegem unele care să nu fie groteşti, ci pe cât posibil să aibă forma tipică a animalului. Deoarece animalul se deplasează cu coloana vertebrală paralelă cu pământul, atunci când se mişcă în mod natural are capul înclinat mereu către pământ. Jucăriile clasice, de exemplu rățușca cu roți sau balansoarul-căluț, redau acest lucru. Păstrarea caracterelor specifice este importantă și în cazul animalelor de jucărie pe care copiii de vârsta grădiniței le pot folosi foarte bine în schemele lor de joc. Animalele de acest tip – de exemplu din lemn sau din lână – sunt apoi în mod cu totul spontan tratate așa cum trebuie: copilul are grijă de ele, le duce la păscut, le dă de mâncare etc. În aceste jocuri, copilul se poartă cu animalul conform naturii animalului.

Păpușa ca însoțitoare a dezvoltării lăuntrice

Pe la vârsta de trei ani, când copilul poate să-și spună „eu" are nevoie de o păpușă care stă în picioare, cu talia fermă, care poate fi ținută și sub braț. O păpușă pe care să poată să o iubească, s-o ducă de colo până colo și să o îngrijească, care să suporte diverse toane și căreia să-i poată împărtăși necazurile. Nu este nevoie să fie „frumoasă" conform gustului adulților. Doar o păpușă simplă poate, în mod simbolic, să se afle pe aceeași treaptă de dezvoltare ca însuși copilul. Poate să treacă prin aceleași experiențe ca și

copilul: să crească, să-şi sărbătorească ziua de naştere, să fie bolnavă, să meargă la grădiniță. Trebuie să doarmă la prânz sau să-şi pună o căciuliță când este frig afară. Şi într-o bună zi, la fel ca şi copilul, va merge la şcoală.

O astfel de păpuşă poate deveni o prietenă de nădejde, care îl va însoți mulți ani pe copil. O confidentă a celui mic, care este mereu alături de el şi cu care poate retrăi, prin joc, evenimentele mari şi mici ale vieții cotidiene şi le poate astfel asimila.

O păpuşă pentru băieţel?

Trebuie să alegem jucării diferite pentru fetițe şi pentru băieți? Cu toată emanciparea şi progresul, când este vorba de cumpărat jucării, adulții fac de obicei diferență între băieți şi fete. Rareori se întâmplă ca băieţelul să primească o păpuşă. Dar şi el are nevoie de păpuşă. O păpuşă-băieţel, un tovarăş simplu, robust, cu care să-şi poată împărți viața de zi cu zi: să vorbească cu el, să mănânce împreună, să meargă la plimbare, să adoarmă, să se trezească, să fie bolnav şi multe altele. Ca nicio altă jucărie, păpuşa este capabilă să elibereze în copilul care se joacă facultăți omeneşti, cu totul altfel decât figurile de monştri şi alți astfel de eroi pe care adesea îi primesc în dar copiii.

Copilul este în primul rând copil – în primii şapte ani din viață distincția dintre băieți şi fete este încă complet secundară, căci toți copiii au atunci aceleaşi nevoi esențiale. Frecvent se poate constata că băieții care nu au o păpuşă îşi confecționează singuri una, care devine apoi un tovarăş credincios timp de mai mulți ani. Aşa s-a întâmplat cu Fabian şi Martin.

Lui Fabian i s-a născut o mică surioară. Într-o zi, când mama căuta ceva în pod iar el o însoțea, a descoperit o pernă-sul. A luat-o imediat în brațe şi a spus: „Asta este bebeluşa mea Daniela!" De atunci, acel sul a devenit însoțitorul lui cel mai fidel. Avea locul său de dormit cu el în cameră, mergea cu el în excursii şi stătea lângă lada cu nisip când se juca el acolo. Dar această bebeluşă Daniela nu era tratată mereu numai cu blândețe şi cu dragoste. Câteodată, când îi veneau în vizită prietenii de joacă, era aruncată cu chiote pe scară, şi nu o dată, ci în mod repetat.

Martin are trei ani şi jumătate. Este copil unic. Mama lui îi povestește educatoarei de la grădiniță: „Martin nu se joacă niciodată cum trebuie când este acasă, ceea ce deja mă îngrijorează. Nu ştiu dacă este normal. Cred că stă prea mult timp împreună cu adulții. Uneori mi se pare prea matur pentru vârsta lui." Discutând mai departe, educatoarea o întreabă pe mamă dacă băieţelul are o păpuşă. Mama sare ca arsă: „O păpuşă? Nu, sigur că nu! Doar e băiat!" Dar, până la urmă, acceptă ideea de a-i cumpăra o păpuşă. „Dar trebuie să fie o păpuşă-băieţel, una care să nu fie doar drăgălaşă, ci şi rezistentă", este ea de părere. După un timp, la o nouă convorbire cu educatoarea, mama spune entuziasmată: Ce idee bună mi-ați dat cu păpuşa! Martin se joacă efectiv cu ea şi cred că asta îi face bine. Dar şi noi i-am prezentat-o într-un mod foarte drăguț. De atunci, păpuşa îşi are locul ei, aşteaptă mereu la uşă la ora prânzului să ne întoarcem de la grădiniță. Apoi „ne întreabă" cum au mers lucrurile în cursul dimineții şi ce a mai făcut Martin. Şi să vezi minune! El îi povestește păpuşii tot. Când îl întreb eu, nu scot aproape nimic de la el. Acum păpuşa a devenit un membru al familiei. Martin a început să o ia seara cu el în pat. Apoi îi cântă din proprie inițiativă."

Jocul în aer liber

Copiii mici trebuie să aibă zilnic posibilitatea să iasă afară şi să zburde. Trebuie să sară, să ţopăie, să se cațăre, să se legene. Numai aşa pot să dobândească stăpânire asupra corpului şi să aibă mişcări şi reacții agile. Cel mai bine ar fi ca zilnic să-şi consume energia aşa cum trebuie – să alerge până încep să gâfâie, să li se înroşească obrajii, să vadă cât de distractiv este să te joci de-a prinselea şi de-a v-ați ascunselea.

În aer liber, corpul nu numai că este pus în mişcare, copilul poate să strige după pofta inimii fără să-i deranjeze pe vecini. Cine nu are, în primii ani de viață, destule ocazii să-şi manifeste afară, în aer liber, nevoia de mişcare, pierde bucurii esențiale ale copilăriei. Şi efectele sunt vizibile. O educatoare spune: „Mulți dintre copiii noştri se prezintă acum ca nişte adulți neputincioşi. Când mergem la locul de joacă, unii dintre ei obosesc mergând pe jos, chiar pe o distanță mică. Mă întreabă: Mai este mult? Sau: Când ne întoarcem acasă? Mulți parcurg acea distanță numai ținuți de mână. În schimb, alții se arată plini de vitalitate."

Copiii au nevoie de elemente naturale

Copiii se pot mişca cel mai bine în natură, acolo unde există băltoace sau mici cursuri de apă, unde sunt pomi care invită la cățărat, unde se găsesc crengi pe care să se legene sau copaci căzuți care le furnizează idei de joacă. Alexander Mitscherlich, în cartea sa *Die Unwirtlichkeit der Städte* (*Caracterul inospitalier al*

oraşelor) susține următoarele: „În primii ani de viață omul are nevoie de elemente naturale: apă, noroi, tufişuri, spații de joacă. Îl putem lăsa să crească fără acestea, cu covoare, animale de pluş sau pe străzi şi în curți asfaltate. El supraviețuieşte în aceste condiții – dar să nu ne mire că mai târziu nu-şi mai însuşeşte anumite capacități de acțiune esențiale."[69]

Adesea nici nu este nevoie să mergem prea departe de oraş. Cine a văzut vreodată cu câtă bucurie şi abundență de idei zburdă copiii pe grămezile de pietriş, pe terenurile virane neîmprejmuite, în carierele de pietriş, ştie că nu este nevoie întotdeauna de o excursie amplă, costisitoare, în natura nealterată pentru a le oferi copiilor experiențe sănătoase de mişcare în aer liber.

Părinții se plâng adesea că în ziua de astăzi copiii nu mai au răbdare să-şi continue jocurile. Dar, în cazul copiilor care sunt lăsați să se joace intens afară, acest lucru nu se întâmplă niciodată. Pentru ei timpul de joacă este întotdeauna prea scurt şi îşi doresc ca „cât mai repede" să iasă iarăşi afară, în locuri frumoase. Desigur plăcerea este mult mai mare atunci când sunt împreună mai mulți copii. De aceea este indicat ca aceste ieşiri să se facă împreună cu alte familii. Aşa copiii pot să fie uneori supravegheați pe rând şi să ajungă mai frecvent să aibă posibilitatea să se joace în locuri neamenajate. Iar în zilele obişnuite, în drumul de la grădiniță spre casă putem să trecem printr-un parc din apropiere. Dar nici acolo nu trebuie să fie ceva plictisitor.

Ce frumos este în parc astăzi, după ploaie, se gândesc Emil şi Luca. Ce atrăgătoare este băltoaca asta mică! Cei doi beneficiază de faptul că părinții le acordă timp şi libertatea să se joace aici după pofta inimii.

Alergare, cățărat și dat în leagăn

Alergarea este ceva minunat pentru copii. Să le permitem să alerge pe jos. Vehiculele cu roți rămân acasă. Pentru joc au nevoie să simtă terenul sub picioare. Ce plăcere să-ți pui la încercare forța proprie și agilitatea la alergare și la cățărat!

Să observăm cu câtă îndemânare și cu câtă atenție se cațără un copil, care nu este supravegheat cu teamă excesivă și nu i se strigă mereu: „Ai grijă! Atenție! Dă-te jos, e prea periculos!"

Și într-adevăr, cum ar putea copiii să-și dezvolte siguranța de sine, dacă adulții n-au încredere în ei? Copiii au tendința naturală să se ridice de la pământ. Aici intră și legănatul: ce bine se distrează copiii de vârstă preșcolară când se balansează agățați de o bară sau se dau în leagănul legat cu funii, se răsucesc strâns cu el și apoi îl lasă să se desrăsucească rapid sau, pentru variație, se dau în leagăn culcați pe burtă sau în picioare!

Jocuri vesele în timpul mersului, care scurtează drumul spre casă

Câteodată drumul spre casă este plictisitor. „Mai e mult?" – „Nu mai pot!"

În această situație, există mai multe posibilități. În loc să spunem: „Hai, nu te mai văicări!" ceea ce duce la o proastă dispoziție, se poate juca un joc vesel:

Zboară, îngeraşule!

Copilul este la mijloc, între doi adulți. Adulții îl apucă pe copil, fiecare de câte o mână și aleargă câțiva pași în față, apoi strigă „Zboară, îngeraşule!" Și balansează copilul în aer.

Săritul pe umbră

Un joc distractiv pentru mici și mari: când soarele aruncă umbre pe drum, fiecare încearcă să calce pe umbra celuilalt. Trebuie mare atenție, căci desigur umbra proprie vine întotdeauna și ea după tine!

Leapşa

Dora, în vârstă de cinci ani, a obosit de atâta plimbare. „Nu mai pot", spune ea, la jumătatea drumului. Să o consolezi? Să o încurajezi? Tatăl are ceva mai distractiv în minte. O atinge ușor cu mâna pe mama, strigă: „Leapșa!" și aleargă puțin în față. Mama fuge după el, îl atinge și ea și strigă: „Leapșa!"

Dora râde bucuroasă, văzând că părinții ei se joacă cu atât de multă plăcere. O, acum a primit ea „leapșa" și se grăbește să o dea mai departe. Deja oboseala a dispărut. Și drumul spre casă pare mai scurt.

Pas cu pas

Cu copilul de mână se imită mersul diverselor animale: „Cum merge iepurașul? Țup, țup, țup! Și rața? Lipa, lipa. Și calul? Trop, trop, trop." Și așa se poate înainta repede.

Mult îndrăgita lume a copilăriei

Copiii mici pot să pătrundă fără nicio rezervă într-o lume magică. Pot să perceapă lucruri la care alţii nu pot decât să viseze.

Vârsta magică

Copiii mici pot să pătrundă fără nicio rezervă într-o lume magică, în care există pitici, elfi şi zâne. Pot să perceapă lucruri la care alții nu pot decât să viseze. Dacă noi, adulții, vom şti să-i ascultăm, vom fi uluiți de felul în care arată lumea interioară a copilului.

Dominic spune: „Mamă, în spatele tău mai este o mamă, care este mai mare decât tine!"

Pe copiii mici îi preocupă adesea întrebări cu privire la viață.

Bunicul a murit. Cei doi nepoți o vizitează pe bunica. Ian, în vârstă de şapte ani, întreabă: „De ce a murit bunicul?" Bunica se gândeşte cum ar putea să-i răspundă mai bine, dar băieţelul întreabă mai departe: „O să mai vină iarăşi pe lume?" Bunica dă aprobator din cap.

„Când o să vină iarăşi? – „Nu ştiu!"

Ian: „Dar atunci n-o să mai ştie că a fost bunicul meu."

Luisa, surioara de cinci ani: „Când o să vină iar pe lume, o să-i spun eu."

Ian: „N-o să poți să faci asta. Poate va veni pe lume în cu totul altă țară, poate în Spania!"

Răspunsuri sugestive

Mai putem noi, ca adulți, să pătrundem în lumea copiilor?

Seara, după apusul soarelui, Maximilian vrea să știe: „Unde s-a dus Soarele?" –„Fii atent", îi spune tatăl, și îi explică în detaliu cum se învârte Pământul în jurul Soarelui. Maximilian se uită puțin la tatăl său, apoi pleacă de lângă el. „De ce mă întrebi, dacă nu vrei să asculți?" se supără tatăl.

Maximilian are doar patru ani, este deci la vârsta magică la care imaginile sunt înțelese mai bine decât cuvintele. Mulți copii întreabă „De ce apune soarele?"

Un alt tată îi răspunde fetiței lui: „Soarele a obosit, el a mers toată ziua pe cer!" Fetița: „Acum se duce să se culce?" –„Da." –„Și mâine dimineață se trezește." – Da, mâine se trezește devreme de tot."

Copiii mici nu sunt ființe raționale, de aceea sunt interesați în mod deosebit când adulții le răspund la întrebările lor profunde prin imagini.

„Unde este câinele tău?" o întreabă Iacob, în vârstă de cinci ani, pe vecina lui, când observă că aceasta nu mai iese la plimbare, ca de obicei, cu micuțul ei Pippo. „Este în cerul câțeilor", răspunde femeia. – „Și unde este ăsta?" –„Acolo sus, dincolo de norul acela mare. Pe norul al șaptelea." Iacob se uită în sus: „Unde este? Nu văd nimic!" – „Nu poate fi văzut decât cu ochi deosebiți", spune vecina. Iacob pleacă mulțumit, țopăind, și îngână: „Pe norul al șaptelea, pe norul al șaptelea!"

Camarazi invizibili

Percepțiile copiilor trec adesea mult dincolo de lumea rațională a adulților. La unii copii în jurul vârstei de trei ani își face apariția un tovarăș de joc invizibil.

Dar există ceva ce acesta nu suportă absolut de loc, și anume ironia. Când existența sa este luată în râs ca fiind o toană naivă a copilului, el dispare imediat. Dacă adulții nu se bagă, el devine un însoțitor fidel al copilului. Trăiește absolut normal împreună cu el în viața de toate zilele.

Ninino este tovarășul de joacă al lui Ludwig. El s-a ivit cam pe la vârsta de doi ani și jumătate și de atunci este prezent aproape în permanență. Într-o dimineață, Ludwig face din ceara de modelaj o lumânare și împodobește cu ea măsuța din camera sa: „Astăzi este ziua de naștere a lui Ninino", spune el. Ninino mănâncă cu el la masă, Ninino doarme la prânz, Ninino este un membru al familiei. Și aceasta, pentru că părinții și-au păstrat ceva minunat: ei pot încă să pătrundă în lumea copiilor. Și nu le-a trecut vreodată prin minte să râdă de el. Niciodată.

O tânără relatează o situație total diferită:

„Când eram mică, am avut și eu un tovarăș de joacă, dar părinții mei nu au putut să înțeleagă asta. Odată stăteam de vorbă cu el. Eram complet cufundată în jocul meu, dar atunci a apărut mama și mi-a spus: „Ce bazaconii povestești acolo?" De atunci a dispărut. Nu am mai vorbit niciodată cu el."

Să apreciem lumea magică a copiilor

Copiii îşi dau foarte bine seama dacă un adult înţelege farmecul lumii lor. Copilul care se teme că fantezia lui ar putea fi luată în râs, se va feri să divulge ceva.

Lisa are o căsuţă. Ea este puţin ascunsă într-un colţ al grădinii, între o tufă de iasomie şi un mic zid. Acolo îi place cel mai mult să se joace. O dată a venit în vizită o mătuşă. Ea apare pe neaşteptate lângă căsuţă. „Ce ascunzătoare bună ai!" strigă ea şi vrea să intre înăuntru. Lisa se opune şi îi spune: „Nu! Nu se poate. Acolo sunt Oni şi Noni. Ei dorm acum!"

„Oni şi Noni? Cine sunt ăştia?

Lisa nu vrea să spună. De fapt, sunt „numai" două pietre. Dar nişte pietre cu totul deosebite. Dar cine ştie dacă mătuşa ar înţelege aşa ceva.

Copiii ştiu că nu are rost să le explice ceva adulţilor. După cum spunea Saint-Exupéry „Oamenii mari nu înţeleg niciodată nimic singuri, şi e obositor pentru copii să le tot dea explicaţii."[70]

Pitici, elfi, zâne

Când mergem cu copiii în pădure, ei au mai mult de câştigat decât dintr-o excursie costisitoare într-un parc de distracţii. Aici nu sunt lumini strălucitoare şi zgomote puternice, şi telefonul mobil ia o pauză. Este nevoie de un astfel de răgaz, pentru a putea să cutreieri cu ochii deschişi, să descoperi şi să admiri, ca un om al pădurii.

„Sst!" tatăl lui Peter arată spre o scorbură. „Ia priviţi! Pare o locuinţă a piticilor."

Peter descoperă acum pânza de păianjen de la intrare: „Uite, au şi o perdea la uşă."

Surioara lui arată picăturile de rouă care sunt prinse de ea: „E împodobită cu perle."

Copiilor le place să li se povestească despre pitici. Printre rădăcini şi sub cioturile de copaci sunt multe locuinţe ale piticilor. Şi nu numai în pădure, ci peste tot. Iar copiii ştiu asta.

O dimineaţă însorită de primăvară. Soarele străluceşte prin frunzişul proaspăt al copacilor. Păsările ciripesc. Un grup de copii se îndreaptă cu educatoarea lor spre un mare parc orăşenesc. În general, acesta este cunoscut drept „Parcul câinilor". Şi este o denumire potrivită, căci, de obicei, acolo se întâlnesc mai mulţi câini decât oameni, unii dintre ei destul de mari. Copiii lasă să treacă aceste animale cu multă grijă. Apoi îşi îndreaptă din nou atenţia spre lumea lor copilărească. Grupul ajunge la un copac mare, gros. Iohannes fuge spre el, se lasă pe vine şi şopteşte: „Am văzut un pitic". Într-o clipă cei mai mulţi copii se strâng în jurul lui. Vor şi ei să vadă. „Unde, arată-mi!" strigă Herbert. „Sst, încetişor", şoptesc ceilalţi. Copiii stau un timp şi se uită. Apoi Iulia sare în sus şi strigă: „Şi eu am văzut un pitic. Avea o căciuliţă maronie." Felix este dezamăgit, căci el n-a văzut nimic. Emil se înfige în faţă: „Nici nu există pitici, este o prostie!" – Educatoarea către Emil: „Eşti sigur? Chiar sigur de tot? Atunci că ştii că şi eu sunt foarte sigură. Ştiu că piticii există. Dar ei sunt foarte sfioşi.

Şi cei mai mulţi poartă căciuliţe fermecate. De aceea îi vedem atât de rar. Şi acum hai să mergem mai departe."

Piticii au pornit acum
Se furişează încet pe drum.
Cu căciuliţe fermecate,
Să-i vezi aievea nu se poate.
Nu-i vedem,
Nu-i auzim,
Pe unde umblă nu ştim.

Die Zwerglein sind so leise.
Sie gehen auf die Reise.
Sie ziehen Zaubermützen an,
Damit sie niemand sehen kann.
Man sieht sie nicht,
Man hört sie nicht,
Sie zeigen selten ihr Gesicht.

Alfred Baur

Piticul care ne spune noapte bună

O mamă povesteşte:

Vrem să le culcăm pe fetiţe în mod plăcut. Singure în pat. Fără să le punem muzică la vreun aparat. Avem acum ceva care le atrage seara la culcare. – Ce anume? – Piticul nostru de casă. Locuieşte cu noi, spune mama Tinei şi Aniei.

Noaptea el este mereu în mişcare. Are grijă de fetiţe şi le ocroteşte visele. Seara, înainte de culcare, avem un ritual. Stăm în camera copiilor, la lumina lumânării şi fiecare poate să povestească o întâmplare din cursul zilei, mai bine zis să o spună în şoaptă. – De ce în şoaptă? Piticul casei are auzul foarte sensibil. Cu piticul nostru de casă, pe care îl cheamă Muni, mersul la culcare este întotdeauna foarte plăcut. Iar fetelor le place să vorbească în şoaptă. Şi, în plus, le linişteşte.

Interferenţe în educaţie

Accesul la imaginile artificiale din mediile electronice este o invitaţie la „interferenţe" nepoftite în educaţie, cu o acţiune puternică asupra vieţii cotidiene şi asupra comportamentului copiilor.

Lumea reală şi cea artificială

Exemplele acționează decisiv în educație. Prin exemplu copilul învață să se ridice în picioare şi să meargă (vezi pag. 115). Învață cum să se comporte, ce gesturi să facă. Dar exemplul dat de adulți a ajuns acum să aibă un concurent puternic. În prezent, mesajele mijloacelor de comunicare în masă constituie modele extraordinar de influente. Acțiunea lor se desfăşoară, subconştient, de îndată ce copiilor le este permis accesul la aceste emisiuni.

Adesea părinții spun senini: „Când mă scoate din sărite, îl iau pe copil şi îl aşez în fața televizorului. Ce este rău în asta?" Alții spun: „Se uită doar la această emisiune, seara. Şi, de altfel, suntem o familie modernă".

Ideea esențială este că odată ce a fost descoperit, privitul la televizor acționează ca o magie. Acest „colaborator la educație" din casa noastră intră în acțiune şi îi captivează pe copii: ei vor acum să se uite mereu. Arată spre televizor, se milogesc. Şi, fără să ne dăm seama, ajung la un comportament complet inadecvat pentru un copil: să stea liniştiți, să nu facă gălăgie şi să se lase copleşiți de imagini.

Magie cu consecinţe

Televizorul acționează ca un magnet; când copiii stau în fața lui, sunt „liniştiți". Ei nu mai pot să acționeze. Nu mai fac gălăgie.

Nu fac murdărie, ordinea din casă se păstrează. Ceea ce, de asemenea, este comod pentru părinți. Dar cu ce preț?

Unui copil mic nu i-ar veni niciodată de la sine ideea să se instaleze liniştit într-un loc şi să rămână mult timp acolo, căci lui îi place mult mai mult mişcarea şi activitatea proprie. Este complet împotriva naturii copilului să nu se mişte, să nu facă nimic, să nu încerce singur nimic. Dar televizorul începe să-l intereseze, pentru că îi vede pe ceilalți stând în fața lui. Fie că este vorba de părinți, bunici, frați mai mari, alți copii sau vecini – exemplele îl influențează.

Dar imaginile singure nu înseamnă nimic. Ochii s-ar sătura repede de imaginile care se succed rapid ale unui film. Dacă nu ar fi componenta acustică. Fiecare poate să vadă acest lucru din proprie experiență: dacă televizorul merge fără sonor, disponibilitatea de a urmări imaginile se pierde repede. Fondul sonor care însoțeşte filmul este „un mesager emoțional extrem de eficient", care reuşeşte astfel „să manipuleze emoțiile în mod foarte direct."[71]

Mesaje publicitare – special pentru copii

Pentru industria bunurilor de larg consum nu este nimic care să merite mai mult efort decât copiii care se uită la televizor. Un expert în publicitate: scopul este „să-i inoculăm copilului cât mai de timpuriu posibil deprinderi de consum şi preferința pentru

anumite mărci care să se păstreze până la vârste înaintate."[72] Pentru a reuşi acest lucru, trebuie să se realizeze ceva: „Trebuie să aflăm", spune un expert, „cum putem să punem stăpânire pe lumea de idei a unui copil."[73]

Copilul mic nu ştie desigur nimic despre astfel de calcule şi nici nu-şi dă seama că toate acele imagini ispititoare, viu colorate, au ca scop „să pună stăpânire" pe lumea lui de idei. El este în aceeaşi situație ca Scufița Roşie, care porneşte la drum fără nicio teamă. Când lupul îi iese în cale şi îi vorbeşte aşa de prietenos, nu bănuieşte că el în tot acest timp nu are în minte decât cum ar putea „să o tragă pe sfoară" ca ea să facă ce vrea el.

Important este ca noi, părinții, să nu pierdem controlul şi să nu-i lăsăm în puterea ispitelor perfide ale strategilor din publicitate. Putem spune nu strategiei comerciale de a-i înregimenta pe copii cât mai devreme posibil. Aşa cum demonstrează filmul documentar „Une télé dans le biberon"[74] copiii nu au nevoie de acele programe speciale pentru copii de până la trei ani care sunt transmise non-stop. Zi şi noapte. S-a putut vedea cât de mult este vizionat un astfel de program atunci când, într-o noapte, emisiunea respectivă s-a întrerupt din motive tehnice: „Au fost sute de apeluri disperate ale părinților care nu mai ştiau cum să-şi consoleze copiii."[75]

Părinții pot să-i liniştească ei singuri pe copii. Au putut face asta timp de milenii şi mai pot şi astăzi. Cum se face asta? În cartea de față există indicații în această privință (vezi pag. 153 şi următoarele). Copiii au nevoie de persoane reale ca educatori, nu de aparate, care să le captiveze spiritul.

Prostia aşezată în faţa ochilor
Are un efect magic,
Pentru că ţine captivă privirea,
Spiritul îi rămâne rob.

«Dummes vors Auge gestellt
hat ein magisches Recht,
weil es den Blick gefangen hält,
bleibt der Geist ein Knecht.»

Goethe

Această idee a lui Goethe este deosebit de adevărată la vârsta imitării, de la zero la şapte ani.

Eroii desenelor animate ca figuri inspiratoare?

Deşi nu se acceptă ca emisiunile pentru copii să fie întrerupte de reclame, la posturile private de televiziune publicitatea este permisă înainte şi după ele.

În plus, filmele de desene animate îşi fac reclamă singure prin faptul că în seriale apar de fiecare dată aceleaşi figuri, care sunt apoi comercializate în diverse forme. Eroii desenelor animate se găsesc în comerț ca jucării din tot felul de materiale, de diverse mărimi şi la diverse preţuri. Apar pe tricouri, pulovere, căni, blocuri de desen, cutii de creioane colorate, lenjerie de pat etc. Sunt chiar daţi „gratis", atunci când cumpărăm alimente pentru copii, adică figurile lor pot fi decupate din ambalaje sau sunt ataşate de ele.

Se mai adaugă aici sistemul de „Product Placement" orientat (plasarea de produse sau publicitatea mascată) prin care anumite produse sunt incluse intenționat, ca făcând parte din ambianță, în filme sau în programele de televiziune. Se folosesc, de asemenea, jocuri cu câştiguri sau colectarea de cartonaşe cu diverse figuri. În felul acesta, chiar copiii mici ajung să fie atraşi de anumite

produse. Specialiştii au observat că această alianță între mass-media şi industrie, aşa numitul Merchandising (mercantizare), nu este aproape nicăieri atât de perfecționat ca pe piața produselor pentru copii.[76]

Exploatarea naivităţii copiilor

Copiii preiau fără să-şi dea seama mesajele reclamelor. Acest lucru poate fi observat cu claritate, de exemplu, atunci când părinții ezită în fața raftului cu fulgi de cereale pentru micul dejun din supermarket, nereuşind să se decidă ce produs să aleagă. Un copil obişnuit să privească la televizor poate să le indice soluția. El „ştie" care este produsul „corespunzător". Dacă trebuie, chiar insistă (vezi şi pag. 132–133).

„Copiii sunt cel mai uşor de influențat, şi acest lucru este exploatat din plin".[77] Publicitatea se amestecă atât de puternic în educație, încât din ce în ce mai frecvent copiii sunt cei care iau deciziile cu privire la cumpărarea unor produse. Este o lume dată peste cap, care nu le face bine copiilor noştri. Copiii de la zero la şapte ani şi chiar mult după aceea au nevoie de adulți care să ia deciziile. Aşa cum se întâmplă cu tatăl acestui băieţel de trei ani, care relatează:

„El vroia neapărat boxeri de o anumită marcă, ce ar fi trebuit să fac? Noi părinții nu vrem asta. Este mai important pentru copil să i se spună: Nu, dragul meu, nu-ți cumpăr aşa ceva."

Să nu te laşi captivat

Să-i întrebăm pe părinți: „V-ați dori ca în cazul copilului dumneavoastră sentimentul propriei valori să se întemeieze pe posedarea unor produse? –„Nu, bineînțeles că nu!" Atunci vă poate fi de folos o limitare a „lecțiilor" primite de la televizor. De preferat ar fi ca acestea să lipsească total în acea etapă foarte sensibilă a vieții care este reprezentată de vârsta imitării. Activitatea proprie, faptul de realiza singur ceva, posibilitatea de a-şi exersa toate simțurile, de a merge în pădure, îi îngăduie copilului să-şi păstreze curiozitatea. Orice copil vine pe lume aşa: ca o ființă plină de curiozitate, de interes, dornică să învețe. Descoperirea faptului că poate el singur să înfăptuiască ceva este cel mai bun suport al rezistenței față de influența acestor „mijloace de educație" moderne. Expertul media Barry Sanders afirmă: „Imaginația productivă este poate cea mai bună, dacă nu singura apărare împotriva asaltului imaginilor transmise prin mijloace tehnice."[78]

Violența

Violența prezentată pe ecran acționează deosebit de intens la vârsta preşcolară: copiii iau contact în mod pasiv cu violența prin intermediul televizorului. „Violența în filme şi la televizor acționează stimulând violența. Efectul se resimte în modul cel mai evident la copiii sub şase ani: 46% din actele de violență se explică

prin influența violenței transmise de mijloacele de comunicare în masă."[79]

Însă „jocurile *on-line* pentru copii mici etichetate ca inofensive, cu personaje din benzile desenate, au şi ele o mare influență."[80] La aceasta se adaugă şi o oarecare inconştiență a adulților. Căci distracția nu ar trebui să includă jocuri pline de violență. Ce exemplu le dăm copiilor, dacă susținem această tendință prin participarea noastră la joc?

> *„Locul de joacă al micului Grangelo arăta ca un teren de instrucție militară: mitraliere, puşti, coifuri, săbii, elicoptere, tancuri. Grangelo a vrut să verifice asupra lui Rolando dacă pistolul lui îşi mai îndeplinea în mod satisfăcător rolul său îngrozitor. Rolando (tatăl) s-a aşezat ascultător în genunchi. Grangelo i-a apăsat cu bucurie copilărească pistolul pe tâmplă şi a tras. Rolando s-a prăbuşit cu o față surprinsă la pământ, a zvâcnit, a mai zvâcnit odată şi a murit. – „Nu, nu, nu!" a strigat Grangelo „trebuie să te chinui mai mult!"*[81]

Sistemul de valori din mass-media

Personajele din benzile desenate sunt aproape întotdeauna la ananghie. Ele se luptă să-şi croiască drum liber, să scape din situații îngrozitoare, înfricoşătoare. Toate acestea se petrec într-o succesiune rapidă de imagini. Este prețuită în primul rând „acțiunea". Eroul nu mai este cel curajos şi drept, care trebuie să îndeplinească toate misiunile şi să treacă prin toate încercările pentru a-şi atinge până la urmă scopul. Are succes acela care are în vedere interesul său personal – fără să țină seama de urmări.

Sunt cultivate sistematic instinctele cele mai primitive. Se arată mereu că agresivitatea, violența și răzbunarea sunt metodele prin care problemele pot fi rezolvate cu cel mai mare succes. – Personaje care să se comporte moral? „Ar fi plictisitor", se spune „nimeni nu se mai uită astăzi la așa ceva."

S-a produs o reconsiderare a scării de valori tradiționale în aceste „lecții" de pe ecran. „Emoțiile sunt manipulate în mod direct."[82] Orientarea morală clară pe care o putem găsi, de exemplu, în basmele populare este dată peste cap. Acum lupul, dragonii și alți monștri de acest fel nu mai sunt simboluri ale răului. Nu mai reprezintă figuri care trebuie învinse cu mult curaj. Adesea sunt transformate în ființe simpatice. Uneori chiar trebuie să fie eliberate.

Acțiune și groază

Atât la televizor cât și în jocurile on-line elementul de bază este acțiunea. Nu mai rămâne timp să reflectezi, să-ți pui întrebări, să meditezi. Asiști la o agitație exterioară, dar în același timp corpul este în poziție de repaus. Copiii mici se conving că activitatea proprie este complet inutilă. Chiar dacă pe ecran se petrece ceva dramatic, ei pot să stea liniștiți. Clic, clic. Așa că sunt zguduiți de impresii care nu au rezultat din activitatea lor. În subconștientul lor se scufundă, ca într-o temniță subterană, impresii tulburătoare, înspăimântătoare. Dar ele nu dispar în niciun caz. Se acumulează și acționează. Sentimentele de nesiguranță, pericol și înfricoșare rămân.

Cercetările făcute în grădinițe au arătat că lucrurile de care se tem cel mai mult copiii au legătură directă cu imaginile pe care le-au întâlnit în mass-media: temerile de monștri, de împușcături,

de moarte și asasinate au fost exprimate de două ori mai frecvent decât temerile legate de probleme familiale ca divorțul sau abandonul familial.[83]

Să decidă singuri

Bineînțeles că nu putem să-i ținem pe copii în mod artificial sub un clopot de sticlă și să îi ferim ani în șir de influențe exterioare. Este clar acest lucru! Dar ei pot să învețe de la noi, adulții, că este posibil să folosești aparate moderne, ca televizorul, în mod independent, luând singur decizii, și că acest lucru este necesar, căci, conform informațiilor furnizate de un expert în problema dependenței, privitul la televizor poate să devină o obișnuință care să ajungă până la dependență. Poate fi „privit ca un drog, cu toate consecințele legate de aceasta".[84]

Acolo unde – din cauza spațiului restrâns din locuință – nu este posibil să-i ținem pe copii departe de televizor, trebuie totuși ca acest aparat să nu ne domine viața. Dacă un frate mai mare sau unul dintre adulții din familie vrea neapărat să urmărească în timpul zilei o anumită emisiune, ar fi bine ca, pentru a-i menaja pe copiii mici, să asculte sonorul în căști, căci dorința de a privi și ei este stârnită mai ales de muzica și zgomotele care o însoțesc (vezi pag. 248).

Iar dacă cineva nu dorește să-l împiedice pe copilul său să urmărească o emisiune pe care o văd „toți ceilalți copii", ar putea să o preia pe video. Acest lucru prezintă mai multe avantaje: copilul va vedea numai ce îi este permis. Sunt eliminate reclamele ca și imaginile de promovare a viitoarelor emisiuni, intercalate cu viteza fulgerului, în scopul de a-i stârni curiozitatea. De asemenea,

în acest fel emisiunea dorită poate să fie vizionată la o oră care se încadrează bine în programul familiei. Copilul poate să stea liniştit la locul de joacă sau să se ocupe de alte activităţi fără să se agite întrebând de ce nu mai începe odată programul.

Calculator pentru cei mai mici?

„Cu cât mai devreme, cu atât mai bine?"

Mulţi consideră astăzi, când mediile electronice se bucură de o deosebită prețuire, că este de dorit ca şi copilul lor să învețe cât mai devreme posibil să folosească calculatorul. Din ce în ce mai mult, chiar copiii de vârsta grădiniței fac cunoştinţă cu calculatorul. Educatoarele sunt instruite să introducă „în mod adecvat" mijloacele moderne de comunicare în grădinițe.

Cel care îşi înscrie copilul de trei–patru ani la cursuri de calculator poate să fie sigur că se va bucura de multă apreciere din partea cunoscuților.

Copiii sunt izgoniţi din copilărie

Mulți adulți se gândesc să nu scape ocazia. Chiar dacă se observă că cei mici nu manifestă de la sine prea mult interes pentru activitățile pe calculator.

O mamă stă cu băieţelul ei de trei ani în sectorul de electronice al unui magazin în faţa unui calculator. Este instalat un program pentru copii. Mama începe „să joace". Cel mic, prins între marginea mesei şi braţul ei, începe să se agite şi se chinuie să se dea jos din braţe. „Aşteaptă, acum te las pe tine!" îi spune mama. Dar imediat se bagă din nou: „Uite, aşa trebuie să faci!" Şi iarăşi dă clicuri un timp ea singură. „Hai, mai încearcă o dată. Dar fii atent!" În mod clar este fascinată ea însăşi de această activitate. În schimb, copilul ei pare destul de plictisit.

Astfel de scene pot fi văzute, de exemplu, în magazinele de jucării, în raioanele cu produse electronice ale magazinelor universale, la târgurile de profil. Desigur, după puțin „antrenament", lucrurile arată altfel. Dacă cei mici au fost obişnuiți să umble cu un calculator, ei fac foarte rapid progrese, aşa că unii adulți ajung să-i contemple cu admirație.

„Băiatul meu este deja un adevărat as al computerelor!" spune încântat un tată despre copilul lui în vârstă de cinci ani. „Cum ştie el să le facă pe toate la computerul lui, nici nu-l mai poți urmări." – „Da", este de părere un altul, „copiii de acum sunt cu totul altfel. Sunt mult mai isteți decât noi. Probabil au altfel de gene."

Un bunic spune şi el cu mândrie despre nepoțelul lui de patru ani: „Ce poate să facă el acolo! Eu deja nu mai înțeleg nimic. Sunt două lumi diferite."

De multe ori, există şi credința că acei copii care de mici au acces la calculator sunt „mai pregătiți" pentru viitor, că le foloseşte faptul că joacă jocuri educative pe PC.

Sună promițătoare reclama care spune: „Cu calculatorul copilul poate să fie creativ. Poate să joace diverse jocuri şi în felul acesta să învețe ceva."

Dar oare este adevărat? Ce are de câştigat în realitate din faptul că în primii şapte ani ai dezvoltării sale, anii de cea mai mare receptivitate, el îşi desfăşoară activitatea prin intermediul calculatorului?

Să fii creativ, să te joci şi să înveți pe ecran?

Pot copiii să fie creativi pe calculator şi să învețe în mod creativ? Dezvoltatorii şi programatorii nu au nicio îndoială. Susținătorii acestei idei ne indică programe pentru desen şi bricolaj: „Aici se pot decupa fulgi de zăpadă sau aranja piesele de puzzle, se pot plia figuri de origami sau desena rochițe pentru păpuşi, iar apoi toate acestea pot fi scoase la imprimantă."

De fapt, calificativul de „creativ" face o bună impresie, dar aici este nelalocul lui. Copiii care stau în fața calculatorului sunt menținuți într-o stare de nemişcare corporală, cu privirea fixată pe o suprafață bidimensională. Numai o mână acționează cu un obiect virtual, cum ar fi o pensulă sau o foarfecă. Acțiunea se mărgineşte în special la clicuri. Să decupezi prin clicuri. Atunci când copiii nu pot să țină în mână lucrul pe care îl realizează, să-l pipăie sau să-i simtă mirosul, sunt foarte departe de adevărata creativitate. În etapa esențială de dezvoltare a primilor şapte ani, „decupatul" şi „pictatul" prin mişcări cu mausul sunt contraproductive. Căci în această etapă se învață numai prin mişcări proprii şi activitate proprie. Prin intermediul tuturor simțurilor. Prioritatea numărul unu este învățarea

corporală. Nu este nimic în intelect care să nu fi fost mai înainte în simțuri (vezi pag. 61).

Ca şi cum copiii nu ar avea imaginație

Dacă cineva venit de pe o altă planetă ar vedea aceste aşa-zise programe de creativitate, ar putea să aibă impresia că imaginația ar fi ultimul lucru pe care l-ar putea manifesta un copil al oamenilor.

Adulții blochează orice entuziasm al copiilor prin promovarea calculatorului: încadrarea în şabloane prestabilite nu stimulează fantezia. Dimpotrivă. Fantezia, această forță originară cu care este înzestrat orice copil sănătos, este pusă în lanțuri. Acolo unde la dispoziția copiilor se află astfel de programe, creativitatea este chiar un dezavantaj, căci, dacă nu sunt urmate instrucțiunile, jocul nu poate fi continuat.

Imaginile artificiale înăbuşe imaginația proprie

Imaginile de pe ecran se suprapun peste universul de idei al copiilor. Se ajunge astfel ca lor să le placă personajele caricaturale şi imaginile nenaturale concepute de adulți. Pot să devină atât de dependenți de acestea, încât accesul spre propria creativitate se pierde. Acest lucru poate fi observat foarte clar atunci când copiii desenează direct pe hârtie. Atunci ceea ce reprezintă ei este în majoritatea cazurilor mult sub nivelul de dezvoltare propriu vârstei. Adesea ei redau doar imagini deformate ale personajelor pe care le-au adoptat. Spontaneitatea naturală copilărească prin

care să fie reprezentate liber imagini proprii, să se deseneze sau să se picteze în mod degajat, se pierde, iar cel mai rău lucru este că cei mici nici nu-şi dau seama de asta. Ei nu remarcă cât li s-a răpit din forța vitală şi din individualitatea proprie.

„Nu există nici măcar un singur studiu care să demonstreze că acei copii care sunt de timpuriu consumatori de programe audiovizuale devin prin aceasta mai competenți. De fapt, efectul este contrar: ei devin „consumatori", aşa cum se întâmplă şi în cazul drogurilor, şi prin aceasta sunt şi mai expuşi de a deveni ulterior dependenți".[85]

Jocul şi învățatul pe calculator?

Jocurile adevărate presupun creativitate şi idei proprii. Jocul este o rudă apropiată a fanteziei. Jocul adevărat, natural, este liber de constrângeri exterioare. Dacă în acel moment copilul se joacă cu păpuşile sau de-a magazinul sau în nisip, nu este nevoie să intervenim în niciun caz pentru a-i limita timpul de joacă de frică că acest lucru îi va afecta sănătatea.

Cu totul alta este situația în privința jocurilor pe calculator destinate copiilor preşcolari. Aici legea îi obligă pe producători să treacă pe cutie recomandarea ca jocul să nu dureze mai mult de douăzeci de minute pe zi.

Trebuie deci să se joace sub supraveghere?

„Cel mai mult îmi place să joc jocul XY" ne spune un copil de cinci ani. Şi ne explică, ca un copil precoce: „Prin el aflăm lucruri foarte interesante." El povesteşte că deja bifează corect aproape tot.

„Şi apoi, dacă am răspuns corect, primesc ca recompensă nişte steluțe."

Copiii căzuți sub vraja calculatorului învață să fie supuşi. Este un regres în domeniul „pedagogiei negre".

Principiul este cel de subordonare

Este o contradicție ciudată, căci în viața de toate zilele adulții se feresc să dea tot timpul ordine copilului lor. Mulți nu îndrăznesc să-l dirijeze şi să-i fixeze limite, căci se tem să nu-i îngrădească libertatea. Căci, în definitiv, nu vor să oprime copilul. Dar atunci când, prin faptul că trebuie să dea curs comenzilor cerute de calculator, copilul este împins la supunere, toate obiecțiile dispar imediat. Adesea adulții nu vor să vadă că prin acest tip de activitate copiii lor se obişnuiesc în mod sistematic să raționeze mecanic.

Copiii învață să funcționeze. Cel care vrea să intre într-un program trebuie să urmeze instrucțiunile. Dacă nu dă clic pe simbolul potrivit, apare imediat indicația: „Mai încearcă odată!" – „Nu, nu e bine!" Totul trebuie să decurgă conform planului. Dacă utilizatorul nu urmează instrucțiunile, nu mai poate face nimic. Recompensele – chiar dacă sunt numai virtuale – sunt destinate să stimuleze continuarea acțiunii.

Efecte asupra vederii

Cât timp copilul stă în fața ecranului calculatorului, câmpul său vizual este foarte limitat. O dezvoltare sănătoasă a simțului

vizual este posibilă numai atunci când în primii ani de viață copilul se mişcă activ în lumea reală. În schimb, dacă stă în fața ecranului, el îşi foloseşte numai circa o treime din capacitatea vizuală naturală. În loc de un unghi vizual de 200 de grade, care i se oferă privirii în lumea reală, se foloseşte acum doar un unghi vizual de 70–90 de grade.

Dar nu numai câmpul vizual este îngustat. Muşchii oculari sunt şi ei complet în repaus. La vederea obişnuită în spațiul tridimensional, aceşti muşchi sunt ocupați în permanență să asigure perceperea înălțimilor şi adâncimilor prin poziționarea corespunzătoare a cristalinului, dar atunci când este privit ecranul ei rămân nefolosiți. Acesta este motivul pentru care adesea copiii care stau prea mult în fața ecranului ajung să-şi holbeze ochii în mod ciudat.

Gesturile şi mimica îşi pierd expresivitatea individuală. Corpul are o poziție moleşită, maxilarul inferior se lasă în jos, limba devine vizibilă. Trăsăturile feței nu mai sunt însuflețite din interior, vioiciunea copilărească naturală lipseşte. O educatoare îi descrie astfel: „La noi sunt mulți copii de trei-patru ani despre care se poate spune că arată oarecum îmbătrâniți. Însuflețirea lipseşte de pe fața lor."

Posibilităţi de evoluţie spirituală

Educatoarea şi cercetătoarea Jane M. Healy a constatat că acei copii care stau în mod regulat în fața ecranului sunt dezavantajați în mod clar sub aspectul evoluției spirituale. Ea a observat printre altele că, din an în an, tot mai multor copii le era greu să înțeleagă ce se întâmplă în realitate. La orele de clasă, mulți dintre copii erau

cu greu capabili să înțeleagă de la început şi să execute chiar cerințe simple, ca de exemplu: „Luați un creion, o coală de hârtie şi o linie." Imediat începeau să întrebe: „Ce să luăm?" – „Ce trebuie să facem?" Numai după repetarea de mai multe ori, cu răbdare, şi după ce li se arăta, înțelegeau despre ce este vorba. Într-o zi, după ce Jane Healy avusese iarăşi parte de o astfel de experiență frustrantă, şi-a exprimat într-o discuție cu colegii nemulțumirile. „Cred că în ziua de astăzi copiii au altfel de creiere", a spus ea. Ceilalți pedagogi, care şi ei se confruntau cu probleme tot mai serioase legate de lipsa de atenție a copiilor, au aprobat-o: Da, aşa s-ar crede, „dacă nu ar fi aşa de ciudat."

Jane Healy a început să urmărească problema. A întreprins cercetări ample şi bine fundamentate. A mers atât în cartierele exclusiviste din suburbii, cât şi în partea veche a oraşelor şi a vizitat acolo grădinițe, locuințe private, clase pregătitoare şi şcoli. A stat în fața calculatorului cu copii de diferite vârste, de la cei mai mici la preşcolari şi şcolari, şi a avut convorbiri cu tot felul de practicieni şi oameni de ştiință, ajungând la o concluzie fără echivoc: „Fără calculator până la vârsta de şapte ani!" Concluziile şi observațiile ei pot fi găsite în două cărți foarte convingătoare.[86]

Reprimarea limbajului activ

Copilul care stă în fața ecranului preia tipare de comportament total necopilăreşti: el se uită pasiv la acțiunile altora. Impulsul natural al copilului de a imita cele văzute şi de a vorbi despre asta este reprimat. Numai când este ceva captivant, scoate anumite sunete. Dar acestea sunt, de obicei, numai frânturi de cuvinte sau interjecții ca „Uau!" –„Cool!" – „Hei!" Prin aceasta copilul nu

câştigă nimic în direcția dezvoltării vorbirii, ci pierde. Căci conform legilor dezvoltării, în primii ani de viață copiii trebuie să-şi însuşească trei facultăți de bază: să meargă, să vorbească şi să raționeze (vezi pag. 45).

Dezvoltarea spirituală a copilului este prejudiciată dacă în primii şapte ani de viață nu se cultivă vorbirea şi ascultarea vorbirii, întrebările şi răspunsurile.

Copiii şi educatorii în lumea modernă

Părinții se plâng mereu că se simt complet depăşiți de diversitatea, de tentațiile şi ofertele lumii moderne în care trăim. O mamă spune: „Uneori îmi vine să mă ascund". Mulți adulți au acest sentiment. Dar, dacă privim mai atent lucrurile, ne dăm seama că adulții nu sunt chiar atât de neputincioşi. Din contră: mijloacele moderne de comunicație au puterea de a interveni în educație, cel puțin cât timp copiii sunt încă mici, doar în măsura în care părinții permit acest lucru. Când adulții înşişi sunt de părere că în primii şapte ani de viață pentru copil există lucruri mai importante decât ceea ce unii tineri, răspunzând la un sondaj de opinie, au desemnat ca preocupările principale ale vieții lor, şi anume „televizorul, jocurile pe calculator şi achiziționarea de obiecte"[87], au acum, cât timp copilul mai este încă la vârsta imitării, cele mai mari şanse să îl dirijeze spre aceste lucruri mai importante.

O contrapondere în epoca mass-media

Copiii mici au nevoie de o lume în care să poată fi ei înşişi actori, pentru ca să aibă astfel posibilitatea să-şi dezvolte propriile

capacități. Cel care a aflat de mic cât de captivant este să te joci din proprie inițiativă şi să-ți găseşti o ocupație, va putea şi mai târziu să apeleze la resursele prețioase descoperite astfel. Nu va fi dependent de ideile altora. „Cea mai bună competență în mass-media o are acela care nu foloseşte deloc mediile în grădiniță, şcoala primară şi poate chiar în prima parte a ciclului doi, ci îşi însuşeşte o cultură generală temeinică, cântă la unul-două instrumente, se menține în formă sub raport fizic, de exemplu într-un club sportiv, şi are contacte sociale. S-a demonstrat că televizorul şi calculatorul perturbă această dezvoltare sănătoasă a copiilor. Îi fac să fie graşi, stupizi şi violenți (există în acest sens studii care nu pot fi puse la îndoială). Cel care susține altceva nu a luat cunoştință de rezultatele cercetărilor ştiințifice cu privire la utilizarea mass-media de către copii."[88]

Încheiere

Copilul pe drumul vieţii

Copilul este aici. Acest copil – copilul nostru. O individualitate unică, cu propriile aptitudini şi talente, şi cu o încredere necondiţionată în oamenii în grija cărora se află.

Copiii îşi doresc să aibă părinţi puternici. Puternici lăuntric. Care îi pot sprijini tocmai prin faptul că stabilesc un cadru ferm în viaţa de familie, care este respectat. Au nevoie de părinţi ca un refugiu sigur, gata întotdeauna să le ofere protecţie, orice s-ar întâmpla. Au nevoie de o atmosferă generală afectuoasă. Şi de umor – în loc de certuri şi neîncredere, chiar şi atunci când copilul trage o minciună: „Ce vorbeşti! Şi îţi închipui că o să te şi cred?" Râzând detensionăm situaţia. Copiii apreciază foarte mult faptul că suntem bine dispuşi. Le place să râdă. După cum spunea Christian Morgenstern „râsul şi zâmbetul sunt uşa şi poarta prin care în om se poate strecura mult bine."

Este evident că viaţa în familie nu poate să însemne numai „pace, bucurie, lapte şi miere". Există necazuri, tensiuni, supărare. Pentru a reduce proasta dispoziţie este foarte util, de exemplu, ca seara părinţii sau educatorii să mai treacă o dată rapid în revistă evenimentele zilei. Să acorde cinci minute analizei unor conflicte cu copiii. Ce s-a întâmplat? Într-o succesiune inversă, din seara până în dimineaţa zilei respective – acest procedeu ne ajută să vedem mai clar lucrurile. Şi să luăm decizii noi, corecte: dacă

situația se mai repetă, data viitoare voi proceda mai bine, aşa sau aşa.

În această retrospectivă trebuie neapărat să avem în vedere şi lucrurile pozitive: Ce a fost astăzi deosebit de frumos, îmbucurător, plăcut în relația noastră cu copilul? Ce ne-a făcut să râdem? De cele mai multe ori nu este vorba de lucruri deosebite, ci de mici nimicuri, adesea de anumite momente: prima întâlnire de dimineață, ochii plini de încredere ai copilului, un gest sau ceva ce a făcut copilul astăzi pentru prima oară sau care i-a reuşit în mod deosebit. Sau o întrebare remarcabilă a copilului, pe care noi nu ne-o pusesem niciodată până atunci.

Dacă vrem în mod conştient să vedem ce este frumos în viață, puterea frumuseții va creşte. Vom avea parte de mai mult. La început, poate doar vreun lucru care îți trece prin minte. Cu puțin exercițiu, va fi ceva mai mult. De îndată ce avem ceva îmbucurător în fața ochilor, fața noastră se luminează. Fără să vrem, pe buze ne apare un zâmbet şi putem efectiv să simțim cum atunci, conform expresiei lui Christian Morgenstern „binele se strecoară în noi".

Note

1 Jean Paul (1763 – 1825), *Levana oder Erziehlehre*, 1807.

2 *Journal of Pediatrics* 115/ 2005, pag. 1307 – 1311.

3 Ria Blom, *Wenn Babys häufig schreien. Wirksame Hilfe durch Rhythmus und Pucken*, Stuttgart, Verlag Urachhaus, 2005.

4 A. Jean Ayres, *Bausteine der kindlichen Entwicklung. Die Bedeutung der Integration der Sinne für die Entwicklung des Kindes*, Berlin ²1992, pag. 109.

5 Studiul Dr. med. Bernd Herrmann, Clinica de copii, Ärztliche Kinderschutzambulanz Mönchebergstr. 43, 34125 Kassel: *ZNS-Verletzungen bei Kindesmisshandlungen – das Shaken Baby Syndrom*, în *Kinder- und Jugendartz*, 36. Jg. (2005) nr. 4, internet www.kindesmisshandlung.de/

6 Această informație și altele în plus în Christiane Kutik, *Erziehen mit Gelassenheit*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben ⁴2011.

7 Barmer GEK Raportul medical, 2012.

8 Broşura informativă *Vom Löffel essen – aus dem Becher trinken*, mostră (10 exemplare) gratuite prin jugendzahnpflege@lzkh.de

9 Pliantul *Vom Löffel essen – aus dem Becher trinken*, mostră (10 exemplare) gratuite prin jugendzahnpflege@lzkh.de

10 Dr. Rainer Böhm, Die dunkle Seite der Kindheit, în *FAZ*, 4 aprilie 2012, nr. 81, http:// www.familie-istzukunft.de/pagina/wp-content/uploads/2012/04/boehm-faz-040412.pdf

11 NICHD (National Institute for Child Health and Human Development), studiul publicat în *Child Development*, martie/aprilie 2007, pdf al studiului NICHD: http://www.nichd.nih.gov/publications/pubs/upload/sec-cyd_051206.pdf

12 Gordon Neufeld şi Gabor Maté, *Unsere Kinder brauchen uns. Die entscheidende Bedeutung der Kind-Eltern-Bindung*, Bremen, Genius Verlag 2006.

13 Eva Schmidt-Kolmer (editor), *Zum Einfluss von Familie und Krippe auf die Entwicklung von Kindern in der frühen Kindheit*, Berlin 1977.

14 A. Jean Ayres, ibidem (nota 4), pag. 56.

15 Barmer GEK Raportul medical, 2012.

16 Rudolf Steiner, Die Erziehung des Kindes vom Gesichtspunkte der Geisteswissenschaft, în *Lucifer-Gnosis, Grundlegende Aufsätze zur Anthroposophie und Berichte*, GA 34, Dornach [2]1987, pag. 323 şi următoarele; trad. rom.: Educaţia copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale, Cluj, Triade 1994, pag. 22 ş.u.

17 Vezi Christiane Kutik, *Lasst mich spielen! Kinderspiel und Persönlichkeits-entwicklung*, Bad Liebenzell: gesundheit aktiv 2009.

18 John Locke, *An Essay concerning Human Understanding (Eseu asupra intelectului omenesc)*, 1690. „Nihil est in intellectu quod non (prius) fuerit in sensibus." („Nu este nimic în intelect care să nu fi fost mai înainte în simţuri."); trad. rom.: Bucureşti, Editura Ştiinţifică 1961.

19 A. Jean Ayres, ibidem (nota 4) pag. 35.

20 Martin Grunwald, cercetător al simţului tactil şi şef al laboratorului de haptică al Universităţii din Leipzig, citat în www.FORUMGesundheit.at, http://www.forum-gesundheit.at/portal27/portal/forumgesundheitportal/channel_content/cmsWindow?p_pubid=640158&action=2&p_menuid=63352&p_tabid=5 <http://www.forumgesundheit.at/portal27/portal/forumgesundheitportal/channel_content/cmsWindow?p_pubid=640158&action=2& p_menuid=63352&p_tabid=5>

21 Alfred A. Tomatis, *Der Klang des Lebens. Vorgeburtliche Kommunikation – die Anfänge der seelischen Entwicklung*, Reinbek, Rowohlt Verlag 1998, pag. 18.

22 Hans-Ulrich Grimm, *Die Suppe lügt. Die schöne neue Welt des Essens*, Stuttgart 1997.

23 Organizaţia consumatorilor Foodwatch, Wie die Industrie aus Kindern Junkfood-Junkies macht. http://foodwatch.de/ kampagnen__themen/kinderernaehrung/index_ger.html.

24 Christiane Kutik, Tasten, riechen, schmecken, în: *Erziehungskunst* 10/2009, pag. 26 şi următoarele.

25 Vezi „Düfte, die magische Dimension" în *Focus Magazin* nr. 37, 2006.

26 Arno Stern, *Wie man Kinderbilder nicht betrachten soll*, München, Zabert Sandmann Verlag 2012.

27 Inger Brochmann, *Die Geheimnisse der Kinderzeichnungen*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben 1997.

28 Vezi nota 26.

29 Disponibil de ex. prin http://www.art-makes-sense.de/product_info-43_48-7678-malbretter_aus_holz.html

30 Op. cit. (nota 26).

31 Barmer GEK Raportul medical, 2012.

32 Barry Sanders, *Der Verlust der Sprachkultur. Gewalt ist die Sprache der Analphabeten*, Frankfurt / Main 1998.

33 Mordicai Gerstein, *Victor. Der Wolfsjunge aus dem Aveyron*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben 1999.

34 Peter Lutzker, *Der Sprachsinn*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben 1996, pag. 214.

35 Barry Sanders, op. cit. (nota 32).

36 A. Jean Ayres, op. cit. (nota 4), pag. 43.

37 Joseph Amret Singh, *Die Wolfskinder von Midnapoore*, (fără loc) 1964.

38 Daniel Stern, *Tagebuch eines Babys. Was ein Kind sieht, spürt, fühlt und denkt*, München [5]1997, pag. 22 şi următoarele.

39 Jirina Prekop, *Der kleine Tyrann*, München 1995, pag. 50.

40 Jacques Lusseyran, *Das wiedergefundene Licht*, Stuttgart 1994.

41 Franz Kafka, *Brief an den Vater*, Frankfurt / Main 1975.

42 N. Westerhoff, în *SZ Wissen*, 2.9.2009, Felix Warneken / Forschungsteam.www.sueddeutsche.de/wissen/604/486024/text/; trad. rom. *Opere complete*, vol. 2, Bucureşti, Univers 1996.

43 Christiane Kutik, „Wie Kinder an Aufgaben wachsen und daran Freude behalten", in: *Weleda Magazin* 4/2009.

44 Dietrich Bonhoeffer a scris aceste lucruri într-o scrisoare din închisoare, în 1944. Dietrich Bonhoeffer (1906-1945), pastor şi teolog evanghelic-luteran german. A fost un opozant al regimului național-socialist din Germania, s-a opus legii eutanasierii persoanelor cu handicap şi politicii de exterminare a evreilor. Acuzat de implicare în complotul militarilor germani împotriva lui Hitler, a fost arestat şi, în aprilie 1945, a fost executat.

45 Vezi şi Christiane Kutik, *Erziehen mit Gelassenheit,* loc. cit. (nota 6), pag. 21.

46 Christiane Kutik, ibidem, pag. 40 şi următoarele (capitolul «Reguli»).

47 Christiane Kutik, ibidem, pag. 125 şi următoarele (capitolul «Regenerarea»).

48 După un studiu al lui J. F. Bell şi F. J. Zimmerman, în *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine* 164, 9 / 2010, pag. 840–845.

49 E. J. Paavonen et al., Short Sleep Duration and Behavioral Symptoms of Attention-Deficit / Hyperactivity Disorder in Healthy 7- to 8-Year-Old Children, în *Pediatrics* 123, 5 / 2009, pag. 857–864.

50 Christiane Kutik, *Das Jahreszeitenbuch. Anregungen zum Spielen, Basteln und Erzählen. Gedichte, Lieder und Rezepte zum Jahreslauf*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben [11]2011.

51 Christiane Kutik, *Das Kinderfestebuch. Anregungen, Spiele, Lieder, Bastelund Rezeptvorschläge zur Gestaltung von Kinder- und Geburtstagsfesten*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben [4]2010.

52 Christiane Kutik, *Das Puppenspielbuch. Praktische Anleitungen und Geschichten*, Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben [2]1995.

53 Alfred Schütze, *Von der dreifachen Ehrfurcht. Goethes Gedanken zur Erziehung*, Stuttgart, fără an.

54 Rudolf Steiner, *Der pädagogische Wert der Menschenerkenntnis und der Kulturwert der Pädagogik*, GA 310, Dornach [4]1989, Conferința din 22 iulie 1924, p. 119.

55 Erwin Chargaff, *Das Feuer des Heraklit. Skizzen aus einem Leben vor der Natur*, Stuttgart, Klett Cotta 1979, pag. 226.

56 Citat din Dr. Christoph Meinecke dintr-o conferință la IPSUM / München, 2011.

57 Pablo Casals, *Licht und Schatten auf einem langen Weg. Erinnerungen,* Frankfurt / Main, fără an.

58 Vezi Luise Schlesselmann, *Die christlichen Jahresfeste. Hintergründe zum Feiern mit Kindern*, Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben [4]2012 şi Christiane Kutik, *Das Jahreszeitenbuch*, op. cit. (nota 50).

59 Op. cit. (nota 50).

60 Christiane Kutik, *Lasst mich spielen! Kinderspiel und Persönlichkeitsentwicklung*, Op. cit. (nota 17).

61 *Süddeutsche Zeitung*, Nr. 237 / V1 /7.

62 Rudolf Steiner, *Menschheitsentwicklung und Christuserkenntnis*, GA 100, Dornach [3]2006, Conferința a treia. (Trad. rom. *Cunoaşterea lui Hristos,* Univers Enciclopedic 1999, 2009).

63 Christiane Kutik, *Das Puppenspielbuch,* op. cit. (nota 52).

64 Christiane Kutik, *Lasst mich spielen! Kinderspiel und Persönlichkeitsentwicklung*, Op. cit. (nota 17).

65 Barry Sanders, *Der Verlust der Sprachkultur*, op. cit. (nota 32).

66 Tomi Ungerer, în *Spiegel Spezial: Kinder, Kinder – Erziehung in der Krise*, 9/1995.

67 Găsiți indicații pentru realizarea unei păpuşi de cârpă, de exemplu, în Karin Neuschütz, *Die Waldorfpuppe. Wie man sie macht – wie man ihre Kleider näht*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben [6]2012; Karin Neuschütz, *Das Puppenbuch. Wie man Puppen selber macht und was sie für Kinder bedeuten*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben [8]2012; Freya Jaffke, *Fröhliche Puppen selbst gemacht*, Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben 2009.

68 Rudolf Steiner, *Die Erziehung des Kindes vom Gesichtspunkte der Geisteswissenschaft*, op. cit. (Nota 16).

69 Alexander Mitscherlich, *Die Unwirtlichkeit der Städte,* Frankfurt / Main, 1965.

70 Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*, 2009, Edit. RAO.
71 Michael Millner, *Das Beta-Kind. Fernsehen und kindliche Entwicklung aus kinderpsychatrischer Sicht*, Bern, Göttingen, Toronto, Seattle 1996.
72 Melissa Müller, *Die kleinen Könige der Warenwelt: Kinder im Visier der Werbung*, Frankfurt / Main, New York 1997.
73 Eric Clark, *Weltmacht Werbung*, Bergisch Gladbach 1991.
74 *Une télé dans le biberon*, Film documentar ARTE, 2011.
75 Christian Buß, Glotzen, bis die Synapsen qualmen, în *Spiegel online*. 04.02.2011.
76 *Verbraucher Rundschau* 9/1997, AgV Bonn.
77 Citat din «Werbung und Kinder», în *Konsum at*, 20.07.2011.
78 Barry Sanders, *Der Verlust der Sprachkultur*, op. cit. (Nota 32).
79 Studiul lui H. Paik, G. Comstock (1994), The effects of television violence on antisocial behavior: a meta-analysis, în *Communication Research* 21: pag. 516–546, citat în http://pagewizz.com/schnapp-sie-dir-solange-sie-nochjung-sind/
80 Citat. Klaus Miehling, http://pagewizz.com/Die-entscheidende-Ursache-des-Werteverfalls-Teil-1/
81 Barbara Bronnen, *Die Diebin*, München 1982.
82 Michael Millner, *Das Beta-Kind. Fernsehen und kindliche Entwicklung aus kinderpsychatrischer Sicht*, op. cit. (nota 71).
83 X. Geretschläger, în *Michael Millner*, op. cit. (nota 71).
84 Georg Hopfengärtner (Însărcinat cu problema drogurilor al oraşului Nürnberg) în *Das Tagesgespräch,* BR II, 02.03.1999.
85 Manfred Spitzer, Interviu pentru Didacta 2009 / Secțiunea 1: *Computer im Kindergarten: «Wir müssen draußen bleiben?»*
86 Jane M. Healy, *Failure to connect. How computers affect our children's minds – for better and worse*, New York 1998; Jane M. Healy, *Endangered minds. Why children don't think and what we can do about it*, New York 1990.
87 Deutschlandradio Berlin, 22.01.2000.
88 Manfred Spitzer: *Interviu pentru Didacta 2009*, op. cit. (nota 85).

CHRISTIANE KUTIK este consilier parental și autoare de cărți. A studiat la Academia de Arte Frumoase din München, apoi a lucrat ca arhitect de interior și creatoare de mobilă. Venirea pe lume a celor doi copii ai săi a dat o nouă direcție vieții ei, anume educația. A urmat diferite specializări în domeniu și a lucrat ca educatoare și pedagogă cu copii de diferite vârste. S-a specializat și a activat drept Family Coach și Communication Trainer. Între 2003 și 2011 a condus Institutul Pedagogic IPSUM din München, în domeniul formării de consilieri pentru vârsta primei copilării.

A publicat, printre altele, două lucrări devenite clasice: *Cartea anotimpurilor* și *Cartea Sărbătorilor pentru copii.*

Vorbind despre volumul de față, *Anii hotărâtori ai copilăriei*, autoarea afirma că l-a conceput pornind de la trăirile sale privitoare la copiii mici: „M-a fascinat să-i văd pe acești mici cetățeni ai lumii, atât de activi, inofensivi, dornici de cunoaștere, dăruind și savurând iubirea, bucurându-se cu entuziasm de toate cele. Aceasta m-a inspirat să aflu cât mai multe despre copii, să învăț de la ei și, împreună cu ei, să întâmpin cu ochii deschiși minunile naturii, să istorisesc povești, să pregătesc momentele de Sărbători și să organizez pentru ei o grupă de joc, pe care am condus-o timp de câțiva ani.

În această carte dau, cu ajutorul unor exemple din viața cotidiană, o mulțime de sfaturi practice pentru educație, joc și pentru bucuria de a trăi."

http://www.christiane-kutik.de/ueber/vita.htm

SCRIERI:
Parenting fără stres în 12 pași (ed. a 5-a, 2009)
Anii hotărâtori ai copilăriei (ed. a 5-a, 2012)
Cartea anotimpurilor (ed. a 10-a, 2008)
Cartea teatrului de păpuși (2010)
Jocul îi întărește pe copii (2013)